

Rodoljubje na deželi.

Povest. — Spisal dr. Fr. Detela.

[(Dalje.)

III.

Bogomir je stal pred svojo učilnico, ko so začeli prihajati učenci. Boječe so ga pogledovali eni, kakor bi mu hoteli brati z obraza, bode li dobrega srca in imel potrpljenje z njimi; zvedavo so se ozirali drugi, češ, ali bomo smeli malo ponagajati, in koliko se bo dalo grešiti brez kazni; a precej miren je bil razred, seveda, učitelj nov in ne daleč. Velik hrup pa so gnali v prvem nadstropju, dokler ni prihitel razjarjen nadučitelj z grmečim glasom in dolgo šibo.

„Bodite tako dobri, gospod tovariš,“ je pričel s prošnjo Drobne, „in stopite semtertja tudi v moj razred! Jaz pišem neko nujno uradno stvar; ti paglavci pa razgrajajo, ker se je nadzornik nekoliko zakasnil.“

„Ali je nadzornik tukaj?“ se je zavzel Bogomir.

„Ali imate slabo vest?“ se je zasmel nadučitelj. „Nič se ne bojte! Mojega nadzornika še ni, razrednega nadzornika. To je Mrakov Pavel, ki mi zapisuje tiste poredneže, ki razgrajajo.“

„Torej nekak jetniški paznik,“ se je muzal Bogomir. „Ali se ne bojite, da Vas nalaže ta nadzornik, da zatoži mirne učence, če mu niso všeč, in prizanese potepuhom, ki se mu znajo prikupiti? Pavel je pač najboljši učenec?“

„Najboljši ravno ni, ampak najbolj navihan. Zato se ga tudi bojé najbolj. Kak pohlevnik bi se pa sam bal koga zapisati in naznaniti.“

„Po mojem mnenju se vzgaja s takimi nadzorstvi ovaduštvo, neti nezaupnost in budi sovraštvo in zavist že v najnežnejši dobi.“

Drobne je zmignil z rameni, ko je Bogomir zagovarjal svoje stališče. „Kako pa Vi ravnate?“ je dejal.

„Sam nadzorujem.“ — Zopet je nastal krik v prvem nadstropju, vabilo in poziv nadučitelju.

Posestnik Berus pa je sam pripeljal za roko svojega Julčka, ki je prišel zaradi bolehnosti sedaj šele prvič v šolo. Stiskal se je deček k očetu, tesno se oklepal njegove roke in plaho upiral modre oči v Bogomira.

„Oh, ata, ostanite pri meni!“ je prosil tiho. „Nikar me ne zapustite!“ In oče je držal klobuk v rokah in tudi gledal učitelju v oči, kakor bi prosil usmiljenja in milosti za svojega sina.

„Julček Mrak,“ je dejal Bogomir, prijel dečka za roko in odprl vrata v učilnico. „Ali vidiš, koliko imaš tukaj prijateljev? Katerega imaš najrajši?“ Deček se je oziral po vrstnikih, ki so sedeli kakor vrabci po brzojavnih žicah in mu veseli kimali, in dejal tiho: „Jožka Mlakarjevega.“

„Bosta pa skup sedela,“ je dejal učitelj in peljal v klop Julčka, ki se je še enkrat milo ozrl za svojim očetom.

Ta je bil obstal na hodniku, stiskal učitelju roko in ga prosil, da naj ravna lepo z Julčkom, in počasi odkorakal z gorečo željo, da bi bil učitelj dober njegovemu sinku.

V šoli pa so sedeli pred Bogomirom otroci in gledali, mnogi še vedno s svetim strahom, drugi na videz ravnodušno, zopet drugi v resnici malomarno in nekateri, ki so imeli že kaj izkušnje za seboj, trmasto izpod čela novega učitelja. Ta pa jih je začel povpraševati po domačem kraju, domačih opravkih, po znanih živalih in rastlinah, samo da so dobili pogum govoriti na glas pred toliko očmi in ušesi. Potem jim je kazal in razlagal par pripravnih podob, povedal par otroških zgodbic, in ko so še nekoliko šteli in jim je bil naročil učitelj, kako se morajo vesti zunaj šole, pozdravljati domače veljake, tudi gospoda župana in pred vsem svoje starše, sta minuli dve uri.

S težkim srcem je čakal zopet Berus svojega sina, ki so ga bili preplašili nespametni tovariši z neumnimi pravljicami, kako strog da je učitelj in kako huda šola. Kakor čebele iz panja ob solnčnem vzhodu so prišumeli učenci in učenke iz šole. Zadnji se je prikazal ob učiteljevi roki Julček, ki mu je od veselja žarelo lice. V veži ga je čakala Anica Megličeva, ki je hodila v višji razred; a sestra Danica ji je bila naročila, da mora Julčka vedno spremiti domov, da mu ne bodo nagajali dečki. Julček se je priklonil učitelju in pozdravil očeta, ki je hvaležen pokimal Bogomiru in prijel sina za roko.

„Kako prijetno je bilo v šoli in kako kratek čas!“ je pripovedoval Julček ves navdušen. „Učitelj je pa že tako prijazen! In kako učen, učen! On ve vse, čisto vse; on pozna vse živali in vse rastline

in zna tako lepe pripovedke, kakršnih jaz še nisem slišal nikoli. Ata, jaz postanem tudi učitelj, kadar dorasem.“ Milo se je storilo očetu, ki si je domislil, kako hudo bo siromaku, kadar dorase.

„Ali imaš kakšno nalogo, Julček?“ je vprašal.

„Oh, nič. Učitelj je rekel, da se bomo vsega naučili v šoli; samo paziti da je treba. Jaz sem bil tudi vprašan in sem vse znal. Učitelj me je pohvalil, da, pohvalil.“ In možko se je ozrl Julček krog sebe, češ, zdaj-le vedo že pač vsi v Podlomu, da sem bil pohvaljen. „Francetu doma porečem,“ je dejal, „da se ne bojim šole nič.“

Berus pa je vzel doma največji jerbas, šel v hram, kjer so bile police obložene z jabolki, odbral najlepših in poklical Franceta, da naj pelje na vozičku jabolka novemu učitelju.

Popoldne pa je povabil kaplan Janez oba tovariša na kupico vina.

„No, katere metode se boš držal, Bogomir, v šoli?“ je vprašal v veselem pogovoru; „stare ali nove?“

„Za učence je vedno najnovejše komaj zadosti novo,“ se je smejal Bogomir.

„Midva pa ostaneva, kakor sva bila,“ je dejal nadučitelj in napil kaplanu. „Tako je.“

„Ali boš izhajal brez šibe?“

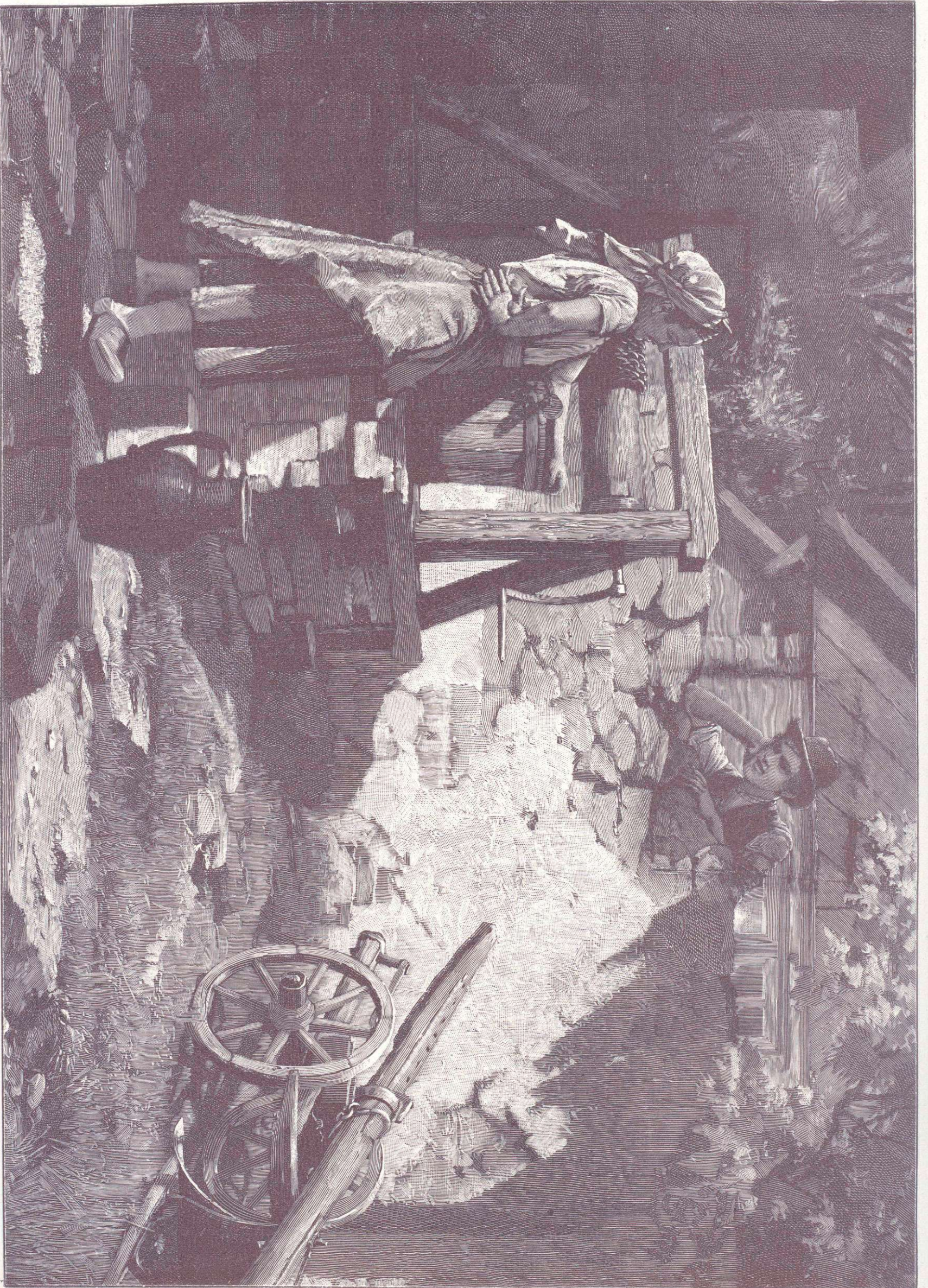
„Upam.“

„A časi vendar dobro služi to vzgojalo, in tudi gospod nadučitelj seže semtertja po njem.“

„Po pravici, če zaslužijo učenci tudi potem še, ko je zadostil učitelj svojim učiteljskim dolžnostim, vestno nadzoroval, pravilno in zanimivo učil in sam sebi ne pregledal nobene napake. Če bi pa učitelj dobrodušno odpuščal sebi, da prihaja prepozno, nepripravljen, zaspan v šolo, da razlaga dolgočasno, popravlja površno in hvali in graja brez pomisleka, potem bi bilo pač krivično če bi učencem ne pregledal manjših napak. Zakaj učitelja veže dolžnost tem trdneje nego učenca, kolikor je starejši in modrejši in vrhutega plačan za svoje delo.“

„Sijajno plačan,“ je dejal nadučitelj. „A tudi najboljši starši rabijo šibo.“

„To je drugo razmerje. O ljubezni staršev je otrok preverjen in ve, da jim je dolžan hvalo; saj ga hranijo in branijo in oblačijo. Učitelj mora o svoji ljubezni učence šele prepričati in marsikaterega ne prepriča nikoli. In mlado drevo, ki se krivi, se mora nalahko naravnati; kdor rabi silo, je prelomi. Mladega konja izkazi in pokvari sirov hlapec, ki ga draži in tepe in suje. Koliko so pretepavali v prejšnjih časih uboge vojake! In vendar so bili takšni, da se jih ljudje niso mnogo manj bali nego sovražnika. Sedaj je boljše, in če bi se postopalo še mileje, bi bilo še boljše.“

SOSEDA

E. LISKA

„V jezi seveda bi se ne smelo kaznovati nikoli,“ je dejal gospod Janez.

„Gotovo. Toda ali kaže plemenitejše srce oni, ki tepe hladno, premišljeno in pretehtava kakor birič vsak udarec! Siromaki, ki jim žuga šiba, so tepeni takorekoč že ves tisti čas, kar jih čaka kazen.“

„To je vse lepo,“ je dejal kaplan; „toda kar je pretirano, ni pravo in skrajnost je povsod kvarna. Tako daleč ne sme priti, da bi postali učitelji mučenci svojih učencev.“

„Tako je,“ je potrdil nadučitelj. „Vi ste še optimist.“

„Pesimist bi po mojih mislih sploh ne smel postati učitelj. Kristus je imel korobač samo za odrasle.“

„Ampak nad hudobne otroke, dragi moj, ki so zasramovali proroka Elizeja, sta pa tudi pridrla dva medveda.“

„Postopati se mora vendar enakomerno. Ako pa Vi, gospod nadučitelj, udarite kmetskega dečka, ki se je pregrešil, prizanesete pa sinku okrajnega glavarja, ki je isto zagrešil, kje je pravičnost! In koliko bo trpel učiteljev ugled pred učenci! Toda ne zamerite, gospoda! Jaz sem trdno sklenil, da ne bom nikoli poučeval zunaj šole; a učitelju se primeri najrajše, da pozabi, da nima vedno učencev pred seboj. — Ampak, kar sem jaz zapazil — fin posluh imajo naši učenci, in snoči sem čul petje kmetskih fantov, jako lepe, ubrane glasove. Prav lahko bi ustanovili mi domačo godbo. Nekaj bi nabrali mi za godala, in nekoliko bi prispevali godci sami, če se jim zbudi veselje.“

„Ne verjamem,“ je dejal nadučitelj.

„Poskusi!“ je dejal kaplan. „Jaz pristopim.“

Tako navdušen je bil Bogomir za godbo, da se ni ustrašil nobenih težkoč. Nagovoril je tega in onega fanta, če bi se hotel učiti godbe, ga preizkusil, če ima zadosti posluha, in mu naročil, da naj pripelje še koga, ki bi bil dober pevec. Nabralo se je nekaj denarja po darovih, dobilo po znižanih cenah godal in stari Peregrin, ki je godel svoje dni pri vojaki, je bil pripravljen pod Bogomirovim vodstvom poučevati za male krajcarje ob nedeljah preproste godce.

Kmalu so se začeli razlegati po vasi zjutraj in zvečer vsakovrstni naravni in nenaravni, možni in nemožni zvoki. Naj se je izkazilo še tolikokrat, neutrujen godec ni prejenjal, češ, kdo se bo prej naveličal, jaz trobiti ali godalo nagajati. Psi, kar je bilo bolj muzikalnih, so tulili, hace in murče pa sta stisnila, kadar je stisnil po večerji France klarinet pod pazduho, rep med noge, vrgla ušesa po sebi in cvileč preskakovala kar po dve stopnici, da sta se rešila iz zvočnih valov Francetove godbe pod

streho v najskrivnejši kot, kjer sta zastokala in vzdihnila, kadar je dosegel ušesa grozni zvok. Prava turška muzika pa se je glasila ob nedeljah iz šolske sobe. Ljudje so se nekoliko jezili, da se potрати preveč časa s to umetnostjo, in tudi Mraku ni bilo všeč, da fantje ob nedeljah rajši godejo nego pijo, nekoliko so se smejali tej „novosti“ in čakali, kdaj da se naveličajo godci. Prav mnogim pa je ugajal brezplačni užitek, in godce je trdno držala skup Bogomirova navdušenost in lastno veselje, ko se je kazal polagoma napredek in se slišala že tudi kakšna ubrana. Ni jim zaman pripovedoval Bogomir, da se najimenitnejšim umetnikom od začetka ni godilo bolje.

Natihoma si je pridobival Bogomir srca starih in mladih. Učenci so se mu pridno učili in lepo vedli, ko je bil z dosledno resnobo ukrotil par porednežev. Zaupljivo in prijazno so se upirale vse oči vanj v šoli, kjer ni vladal vojaški strah, da bi se nihče ne smel premekniti, nihče si ne upal vprašati svojega učitelja, ampak obdajalo je vse neko toplo, prsrčno ozračje in blagodejen mir, posledica pazljivosti, ki se zanima za pouk, a si sme oddehniti, preden se utruje. Bogomir je postal ljubljenec svojih učencev in njih mater, ki so mu bile tem hvaležnejše, čim manj bi si bile upale potegniti se za svoje otroke iz strahu, da bi zameril učitelj ta znak ljubezni njim in otrokom. Župan pa se ni bal nobene zamere, ker ni imel nobenega otroka več v šoli, ampak je rekel naravnost, da loči prav lahko vse šolarje; tisti, ki ga pozdravljajo, se uče pri novem učitelju, tisti, ki se ne zmenijo zanj ali se mu posmehujejo, pa so nadučiteljevi.

Nadučitelju ni bilo to posebno všeč; a kaj je hotel! Nekoliko časa je preziral čudne nazore nezkušenega tovariša; a po resnem in treznem premisleku je spisal temeljit sestavek o takozvanih učencih nadzornikih, razvadi nekaterih šol, ki se ne da opravičiti niti iz npravstvenega niti iz pedagoškega stališča. Spis je izšel v strokovnem listu, zbudil precejšnjo pozornost in pridobil gospodu nadučitelju naklonjenost okrajnega šolskega nadzornika. Bogomir je bral spis z mešanimi čuvstvi, a pohvalil je tovariša, ki je osvetlil važno stran mladinske vzgoje.

„O, jaz jim bom še katero povedal, našim imenitnim nadpedagogom,“ je grozil Drobne in stisnil Bogomiru roko. „Jaz se ne bojim nikogar nič. Tako je. Ljubljanci ne smejo misliti, da oni sami vse znajo.“

In držal je mož besedo in pisal še temeljitejši sestavek, kakšna da bodi disciplina v šoli, kjer je pobijal krive nazore, kakor da bi morala strah in groza vzdrževati po šolskih sobah mir in red, da mora marveč pouk sam zbuditi spoštovanje in ljubezen, tisti čuvstvi, ki utemeljujeta učiteljev ugled v šoli.

Tudi ta razprava se je brala z zanimanjem, in Bogomir se je muzal, da je pridobil nadučitelja za svoja načela. Še bolj pa je bil iznenaden Bogomir — ali prijetno ali neprijetno, tega on sam ni vedel, nadučitelj pa se brigal ni — ko je potekel iz peresa istega, sedaj že priznanega pedagoškega pisatelja fulminanten sestavek proti telesni kazni, ki ne sramoti učitelja nič manj nego učenca. Zdaj pa je nadzornik pismeno častital gospodu avtorju, da zastopa tako odločno in sijajno edino prava načela, na kar je odgovoril Drobne v svoji skromnosti, da je, ne brez napora sicer, a vendar srečno odpravil iz svoje šole šibo in razredna nadzorništva in nezdravi strah učencev pred učitelji.

Čudno, da Bogomir ni bil popolnoma zadovoljen s temi svojimi uspehi na šolskem polju! Preveč se je pečal s svojo godbo.

Tako je potekal v mirnem delu teden za tednom, in po prijetni jeseni je nastopila mrzla zima. Zunaj je naletaval sneg, ki se je kopičil po slamnatih strehah, šibil kosmate veje smrek in borov in temnil še bolj medlo svetlobo zimskega večera. Tiho je dremala vas, ki jo je le tuintam izkušal predramiti kak Bogomirov godec, in tiho kakor prikazen je hitel zdajpazdaj kak človek po mehkiem snegu, izginil v kakšni veži ali v hlevu in zaprl vrata skrbno za seboj. Pri gospe Radičevi pa je bila zbrana vesela družba. Betka je igrala na klavir, kaplan Janez je sedel za svojim violončelom, Bogomir pa je stal zraven, in strune so pele pod njegovim lokom, kakor da bi oživele sočuvstvovale s svojim mojstrom. On je igral z vsem srcem, in zbolel ga je vsak zvok, ki je izkazil prijetno ubranost. Betka in gospod Janez nista bila niti tako vestna niti tako rahločutna; napake so jim bile le povod prešernemu smehu; ona je samo odkimala z glavo in začepetala z nogo, ta pa je rekel za opravičenje: Oha! „Pazita vendar!“ je bolešno vzdihnil zdajpazdaj Bogomir. Poslušalstvo pa ni bilo tako strogo. Sodnik Strnad je sproti odpuščal vsako napako svoji nevesti; dr. Osat pa ni tolikanj poslušal, kolikor gledal prijazno gospo, ki je pripravljala na mizi pod svetilnikom čaj. Kakor spomladi na gorkem solncu se mu je zdelo v tej domači družbi, in mislil je, kako preprosta bi bila zabava v gostilnici in kako osamljen bi bil doma v svoji sobi. Tudi učen človek se naveliča samih knjig, ki ga sicer razsvetlujejo, a ne ogrevajo.

Godba je prenehala, in Strnad je ploskal.

„Še nekoliko vaje bi bilo treba,“ je menil Bogomir. „Janez, ti si malo zaostajal.“

„Ali pa ti prehiteval,“ se je smejal prijatelj. „Kar more, to mož je storiti dolžan. — Gospodična Betka je tudi parkrat pritislila poleg pravih tipk.“

„Pa ne bo nikoli več,“ se je nasmehnila Betka in razdeljevala skodelice.

„Gospod doktor, ali ni to lepa zabava?“ se je obrnila gospa do Osata. „In za ves ta užitek se imamo zahvaliti gospodu učitelju.“

„Res je,“ je dejal Osat. „On je pretvoril naše mirno selo v pravo češko vas. Iz vsakega hleva, iz vsakega skednja done glasovi in zvoki, kakršnih še ni slišalo človeško uho. Davi je dobil gospodar Mrak enega hlapca v postelji, ko je trobil na rog, drugi je že kravam kladel in na piščal piskal.“

„Polagoma se bo dalo kaj doseči,“ se je smejal Bogomir. „Poglavitno je, da se sploh zanimajo ljudje za godbo.“

„Opaža se tudi lepše vedenje,“ je pripomnil sodnik. „Umetnost blaži človeška srca.“

„In je tudi duhovitejša,“ je dodal Osat, „nego marsikakšna druga zabava, recimo čopkanje.“

„Vse ob svojem času,“ je dejala gospa in obrčala pogovor drugam; zakaj sodnik je grdo gledal, ko mu je Betka strgala korenček, Bogomir se je presedal na svojem stolu in kaplan je kašljal. „Vsaka igra je lahko zabavna.“

„A ne za vsakega,“ je nadaljeval Osat, ki se je zadovoljen oziral po družbi. „Kaj bi rekli Vi, milostiva, če bi bil pri čopkanju potegnil vozec gospod sodnik?“

„Čestitala bi mu k zali nevesti. Kaj pa hočete, gospod doktor? Kolikokrat ste mi že tožili, da človeku ni dobro samemu biti, in še nocoj ste mi priznali, kako prijetno da je pri nas. Zakaj? Zato, ker se radi imamo, kar nas je zbranih. Sam človek, prazna hiša. Mislite si, gospodarski dom brez otrok! Kako pusto in žalostno življenje!“ Osat si je priznaval natihem, da je to istina, priznaval si je pa tudi Bogomir.

„Umetnost res blaži človeška srca,“ je povzela gospa in nalila zopet čaja Bogomiru, „ker miri strasti.“

„A jih tudi razburja,“ je dejal Osat.

„Beseda, govor nam budi čuvstva časi prerezko, nam sega preostro v srce, in bleščeča svetloba nam jemlje dušne oči, zato si želimo semtertja nekakega somraka, ugaja nam lahko igranje tihih misli, ki se prelivajo druga v drugo, a ne dozore do popolne določnosti. Za opravičenje Vam moram, gospod doktor, seveda navesti, da živim s svojim srcem še v prošlem veku, da me še vedno navda sveža pomlad in jesenska milina, solnčni zahod in preteča nevihta z znanimi, meni vedno novimi čuvstvi. Jaz ljubim še vedno naravo in naravne ljudi in naravna čuvstva.“

„Zelo ste zaostali, milostiva gospa,“ je dejal dr. Osat. „Kdo se zanima dandanes za naravne ljudi!“

Pisatelj je zdravnik človeških ran, in navihan zdravnik pretira bolezen, da pridobi za uspešno zdravljenje tem večjo slavo, za brezuspešno dober izgovor.“

„Meni se pa zdi,“ je dejal sodnik, „da pišejo ti siromaki samo po naročilih, v vednem strahu, kako bi bolj ustregli naročnikom, enkrat tako, da se zdi tretjerednicam prepobožno, drugič zopet, da se zgražajo najpriznanejši lahkoživci.“

„Res je tako,“ je dejal kaplan Janez; „in da jih ne teži vest, se norca delajo iz značajnosti, možatosti in kakršnegakoli prepričanja, češ, čemu naj bi se količkaj cenilo, česar sami nimamo. In če se posreči dokazati, da je le podel in brezznačajen človek častivreden poštenjak, koliko priznanja bodo želi sami!“

„Oh, saj niso ljudje tolikanj nenormalni,“ je dejal Bogomir.

„Kolikor pisatelji, hočete reči,“ je izpolnil Osat. „A vidi se, da nam že presedajo, ker se prehitro množe.“

„To je kakor s tisto romantično graščakinjo na Dolenjskem,“ je dejala gospa, „ki so ji bili domači reveži premalo zanimivi. Zaželela si je zanimivejših in prepustila ciganski družinici, ki jo je bila sreča zanesla na njeno posestvo, malo zemljišča. A za to družinico je kmalu prišlo dvajset drugih družin, in sedaj imajo teh zanimivih ljudi po Dolenjskem na preostajanje.“

„Kdaj, milostiva, boste pa začeli pobirati za božična darila revnim otrokom?“ je vprašal Osat.

„Prav kmalu, gospod doktor. Le pripravite denar!“ se mu je nasmejala tako nagajivo, da mu je postalo toplo in bi bil dal tisti hip petdesetak, proti vsem svojim načelom. „Nekaj deklet že imam,“ je nadaljevala, „ki bodo pomagale šivati obleko. Gospod učitelj in gospod kaplan bosta pa tudi prišla, da bomo šivale s spremljevanjem godbe.“

„Če ne boste prestrogo sodili, milostiva, naše umetnosti,“ je dejal kaplan.

„Prireditve v dobrodelne namene razorožujejo kritiko.“

„Saj Vas, gospa, se ne bojim tolikanj; ampak ta-le Bogomir, ta je sitnež; nobene napake ne presliši, nobene ne prizanese.“

„Polagoma se vse izboljša,“ je tolažil Bogomir tovariša v umetnosti.

Gostje so se razšli s prijetno zavestjo, da so se dobro zabavali; saj je vso družbo oživljala prisrčna razumnost gospe Radičeve, ki ni nobenega gosta zapostavljala in zanemarjala, nobenega odlikovala na stroške drugih, redka umetnost ki ne izvira toliko iz bistrega razuma kolikor iz dobrega, plemenitega srca.

„Premalo ozirnosti ima dr. Osat,“ je rekla hčerka, ko je pospravljala posodo z mize.

„Nalašč je takšen,“ je dejala gospa, „čudak, ki se boji veljati za vsakdanjega človeka; tudi afektacija.“

„Ampak imenitno gode ta novi učitelj. Jaz se bojim, da ne bo ostal dolgo v našem kraju. Premisli, mama, kaj mu boš kupila za božično darilo. Par lepih večerov smo preživeli skup. — Toda ta misel Osatova, da bi ti pobirala za božična darila krog svojih gostov, da bi se v prihodnje vsak bal našega vabila! Originalno!“

Bogomir bi bil najrajši še zagodel doma; a zbal se je nadučitelja, ki ne bi mogel spati. Saj je bil Drobne itak že razdražen, da je zanesel Bogomir toliko hrupa v vas in v šolske prostore, in godrnjal je, da zahaja tovariš preveč v družbo in v grad in se peča preveč z godbo, premalo z resnimi predmeti; naj bi prirejal rajši roditeljske večere ali predaval o umetnih gnojilih, ki so za naš narod veliko večjega pomena, ko ves ta cigumigu in vse divje trobenje. Bogomir je čutil, da narekuje nekoliko zavist tovarišu to modrovanje; a ni se menil dosti, ker ni precenjeval svojega tovarlša, ker je bil mlad in vesel in pozabil nase in na ves svet, kadar so mu zapele strune pod lokom. Opravičeval je tudi tovariša, ki je težko preživljal mnogobrojno družino in res ni imel razen spanja nobenega razvedrila. Hišo morajo oživljati otroci, je ponovil Bogomir besede gospe Radičeve in se nasmehnil; to je po eni strani res, po drugi naj bi pa prišla gospa pogledat k mojemu tovarišu. Spomnil se je samega sebe in svojega samskega stanu in vzdihnil iz vsega srca: Hvala Bogu!

Osat, ki ni bil tako lahkih misli in ni znal tako lepo gosti, je korakal zamišljen po svoji sobi. Pod svetilko se je belila knjiga, debela in učena knjiga. Pisano jo je pogledal Osat, kadar so ga pripeljali koraki blizu. Ob nasprotni steni je stala dolga in visoka omara polna knjig, nič manj učenih knjig. Stanovanje se ni moglo imenovati prazno; in vendar se je zdelo Osatu prazno, prazno. Seveda, gledal je na knjige, mislil pa na prijetno družbo v Logu. A tudi te misli so se mu kmalu razpršile na več strani; zakaj učenih ljudi zanimanje je vedno mnogostransko, in vsak predmet se jim pokaže takoj od najrazličnejših plati; zatorej so jim večkrat predstave raztresene, sodbe neodločne, čuvstva slabotna, ker vsako čuvstvo, ki se jim rodi v srcu, vpraša takoj, zakaj in čemu se je rodilo, jeli opravičeno ali ne, kakšne bodo posledice. Med tem ko si odgovarja modrijan na ta vprašanja, je že prepustilo čuvstvo svoj prostor v srcu natihoma sodbi, previdni in neodločni sodbi. Tako ni mogel priti Osat do no-

benega pravega sklepa, in to ga je jezilo, kolikor se sploh sme imenovati jeza nadležno dušno stanje, ki se ga je zavedal. Napol jasno mu je namreč bilo, da bi dal morda vse te knjige za eno samo ljubeče srce; seveda ne bi smela izvirati iz te zamene zanj nobena neprilika in sitnost, izgubiti ne bi smel udobnosti, ki jih uživa sedaj; da, če bi dobil kar tako v dar, brez protidaru in odškodnine, brez dolžnosti povračila, takšno dobro in blago srce! Ali kaj, je vzdihnil, ko ni na svetu več plemenitih, nesebičnih src! Kaj da pravzaprav želi, tega ni vedel natančno, ker je bila tudi želja le napol želja; le toliko je čutil, da se mu godi nekaka krivica in da mu hudobni svet ne nudi tega, kar bi smel on po pravici zahtevati. Nejevoljen je zaprl knjigo, tako razumno knjigo. A kaj je potreboval on razuma; srca, srca je pogrešal. Še spati ne bom mogel, si je dejal nejevoljen nad brezuspešnim razmišljanjem.

Danica pa je izborna dokazovala, da je razumen, zdrav in priden človek za vsako delo poraben. Kako ji je šlo gospodinjstvo od rok, in koliko snažnost je bila vpeljala v hišo! Bila je namreč mnenja, da nesnažnost tudi v kmetskih hišah ni neobhodno potrebna in da ne izvira tolikanj iz delavnosti kolikor iz zanikarnosti. V kuhinji se je lesketalo posodje, v sobi je stala pripravljena čista steklenina, in razžalil bi jo bil dr. Osat, če bi začel pred kosilom brisati s prtičem krožnike in snažiti žlico in vilice. Spretno je že pretakala vino in kupovala tako, da je ni mogel zviti ne mesar, ne ženske, ki so nosile kokoši, jajca in maslo na prodaj. „Dobička ni pri Danici,“ so godrnjali, „ampak denar se dobi takoj.“ — Vedenja drugih ljudi proti nam sicer ne moremo sami vedno urejati, a nekoliko naj pa vendar pripiše vsak sam sebi, če se ne vedejo drugi proti njemu, kakor bi želel. Ker se Danica sama ni šemila, so jo spoštovali gostje, in ni ji bilo treba poslušati pustih šal prisiljeno duhovitih gostov in ne se bati neslanega bratenja. Mati seveda, ki je gospodinjala po kuhinji, je pripisovala njeno veljavo sreči, da je sestra Konradova; a Danica se je muzala takim besedam, ker je dobro vedela, kako govore ljudje o gospodu bratu. Ernest ji je stal zvesto na strani, in ker je v pisarni že nekaj služil, ji je hotel plačevati hrano; a sestra ga je opomnila, da naj si nabavi poprej obleke. Ko pa si je hotel Konrad izposoditi nekaj petakov, je naletel na odločen odpor, da niti materina prošnja ni pomagala nič. Danica je ostala neizprosna. „Kadar pojdeš na Dunaj,“ je dejala, „dobiš nekoliko podpore; tukaj pa nič.“

„Ljubezniva sestrica!“ je menil Konrad užaljen. „Ravnotako lepo in plemenito si ravnala včeraj, ko si zaračunala zapitek meni in tovarišema, ki sem ju bil jaz pripeljal v gostilnico.“

„K meni ne vodi nobenih tovarišev, ki ne mislijo plačati,“ ga je zavrnila.

„Vsa navdušena si res za narodno stvar!“

„Moja narodna stvar je Anica,“ je dejala sestra. „Pojdi k meni, Anica! Ti ostaneš moja; Konrad je pa vseh ljudi, samo naš ne.“

Kakšen dobiček je imel torej Konrad od tega, da se je dobro godilo Danici, in kakšen dobiček narodna stvar! Brez vsakega višjega poleta in zanososa je spravljala sestra denar in zbirala narodno blago, in najgorečejši narodnjak je slabo naletel v njeni gostilnici, če je prišel brez denarja. Pač so jo bolele večkrat zvečer trudne noge; a kadar je preštela izkupilo in ga varno zaklenila, je zadovoljna objemala svojo sestrico, ki se je stiskala k svoji varuhinji in se je oklepala in se zatekala k njej, kadar ji je prišlo doma ali v šoli kaj navskriž.

Stan in opravek vtisne človeškemu obrazu poseben izraz.

„Kakor bi me hotela z očmi prebosti, tako me gledaš,“ je dejal Konrad. „Stroga Minerva!“

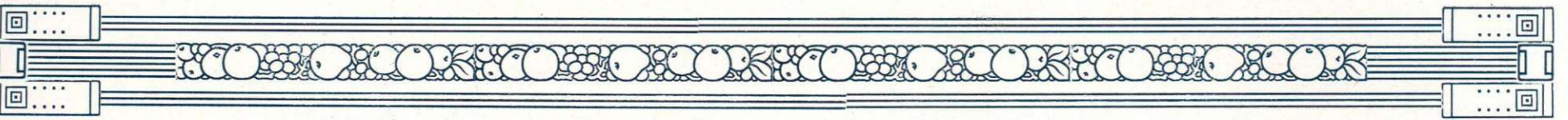
„Boginja modrosti,“ se je nasmehnila sestra.

„In boja.“ — Trdemu življenju je zrla Danica v oči, ne da bi trenila, zavedala se je svoje moči in vladala odločno sebe in druge. Ker je spoznala, da rase zadovoljnost, kolikor pojemajo želje, je strogo krotila to stran svojega notranjega življenja. Romantičnega hrepenenja in koprnenja in sanjarjenja jo je bilo odvadilo življenje tem hitreje in lažje, ker ji je že kot učenki presedalo v knjigah opisovanje mehkobnih in sladkobnih čuvstev in čuvstvic, ki se je zdelo marsikateri tovarišici vrhunec lepote. „Pametna ženska,“ so dejali ljudje in jo imeli tem rajši, ker se ni povzdigovala nad druge, ne opravljala in raznašala pošt po hišah. O vseh gospodarskih stvareh se je že znala pametno pogovoriti in rada je poslušala pametne ljudi; s svojimi sveti pa ni nadlegovala nikogar in za prazno govorjenje ni imela časa. „Z denarjem rase lakomnost,“ je dejal Konrad, ki je čutil nezadovoljen, da mu raseta brat in sestra čez glavo, da ima le še mater za seboj, ki zna ceniti idealno mišljenje. Zakaj Danica ni genila niti prsta niti jezika, da bi pomirila razpor, ki je oviral prireditev narodne veselice.

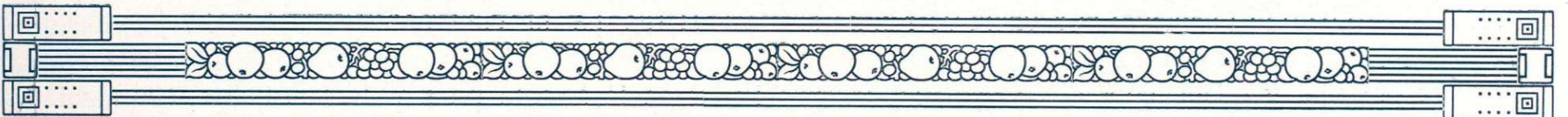
„Kaj meni mar veselice,“ je dejala, „ko imam dela preveč!“

Z eno besedo, skisala se je bila Danica v tem kratkem času. Da, smešna in otročja se ji je zdela navdušenost brata Konrada, ki si je tolikanj prizadeval vzgojiti narodno ženstvo. Istina, s trnjem je še vedno posuta pot pravemu narodnemu delavcu.

Berus pa ni čutil nobene zavisti, ko je videl, da je krčma precej oživela; saj mu je bilo še prej, kadar ga je ščipalo po nogah, tem ljubše, čim manj

NADVOJVODA FRANC JOŽEF V ITALIJI POD MARŠALOM RADECKIM

je bilo gostov, zlasti takih, ki so se hoteli zabavati z njegovo telesno nadlogo. Dovtipov na svoj račun se ljudje hitro naveličajo. Zdaj je bil prost. Kadar se mu je ljubilo, je šel v družbo; ali pa si je privoščil počitka in držal nogo toplo zavito na mehkih blazinah. Priljubljenega lova ni ovirala več nobena obrtna dolžnost, in Julčka je imel vedno krog sebe ali pa ga je videl v skrbnem varstvu. Zjutraj so dečka gorko zavijali, da ni mogel mraz do njega, in potem ga je peljala Anica v šolo; časi je pa postopil še Ernest za njima in razkropil vaške demokrate, če so hoteli kepati Julčka. Da mu v šoli niso nagajali vrstniki, za to je skrbel očetov ugled in učitelj Bogomir, ki je vedel, kako hitro vpelje, če ni nadzorstva, par samosilnikov v vsakem razredu kruto strahovlado, ki pokvari mnogo dobrih učencev s slabim zgledom in prikrivanjem. Doma pa se je držal Julček ljube družice Anice; saj je bil preslaboten in prerahločuten za divjo deško družbo, kjer je veljala samo srčnost in moč in utrjenost in se je zdel vsak izraz nežnejšega čuvstvovanja sploh nespodoben in moškega človeka nevreden. Pogrešali ga seveda dečki niso, kadar so se drsali in sankali in kepali in valjali po snegu; on pa jih je gledal skoz okno in se jim smejal, prepričan, da ima sam prijetnejšo družbo. Kadar pa se je zmračilo in ni imela Danica posebnega opravka, sta jo stisnila Julček in Anica vsak od ene strani k peči, ji lezla na kolena, jo objemala in silila, da naj jima pripoveduje povesti. Kako se je razhudil Julček, če je vstopil med povestjo kakšen gost, da je morala s pripovedovanjem prenehati Danica. Saj se je veselil ves dan, kako bodo sedeli zvečer skupaj in bo pričarala Danica pred svetle oči drug, nov, lepši svet. Oče Berus se je zadovoljen muzal, kadar je šel mimo, ne da bi ga zapazila zamaknjena otroka. Hace in murče, ki sta čepela na klopi z gobcema na otročjem naročju, sta ga pogledala mirno vsak z enim očesom, mignila parkrat počasi z repom in dremala dalje.

„Čudno, da ni novega učitelja nikoli k meni,“ je dejal nekoč Berus Danici; „tako ljubezniv in dober človek je, da bi se človek rad bolj seznanil z njim. Na prvo srno, ki jo ustrelim, ga povabim.“

Danica pa je slutila, zakaj da ni Bogomira blizu, in obhajala jo je precejšnja zloradost, češ, le boj se me, siromak; prešeren fant mora imeti več poguma. Dobro je vedela, kako drago in težko se živi tudi v najubornejšem selu, kjer se bije med proizvajalcem in potrebovalcem nič manj neizprosno kot v največjem mestu, in bolje je poznala gmotne razmere ljubega Bogomira nego on sam. Ponosno se je zasukala in hitro pogledala po sobah, če je vse v redu; zakaj ponosen sme biti, kdor si sam služi svoj

kruh, še ponosnejši, kdor ga služi tudi drugim. Strada pa človek sam zase že še; a kako bi mogla ona zdaj gledati in prenašati, da bi stradala Anica in bosa hodila pozimi in zavidala srečnejšim vrstnicam črni kruh! Neizbrisno se je bilo vtisnilo v njeno srce, kako sta roditelja računila in štela krajcarje in pritrgovala sebi in otrokom, ki so morali doma vselej sezuti črevlje in sleči boljšo obleko; kako so se muzale milostive gospodinje prvega dne vsakega meseca: „Danes kupuje gospoda;“ kako je očital sit in pijan gospodar očetu, da živi ob njegovih žuljih; kako so peli pod materinim oknom fantje:

Mesarja sem imela,
sem tolarje štela;
zdaj šlibarja imam,
pa mokce peklam.

„Ah, gospod doktor, vendar pridete tudi Vi enkrat k nam,“ se je prebudila Danica iz sanjarije, v katere je bila zašla proti svoji volji, in pozdravila dr. Osata.

„Seveda moram priti tudi jaz pozdravit svojo mlado znanko. Kaj pa imate za večerjo?“ In Danica je hitela naštevati, kaj da se vse dobi, deloma takoj, deloma v trenutju.

„In vina? piva, gospod doktor?“

„Vina, gospodična, in dobrega seveda. Kakšnega, to pa prepustim Vam. Toliko zaupanja imam v Vašo razumnost.“

„In ne bo Vas varalo zaupanje, gospod doktor.“

Osata res še ni bilo pri Berusu, odkar je krčmarila Danica. Držal se je zvesto Mraka in bahal, da mu je celo ljubo, da ga ne nadleguje navadna družba. Mrakovim pa to ni bilo ljubo; zakaj Osat je bil jako zmeren v pijači, iz česar pa se logično ne da sklepati, kar so pričakovali oni, da bi bil moral biti tudi zmeren v govorjenju. „Veliko godbe, malo plesa,“ je godrnjal sebični Mrak. Toda kaj pomaga človeku modrost, če je ne more pokazati in prodati! Blago obleži in spravi lastnika v konkurz. In če je že moral tožiti Osat, da ga ne razumeva takozvana inteligentna družba, kakšno sodbo je moral sam pri sebi izrekati o poštenjaku Mraku, kakšno o Mrakovi gospe, ki ga je nekoč med nekim razkladanjem pogledala tako bistro in tako čudno nakremžila obraz, da si je dejal Osat ogorčen: Ta ženska morda misli, da sem jaz prismojen. Z Julko se sploh ni dalo govoriti, ker je bila nespametnega mnenja, da pridejo modra leta sama ob sebi in zmeraj prezgodaj. Poslušalstva je pogrešal Osat in se v tem izkazal zopet tolikanj modrejšega od ostale družbe, kolikor ta ni pogrešala modrosti čisto nič. Tako je prišel za družbo k Berusu. Da bi bil tudi rad izvedel, kako se tukaj zabavajo, tega se ni

popolnoma zavedal in bi si tudi ne bil priznal, ker bi bila taka zvedavost nevredna pametnega človeka.

A če je mislil dr. Osat, da ga bo poslušala Danica, se je bridko motil; z izgovorom, ali morda pretvezo, da ima opravka v kuhinji, ga je pustila samega; očitno je precenjeval on njeno bistro-umnost; tako spoznava človek svet in ga nikoli ne spozna. Ignoramus, ignorabimus, si je dejal Osat, še bolj prepričan, da stoji gospa Radičeva visoko nad vsem podlomskim ženstvom.

„Ali je že kdo notri?“ je izpraševal v veži dr. Bregar Danico, in kmalu za njim se je oglasil iz teme davkarjev običajni pozdrav.

„Samo dr. Osat je notri,“ je dejala.

Gospoda sta se spogledala in stunila drug drugega s komolcem; grešna priložnost je rodila hudoben naklep. Polglasno sta se pogovarjala; ko pa je bil odprl adjunkt vrata v prvo sobo, je pridržal davkarja in povzdignil glas. „Kaj bo stara!“ je dejal. „Kakih petinštirideset let; za ženske večkrat naj-neumnejša leta. Boste videli, da ga vzame.“

„Če pa misli, da bo dobila pokojnino za njim,“ je dodal davkar naglas, „se zelo moti.“

„Na stara leta se bo učila keltščine,“ je dejal adjunkt in odprl vrata v drugo sobo. Kakor osupel in zmeden je ostrmel. „Ah, ah!“ je jecal, „gospod doktor, Vi tukaj? Kdo bi si bil mislil! Ravno o keltščini sva govorila z davkarjem.“

„Nič žaljivega, gospod doktor. Dober večer,“ je pozdravljal davkar in hlinil zadrego na glasu in obrazu.

„Res, o keltščini? To me veseli,“ je dejal Osat mirno in pasel oči na plahih obrazih; čutil se je zmagovalca in pomagal dobrodušno sam nasprotnikoma prikriti zopet napol razodete načrte. „Kako ste spali, gospod adjunkt?“ je vprašal vljudno. „Ponoči, mislim.“

„Slabo, gospod doktor.“

„Ali se Vam je sanjalo kaj neprijetnega?“

„Seveda, o samih Dumnorigih in Orgetorigih in drugih keltskih lopovih.“

„Grehi gimnazijskih let, za katere se zdaj pokorite. Toda Bog Vas živi!“ In Osat je trčil z njim, da bi mu pregnal misli na mučno zadrego, v katero ga je bila zavedla lahkomiselna klepetavost. Čim manj jima je zameril nepotrebne besede, tem bolj je kazal, da jih je slišal in ne razumel.

„Kje pa je Berus?“ je vprašal Danico, da bi speljal pogovor na drugo polje.

„V postelji; zopet mora držati nogo na gorkem.“ Prišla je davkarjeva gospa in lekarnarjeva rodbina in vnela se je živahna zabava. Udeleževal se je tudi dr. Osat na veselo začudenje lepšega spola, kateremu je posvetil par laskavih poklonov.

„Gospod doktor,“ je dejala davkarjeva gospa, „za dvajset let ste se pomladili.“ S ceste se je začula poskočna godba.

„Županu za god,“ je razlagal lekarnar, in davkar je poklical hudiča za pričo, da godejo dobro.

„Ampak neka lopovščina se snuje proti novemu učitelju,“ je dejal adjunkt. „Natihem se nabirajo podpisni za pritožbo, da se briga novi učitelj samo za godbo, da odvrča mlade ljudi od dela, da hodi tudi po hišah gost, kar se vendar nikakor ne spodobi za učitelja.“

„Saj ne gre nikamor,“ so se zavzeli gostje.

„Pri gospe Radičevi je igral parkrat na gosli,“ je dejal lekarnar; „ampak gospod kaplan tudi.“

„In to stoji tudi v pritožbi, da hodi zdaj tudi kaplan po hišah gost, ki je bil prej bogaboječ mož.“

„In kdo je že podpisal tako neumno pritožbo?“ je vprašala lekarnarjeva gospa.

„To bi se moralo še poizvedeti,“ je dejal adjunkt, „in potem ustaviti prošnjo, da naj se zavrne ta pritožba. Marsikdo, ki je že podpisal pritožbo, bo rad podpisal tudi prošnjo.“

„Torej takšne spletke proti tako poštenemu možu!“ je dejala Mira.

„Kakšen pa se Vam zdi novi učitelj, gospodična?“ je vprašal nenadoma Osat Danico, ki se je očitnoanimala za razgovor.

„Dober in pošten,“ je dejala in mu mirno pogledala v bodeče oči.

„Predober, pravim jaz,“ je dejal davkar, „vse predober; zatorej se mu ne bo dobro godilo na svetu. Tega-le haceta in murčeta tam-le brcne vsak paglavce, ki gre mimo hiše, in komaj se sproti umičeta ljudem; kadar pa leži Mrakov samosov sultan sredi ceste in zapira pot, naredi vsak možak velik ovinek, da se ga ogne.“

„A paglavce je treba držati v strahu,“ je dejal lekarnar, „in zavzeti se za poštenega človeka.“

Ko pa so šli gostje iz gostilnice, se je čudila gospodična Mira proti gospodu adjunktu, da je bil dr. Osat tako dobre volje ta večer.

„Jaz Vam povem vzrok, gospodična,“ je dejal zaupno adjunkt, če ne boste nikomur nič povedali.“

„Tu moja roka!“ In skrivnostno ji je pripovedoval gospod Bregar, kaj da sta napeljala z davkarjem. Za roke se držeč sta se hihitala mlada človeka na stroške uglednega in izkušenega moža, za kar jima ne izostane kazni, če je še kaj pravice pri pisateljih.

„Gospodična, jaz stavim z Vami, kolikor hočete, da bo krasila jutri nova ovratnica gospoda doktorja,“ je šepetal adjunkt.

„Že velja. Jaz stavim, da ne,“ je šepetala ona, in oba sta se veselila svoje stave.

„Kakšne skrivnosti sta pa imela z gospodom adjunktom?“ je izpraševala doma mama. „Julka vaju je pa gledala skrivaj iz veže.“

„Vedno je na preži,“ se je nasmehnila Mira, ponosna na svojo skrivnost, ki je ni zaupala nikomur.

Vesel in ponosen je bil pa tudi dr. Osat. Še bolj pokoncu je korakal po svoji sobi, si vihal brke in gladil brado; da pa je zrcalo tako prašno in nesnažno, to ga je navsezadnje vendarle ujezilo. Istina, človeku ni dobro samemu biti. (Dalje.)

Mater Dolorosa.

Zložil Silvin Sardenko.

III. Spev.

Sama.

Doslej je leto sleherno
kot en trenutek sam hitelo,
sedaj trenutek sam je dolg,
kot da bi leto bilo celo.

Ni Ane, blage matere,
ni več očeta Joahima,
ni Jožefa — ni ženina,
in tudi Njega — Sina nima.

Nikogar ni, da v eni vsaj
besedi ž njim se duša sklene,
nikogar ni, da eno vsaj
mu težko misel razodene.

Imajo veje veter svoj,
da ž njimi dolgo v noč šepeče;
imajo viri bister val,
da bajke pravi jim šumeče.

In zvezda najde jezero,
da v njem se celo noč zrcali;
in da se morje pomiri,
zažene silno se k obali.

Le Porodnica božja, glej,
samotne sama dni sameva;
preblažena med devami —
in vendar kakor zadnja deva.

Le zlata ptica rajčica
na vrt ji včasih pride pevat
in o samoti tajnostni
visoko pesem razodevat:

— Samota, ljubljenska moja!
Ti brezno čuvstev globokih,
ognjišče misli visokih,
kraljica tihih noči,
družica blaženih dni!

Samota, ljubljenska moja!
Ko tebi javlja se duša,
naskrivnem Večni poslušaj;
ko duša sama molči,
pa Večni sam govori.

Samota, ljubljenska moja!
Trenutki tvoji so tihi
nevidni božji navdih.
Le še me, le še navdihuj!
O svet, kako si mi tuj!

In rajčica zbeži naprej
oznanjat spev po širnem sveti.
A kdo ga lepše bo imel
od Deve v tihem Nazareti?

Kar misli v srcu ji živi,
v samoti so se ji rodile;
kar ve skrivnosti vzvišenih,
v samoti so se ji razkrile.

In ve, zakaj je zabljena,
osamljena med vsemi:
Najzlaše rože zacveto
najrajše v mirni nočni temi.

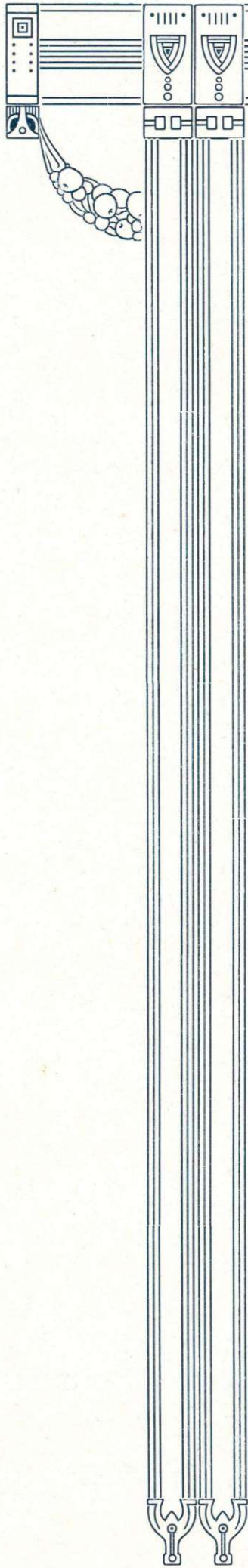
Zastrla si je okno spet.
Pogledi niso več sijali
drugam ko v dušo Devino,
kjer so spomini lepi spali.

Ko bila še je deklica.
Ko niso zanje znale tuge,
in ona zanje znala ni
drugače, ko je zrla druge.

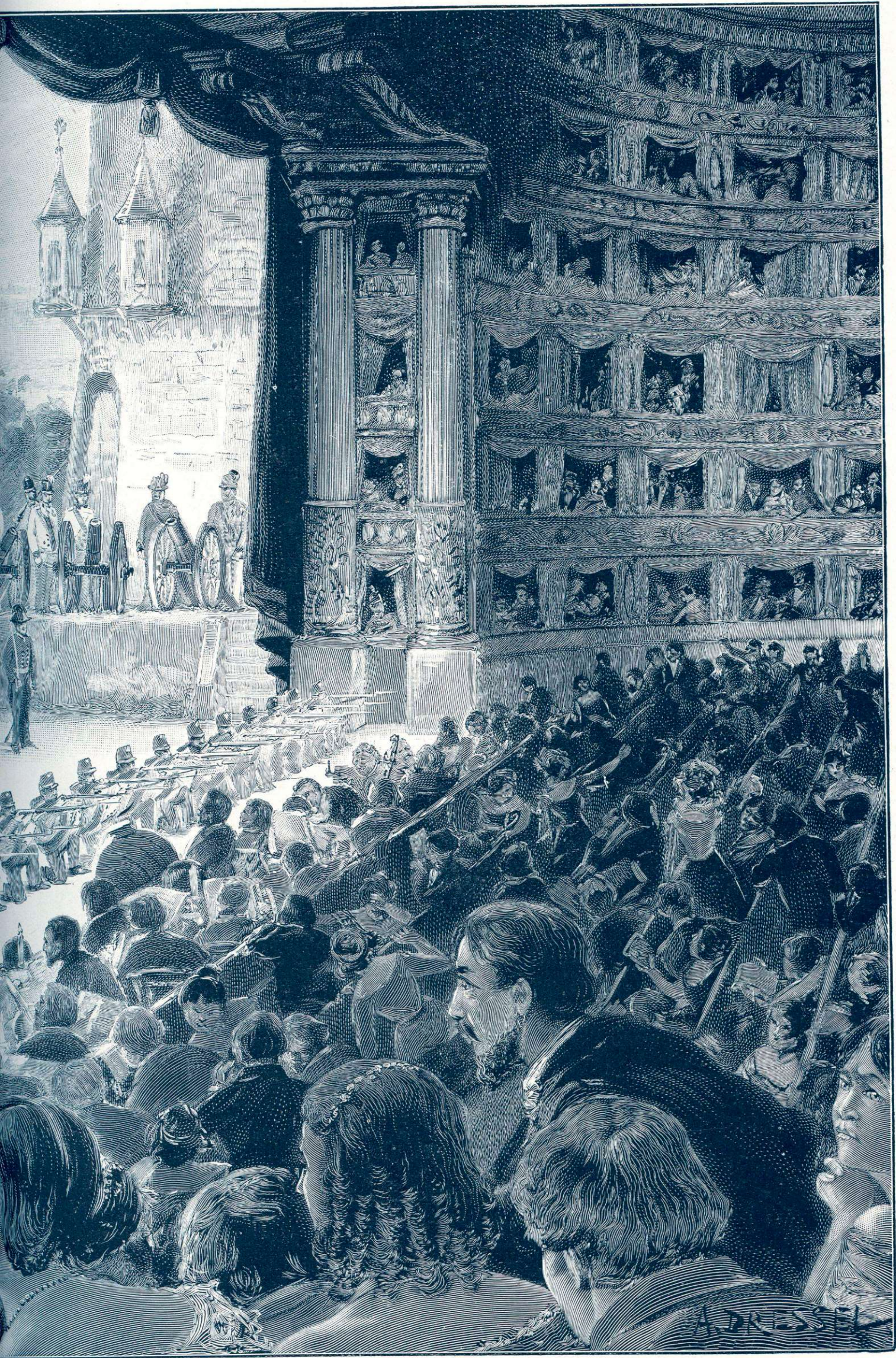
Kako je bilo krasno
pomladno jutro tistikrat,
in solnce v čistem žaru,
kot bi žarelo prvokrat.

In čudotajni dihi
od libanonskih šli so palm.
A jaz na samem v sobi
molila jutranji sem psalm:

Mogočni Bog!
Daj srcu milosti,
užgi ljubezen vročo
s plamenom dvojnem v njem.

POČETEK REVOLUCIJE: R

EDIŠČU DELLA SCALA V MILANU

In prvi plamen Tebi
in drugi plamen Tvojim
naj plameni stvarem.

In duši moji daj
kot ptici vitkokrili
peruti lahni dve:

Ponižnost višje k Tebi,
pohlevnost nižje k Tvojim
naj vodi me stvarem.

Osreči moj pogled,
da skoraj že bo gledal
obljubljen blagor Tvoj.

Naj vidim vsaj Devico,
ki nam Odrešenika
rodi velikega.

Naj roka moja streže
in moje naj koleno
pokleka v prah pred njo.

Ohrani tempelj sveti
in brani ljudstvo svoje,
Mogočni Bog!

In hram se je zasvetil,
kot da bi mimo šla pomlad;
in nekaj zašumelo,
iz okna vstal oblak je zlat.

In iz oblaka mi je
nadangel zablestel...
„Češčena...“ je pozdravil,
sporočil vest in odšumel.

A danes ni nikogar.
Le solnčni žar prisveti v hram.
„Ti zapuščena!“ pravi
in rajše sevati gre drugam. — —

In vstala je in šla na vrt.
Strmela v lilije — družice,
in one vanjo: Pa zakaj
ni več veselo tvoje lice!

Zakaj se k nam ne nagneš več?
Ne spletaš več nas v vence zale?
Razkrij, Kraljica, nam srce!
Še me s teboj bi žalovale.

O lilije prečiste ve,
kaj vedele še niste ve:

Da Njega ni med nami več,
ki ljubil vas je ves goreč?

Ko sladki vaš je duh kipel,
kako je rad med vas hitel!

In enkrat — čudovit spomin! —
na vrt je k meni stopil Sin.

Nabrala živih biserov:
povila belih sem cvetov.

Pa ko mu beli venec dam,
previl se Mu je v trnje sam.

Natihem zaihtela sem
in v sobo pohitela sem.

Glej, ženin moj: Od rož je bil,
pa v trn se venec je previl.

Bojim se, Sin bo šel terpet,
ne vrne več ga nama svet.

Če ni to res, povej moj Sin,
če ni to znamenje z višin?

Nikar, nikar mi ne zdihuj,
kaj pisano je, Mati čuj!

In Sin je sveto pismo vzel,
Tobijev list je bral vesel:

In ko je z ravno tega mesta
ozirala se po prihodu;
zagledala je že oddaleč
in hipoma spoznala
dohajajočega je sina.
In tekla in povedala
je možu svojemu, rekoč:
Glej, tvoj sin pride! — — —
(Tob. 11, 6...)

Da vrnil bi se ji sedaj!
Ostavila je rože čiste,
stopila spet v samotni hram
in odgrnila svete liste.

Iskala je, kje najde spet
nekdanje sveto tolažilo,
a drugo mesto se odpre,
še bolj je k srcu se privilo:

Ne imenujte mene — Lepe,
a imenujte le me — Grenko!
ker me je Vsemogočni silno
napolnil z žalostjo.

Od tod sem polna šla a — prazno
Gospod me je nazaj pripeljal.
Kaj imenujete me — Lepo,
ko me ponižal je? (Rut. 1, 20...)

In mislila je v davni čas.
Kako Noéma, tožna vdova,
se vračala je v Betlehem
brez dragih svojih in brez krova.

Kako so v hipu vse žene
iz celega se Betlehema
prikazale na prag strmeč:
Je-li to tista še Noema?!

In ko bi danes Nazaret
Devico videl zapuščeno,
začuden bi popraševal:
Poznate vi? Poznate ženo?

Kaj ni to tista lepa hči?
Ni žena rajnega tesarja?
In mati Sina, ki o njem
že slednja vas se pogovarja?

*

Utrudil jo je žal spomin.
In sen oči ji je zastražil;
in v sanjah angel s kelihom
pred njo je stal in jo tolažil:

Z Noemo si ponižana,
a z njo ne pojdeš vekomaj,
z Judito boš proslavljena.

Ti slava si Jeruzalema,
Ti si veselje Izraela,
Ti čast si ljudstva našega!

In roka je Gospodova
Te potrdila, vekomaj
Ti boš oblagodarjena.
(Jud. 15, 10...)

Iz sanj je utolažena
junaško vstala kot Judita;
nebeška vdanost, sveti mir
v obličju bila sta razlita.

Molila rok je sklenjenih,
molitve dolge, zatopljene,
da prve že ugašale
na nebu zvezde so rumene.

In skozi okno lunin svit
v obličje ji je sveto šinil,
kot v raj bi prepovedan zrl,
ustrašil se — in bled izginil...

Poslej so dnevi tekli vsi
kot med gorami čisti viri;
nikamor v svet ne vidijo,
a se nebo nad njimi širi.

Življenje Njeno — skrit zaklad
in zakopan ob cesti prašni,
kjer mnogi mimo hodijo,
nevedni, trudni, siromašni.

In misel njena — žarek zlat,
ki vedno isto pot prihaja:
od solnca zvezdi nosi luč,
od zvezde zopet k solncu vstaja.
To solnce pa je — božji Sin,
ta zvezda — Mati bolečin.

(Dalje.)

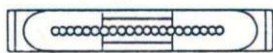
Bolni materi.

Zložil Anton Cvet.

Vse razorano ti je čelo,
rdečice nima tvoj obraz,
upognjeno telo in velo —
kako te je izčrpal čas...

Ne! Jaz sem s križi te oprtal,
jaz srkal sem iz lic ti kri,
jaz gube ti na čelo črtal —
jaz krčil ti življenja dni.

Ničesar tebi ni ostalo,
izpil sem kri ti in mladost...
In kaj prejela si v zahvalo?...
Bolezen, starost in bridkost...

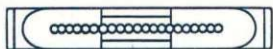

Z bičem in lekom.

Zložil Anton Medved.

Tiho pride in udari
z bičem Bog po umni stvari,
da se zdrzne, da se zvije,
glasno na pomoč zavpije.
In pomoči ni za njo?

Tiho pride in ozdravi
vzdihujočega v težavi
isti Bog s hladilnim lekom
šepetaje, da s človekom
mora delati tako.

Biseri.

Povest. — Spisala Lea Fatur.

(Dalje.)

III.

d gradu prihajajo stopinje. Z vso afektiranostjo lakaja se bliža Nino in naznanja, da prosi milostljiva k zajutрку. Angelik je vprašal, če je vstal tudi gospod Salle, in se napotil počasi v grad, ker je dobil odgovor, da je vsa gospoda v salotu.

Kamenski grad je zidan v trikot, na skalnati nos, ki se je zarezal v Sočo. Staro zidovje nosi biljeg različnih časov. Preje je varoval mogočni stolp vsak kot gradu, ko pa je popravljaj Angelikov oče grad, je dal podreti dva stolpa in dvigniti tretjega, ki kipi zdaj nad Sočo in vabi pogled romarja. Široke stopnice vodijo v takozvani saloto, to je prijetni prostor v prvem nadstropju stolpa, iz katerega vodijo na desno in levo vrata v koridore k sobam. Prostore na levo zavzemata graščakinja in hčerka, prostore na desno Angelik in njegov gost. Na desni strani so v debeli zid vdelane ozke stopnice, ki vodijo navrh stolpa.

V salotu zajutrukujejo od nekdanj Kamenski, tu se razgovarjajo o dnevnih opravilih, sprejemajo domače. Prijetno je v salotu. Med okni se stiska k steni okrogli starinski divan, nad njim visi velik lesen križ, ki je star, počrnel, videl gotovo že celo vrsto rodov. Zunaj oken je prizidek, raz katerega se odpre diven razgled na divjo krasoto peneče Soče, na tovarno, mlin in žago na nasprotni strani, na prijazni Solkan, na griče in brda, nad katerimi kraljuje Sv. gora. Resk žage, ropot mlina prihaja ob delavnikih do gradu, moti mir stare stavbe, ki skrita za drevjem, tako rada sanja o lepših junaških časih.

Angelik postoji na zadnji stopnici in pogleda po salotu. Kako ljubko domače je tu! To je ista okrogla miza, pri kateri je sedeval otrok v materinem naročju. Tod se je podil z Roziko, tukaj, ob šumenju Soče, pod tožnim pogledom Križanega, se je spovedoval prešerni dijak materi svojih pregreh. Tu sedi blaga mati v preprosti sivi obleki, belo čepico na gladko s čela počesanih laseh, pred njo stoje njemu znane posodice, za njo stari Peris, svečanega obraza, in pazi na sleherni migljaj gospe. V svetli promenadni obleki sedi na materini desnici gost iz Francije, govori živo z Roziko. Sestrica, v dolgi modri obleki, ki njeno majhno postavo nekoliko povečuje, je z zlatorumenimi, nakratko pristriženimi lasmi podobna fantu, ki se je preoblekel iz nagajivosti v žensko krilo.

Zdaj zagleda mati sina. Roka, ki naliva gostu, trepeče... Rozika hiti bratu naproti in se ga oklene. Angelik poljubi sestrično čelo, se sklone nad materino roko, stisne Sallejeve prste, sede. Mati mu naliva kavo, sestra mu maže kruh, Peris čaka nestrpnost, da mu postreže. Ljubezen, ki je negovala poslušnega, dobrega sina, ista ljubezen neguje zašlega, izgubljenega. Vse, česar se je hotel iznebiti — sladke rodbinske vezi, zlata moč rodnega doma, vse se oklene Angelika z novo silo. Mar bi živel sam tam zunaj, kjer si je domišljaj, da je velik, prost! Ne... V sanjah mu je hitevala duša pod rodni krov, pod križ, pri katerem ga je učila mati moliti. V sanjah je tožil materi, edini, zvesti — svoje prevare. V sanjah je slišal šumenje Soče, svetogorski zvon... Morda je le sanjal, da je blodil tako daleč — toliko časa? Saj stoje po salotu ravno isti oleandri, iz koška na mizici gleda kakor vedno materino pletivo, sestrično vezenje, na dolgem očrnelim stojalu stare ure ob steni sloni še vedno očetova kitara, ki molči že toliko let. Odšel je bil oče za stricem, ni bilo glasu od njega. A neko dopoldne je zadonela struna na kitari... Mati je molila za dušo, ki se je poslavljal od nje... Od takrat molči kitara. Mati trdi, da se oglasi zopet, ko se izteko njene ure.

Vse je, kot je bilo? Ah ne, Angelik! V Rozikinem tako otročje okroglem, drobnem obrazku je neka prememba — sled žalosti, katero izkuša zaman prikriti ostremu bratovemu pogledu. Sicer tako živo iskrece se rjavo oko je nekam mrtvo, njen tako razposajeni smeh je utihnil. Smehlja se — iz vljudnosti.

Vroč postaja Angeliku v duši, na licu. Življenje je ranilo nežno sestro, in brata ni bilo, da bi jo bil varoval... Nemara je celo kriv njene boli — on, njen edini brat... In mati! Njena visoka, lepa postava, eneržija, blagost, ki je sevla iz njenega pogleda, je očarala vsakogar. Rad je gledal sin v izrazito lice, rad je gladil goste pepelnate lase. Včeraj je pomladilo pač veselje nad sinovim prihodom materin obraz — ali pa se mu je to le zdelo in je njega oslepila Martinina podoba!... Včeraj ni videl upognjenih ram, sivih pramen, ki prepletajo tako gosto materine lase, ni videl gub, ne znakov globokih skrbi, prečutih noči...

Vroč postaja v Angelikovi duši, na njegovem licu. Kdo je kriv materinega gorja? Sallejev nizki glas predrami Angelika. Salle govori Roziki:

„Ste-li že videli kdaj, gospica, tako podobnost med materjo in sinom?“

Rozika objame mater in brata z ljubečim pogledom. Da, podobna sta si. Pri obeh iste črte podolgastega lica, živo modro oko, visoko, široko čelo, zavite, goste obrvi, raven, širok nos, tenke ustnice, močno, zdravo zobovje, krepka brada. Oba imata isto barvo las, nežno polt z rožnatim inkarnatom, podobna sta si v hoji in kretanju.

Podobna, da — toda materin obraz izraža samo blagost, dobroto, v bratov pa je zapisal dušni nemir svojo sled. Zarisal je dve globoki gubi na mlado čelo, večno oporekanje je naselilo sarkastičen usmev okoli ust, nervozno drgetanje mišic po obrazu govori o nestalnem dušnem razpoloženju, o strasti, ki vzkipi o prvem protirečju. Razmršeni lasje, gosti zalisci in brke, obrunek ščipalnika na nosu — kažejo Angelika starejšega, nego je.

Rozika je gledala brata in ni odgovorila gostu. Čutila je v duhu še enkrat vse svoje in materine skrbi od tedaj, ko sta čakali in čakali . . . Ko sta se tresli, da prinese brzjav ali novine vest, da si je končal Angelik življenje, zanj tako brezpomembno . . . A zdaj je tukaj . . . Sedi med njima, kakor da ni bil šel nikoli od njiju. Rozika bi se veselila, da je minilo materino trpljenje, pa ne ve še, kaj sklene Angelik, ko mu pove mati vse. Morda se razjezi in zopet odide — kajti težko je žrtvovati svojo prostost . . .

„Pri nas je vse idilično, za dvesto let nazaj — kaj ne, gospod Salle?“ je nagovoril Angelik Francoza, ki je čakal zaman odgovora od zamišljene Rozike.

„Pri vas je krasno!“ se je navdušil blede, okoli trideset let stari pisatelj in pogledal zopet Roziko. „Mislim, da živim v času trubadurjev in častim neusmiljeno, ponosno devo. Ta grad in njegovi prebivalci mi ne izginejo nikdar iz spomina.“

„Vse se pozabi — vse izgine,“ je odgovoril hladno Angelik. Sallejevi pogledi na Roziko mu niso bili prijetni. Pisatelj je zaljubljen vsakih osem dni drugje, dočim je ženska ljubezen trajnejša. Naj se zaljubi Rozika, to tako čisto, strogo dekle, v tujca, ki ima kot moderen človek moderne, temu nazadnjaškem svetu tuje nazore . . . Saj ni lep ta Salle. Postave je šibke, srednje, ozkega obraza z velikim nosom, nezdrave barve. Lepo je na njem le veliko, umno oko. To črno oko, črne brke in lasje, ki so na Sallejevo žalost že zelo redki, blede barva, ga delajo nemara zanimivega dekliškim očem. Obleka, ki je kakor zrastle na njem, kretanje Parižana, gladka govorica, dopadejo morda neizkušeni sestri. Pa ne — Rozika gleda zamišljeno v brata, v njenem obnašanju do Salleja ni sledu o Angeliku tako zoprnem

koketovanju. — Pomirjen je vprašal Angelik prijatelja, če se je že navdušil za povest, katero je hotel pisati, o bivanju grofa Chamborda v Gorici, radi katere je prišel, da nabira podatkov . . . Živahno je razkladal Salle svoj načrt. Govorili so mešanico francoščine in italijanščine. Slovenskega seveda ni znal Francoz, nemščine ni ljubil. Rozika pa je govorila dobro francosko, gospa Kamenska za silo. Salle je videl, da ne sledi razmišljena rodbina kamenska njegovim izvajanjem, čutil se je odveč in se poslovil, — dokler bi ga pozvali na pot na Sv. goro.

Peris je izginil na gospejin mig s posodo, Rozika je objela brata, mu zašepetala: „Bodi priden Angelik“ in odhitela na levo. Mati in sin sta si sedela sama nasproti. Molčala sta — beseda ni hotela iz prepodne duše, pa kazalo stare ure v visokem stojalu se je pomikalo trdovratno naprej — in gospa Kamenska je hotela na Sv. goro.

„Moj sin, moj Angelik!“ je rekla mehko in stiskala sinovo roko, „resne, težke stvari morava govoriti . . . Predvsem pa povej svoji materi odkrito: Ali si našel v svetni modrosti, v vedi, resnice in miru? Ali ti je še žal po pravljici, s katero je zazibala, kakor si pisal, mati tvojo dušo?“

Angelik si je segel z roko v lase in pogledal žalostno mater. „O mama!“ je vzdihnil, „mama! Kakor vitez, o kateremu si mi pravila, da je šel, da ubije hudega zmaja, sem šel tudi jaz. Ubil je vitez zmaja — rešil zlatolaso devico. Pa to je bilo takrat, v tistih bajnih časih. Danes živi zmaj neresnice, zlatolasa devica se zvija v verigah, slepi na očeh in umu, in vitezi ne najdejo poti do nje. Iskal sem — našel je nisem. Kje — kakšna je? Nihče je ne pozna, po svetu gre le bajno sporočilo o prekrasni . . . Iz brezuspešnih bojov, blodnih potov, nejasnih stremljenj, sem se vrnil na tvoj klic, mati . . . Ti edina, zvesta . . . Morda mi zaziblješ zopet dušo s pravljico, da ne bo želela v meglene dalje, ne snovala praznih načrtov . . . O, da bi slonel še otrok ob tvojem kolenu, poslušal vesti o zlatolasi vili, močnem hlapcu, o skratih in povodnih deklicah! Kaj ne, mati, da mi jih poveš še enkrat? Vse mi povej, tiste čarovite ure mi prikliči v spomin, vse mi ponovi, samo o vitezu mi ne pravi več, mati . . .“

Angelik je naslonil vroče čelo na materino roko; mati je čutila burno utripanje žil na sencih, pogledala je na križ in vzdihnila:

„Moj Angelik, nobena pravljica ti ne utolaži več srca. Pomiriti te more samo sladka, tolažbe polna vest, da je ljubil Bog svet tako, da je poslal svojega edinega Sina v mučno smrt . . .“

Angelik je vstal naglo, pogledal z usmiljenjem mater in rekel otožno:

„Mati, to je pravljica vseh pravljic . . . Neizobraženi človek je stal pred sovražnimi silami narave; ker jih ni poznal, se je tresel pred tajno močjo . . . Ustvaril si je boga . . . vsak narod po svojem umevanju, in še sedaj je tako . . . Ti si ga predstavljaš po svojem razumu, drugi po svojem — vtem ko ga sploh ni . . .“

„Ne kolni, Angelik . . . Dušo ti je vdahnil, resnice željno, po Sebi te je vpodobil — zato bo tvoje srce nemirno, dokler ne počiješ v Njem . . .“

Angelik je naježil obrvi, oko mu je begalo nemirno. Vidno je bilo, da kroti le težko razpaljeno strast. Pa materin mirni glas je miril razburjene valove; ko je naredil nekaj korakov po salotu, se je vrnil na svoj sedež in prosil nervozno:

„Pustiva to, mama . . . Čas je drag tistemu, ki ima delo, smoter. O vi, ki verujete v posmrtno, večno življenje, kam se vam mudi? . . . Vi ne veste, kako mrzlično se tresemo za bežni hip mi, katerim ne daljša večnost kratkih ur! In ko vendar ne vemo prav, zakaj živimo . . . A jaz, jaz imam smoter: boj z močmi teme, z nevednostjo. Poslušaj, mati! — Ko sem spoznal, da ni nad nami ničesar, sem si hotel končati življenje v prvem obupu . . . V nepopisnih dušnih bolečinah sem se spomnil, da se godi, kakor meni, tisočerim mladeničem, ko pridejo polni otroške vere na visoke šole. Da jih niso poneumnili doma, ne bi postajali tukaj nesrečni. Otroke je treba vzgajati brez izmišljenih strahov. Človeka vzdigniti, da stoji sam! V dosego tega namena potrebujem denarja, za ta smoter želim poiskati stričev zaklad . . .“

Smrtno bleda je dvignila mati obe roki: „Ti ne pojdeš, Angelik! Prazno in grešno je, kar te miče v daljavo. Tu te priklepa dolžnost do rodbine, do rodne zemlje . . . Da si zadolžen, to veš . . . Hotel si imeti denarja. Svarila sem te — toda gospodar si ti. Vendar ne smeš iti tako daleč v svoji nesrečni zaslepljenosti. Sveta je last, katero si prejel od očeta. Lakomen preži tujec na našo zemljo — ti pa, moj sin, hočeš izročiti svoj delež te zemlje za malo vsoto, po kateri gredo včasih zarubljena posestva . . . O, da moram doživeti to!“

Angelika je pretresel materin bolesteni vzklík; naglo je vprašal: „Ali smo res že tako daleč, ni nobene pomoči?!“

Mati je prijela njegovi roki in prosila: „Poslušaj, Angelik. Tvoji dedje so hodili res radi v tuje kraje, pa svoje bogate izkušnje so obračali domu v prid. Tako je rastlo poslopje slave in bogastva pri Kamenskih. Tvoj stari stric je bil prisiljen iskati zavetja v tuji zemlji radi mladostne pregrehe; toda zaklad, katerega je dobil, je želel posvetiti rodnemu domu. Želja, da koristita hiši, je odvedla tvojega očeta in

strica na negotova pota . . . Prvi kamen se je odrušil od mnogoletne stavbe blagostanja Kamenskih — ti, moj sin, jo hočeš podreti do kraja. Jaz kot čuvarica doma ti moram braniti . . . kako naj stopim sicer pred večnega Sodnika, kako pred rajnega soproga?“

„Toda kje je odpomoč?“ je vprašal Angelik mrzlično; „če jo veš, povej hitro, ne muči sebe in mene.“

„Čakaj, Angelik. Poglej, kako sva se pregrešila nad Roziko. Zahteval si — dala ti je svojo doto. Jaz sem menila takrat: saj pojde dekleta tako v samostan . . . Pa Rozika se je zaljubila . . . In mož, katerega je ljubilo moje ubogo dete, je prišel, snubil. Pričakoval je velike dote — ko sem mu pojasnila . . . oh, te sramote in žalosti, Angelik . . .“

Gospa Kamenska si je zakrila obraz, Angelik je strmел predse. Zato tedaj taka izprememba pri Roziki! „Oh, mati!“ je vzkliknil, „povej, kako pomagati!“

„Glede Rozike je prekasno. Njen ljubimec se je že oženil bogato; saj ženska danes ne vpraša po moškem značaju — da ga le dobi . . .“

„Vem, oprosti, da se izražam tako, da je padlo žensko blago v ceni. Preveč ponudeb. In ti, mati, imaš gotovo tudi ženitev v mislih — to moderno sredstvo za dvignjenje propalih rodbin. Nemara tisto blede Vidonijevo Elviro?“

Gospa Kamenska je lahko zardela in odgovorila živo:

„Elvira je biser deklet, četudi ni biser lepote. Srečno bi se štela, če se vzameta, čeprav bi bile naše razmere drugačne. Toda zdaj, čakaj da ti povem. Preden si odšel na Dunaj, si kazal da boš dober gospodar, soliden mož. Bogata gospa Vidonijeva želi, da izroči svoje premoženje zanesljivim rokam. Umna ženska je to . . . Seznanila se je z menoj, prijateljili sta se najini hčeri, in jaz sem se je privadila. Ona ni skrivala svojih namenov — jaz pa ljubim Elviro . . .“

„Moja zlata mati!“ . . .

„Poslušaj: ko si porabil svojo in sestrično gotovino in zahteval nove vsote, nisem hotela iskati denarja. Prosila me je Rozika — pa mene je bilo sram . . . Vidoni je videla, da me teži nekaj . . . Čudila se je sicer, da je zašel v zapravljanje solidni fant, vendar je rekla, da ni to nič, mladost da naj se le iznori. In — denar — saj ga je dosti, hvala Bogu. Mal predujem na Elvirino doto . . .“

Pa mali predujem je narastel v velik dolg — meni in tebi v sramoto. Izravnati, popraviti vse to more le tvoja poroka z Elviro . . .“

Angelik je prekrižal roki in se nasmehnil sarkastično: „Torej vendar . . . Pričakoval sem takega konca.“

„Ti se smehljaš —“ je rekla trpko mati, „pa stvar je zelo resna. Gospa Vidoni je dober trgovec. Ko je videla, da narašča dolg, da se ti ne zмениš za dom, in da ona naposled ne ve, če vzameš Elviro ali ne — je združila vse, kar mi je dala v obrokih v eno vsoto in naredila dolžno pismo. Ravno takrat si mi brzojavil po denar. Jaz sem se bala tvoje razdražljive nravi — šla sem in se ponižala vnovič pred oholo meščanko . . . Rekla mi je zelo prijazno, da mi posodi le pod pogojem, da podpišem menjico — in ne s svojim, ampak s tvojim imenom . . .“

Angelik je planil bled pokoncu: „Ti si podpisala? In ta menjica —“

S slabim glasom je končala mati:

„— ki bo uničena ob dnevu tvoje poroke z Elviro, je v rokah židovskega advokata . . .“

Prepadel je gledal Angelik mater. Vzrojil bi, pa nima moči. Nenadna novica mu zveni tako grozno . . . Očitajoče gleda križ raz steno nanj, skozi odprto okno prihaja šum Soče: šest izgubljenih let dviga pošastno glavo. Sledovi prečutih noči na licu ljubljene matere, ki je snovala, iskala samo njegove sreče, ga bolijo v srce. Pogled s katerim prosi mati, je neznosen. Kaj dvomi? Angelik pogleda žalostno mater, očitaje, obup zvenita iz njegovega glasu, ko vzklikne:

„Kaj si storila, mati! Prikleniti me hočeš na kos grude, privezati na žensko. Premlad sem še, da se zavežem, redim ob strani dolgočasne ženske, brez misli, brez vzorov. Dolžnosti, praviš, pravice . . . Ničesar nisem podpisal — nikomur nisem odgovoren!“

Na te besede se je vzdignila mati in rekla mirno:

„Prav praviš. Ti si prost. Nihče ti ni dajal, nikomur nisi dolžan. Svobodna je tvoja pot, moj sin — le toliko počakaj, da potrdiš pred sodniki, da je jemala tvoja mati brez tvoje vednosti denar na tvoje ime, da je ponaredila tvoj podpis . . .“

Vroč spreleti Angelika pri takih besedah. Strmi v mater, ki stoji polna dostojanstva pred njim. Sinu se zdi, da je zasijal na bledem čelu venec, spleten iz najdražjih biserov, iz grenkih materinih solza. To je edino zvesta, vedna ljubezen. To je biser žena, mati. Ponižala se je na skrivnem pred ošabno, naduto bogatico, ponižala bi se javno, nosila sramoto radi sinu . . . Kateri sin bi ostal trd pri taki materini ljubezni . . . In Angelik ni trdega srca, le preveč fantastičnega mišljenja . . . Premagan sklone koleno pred materjo, ji poljubi roko in s srčnim kesanjem prosi:

„Odpusti, mati! Dovolj mi samo malo premisleka, odpočitka!“

IV.

Stara kočija se je spustila v drevored. Iz okna nad glavnim vhodom sta gospodo še enkrat pozdravili kuharica in hišna, pod vhodom se je klanjal Nino, sta zijala hlapec in dekla.

Gospa in gospica Kamenska sta raztreseno pokimali poslom, tuji gost, ki se je peljal z gospodo na Sv. goro, je dvignil klobuk. Kočija je izginila. Kuharica je zavpila oblastno nad hlapcem in deklo in se zgubila v kuhinjo. Nino je odžvižgal v Solkan, hišna je hitela v sobe. Tiho je postalo v gradu. Le zdajpazdaj zarezgeče konj v hlevu, prihaja iz kuhinje glas pobožne pesmi, ženska roka strese iz sob na levo brisalko. V sobah na desno se odpirajo in zapirajo naglo vrata, žvenkečejo okna, čujo se koraki razburjenega človeka.

Razmršenih las, nemirnega pogleda, hiti Angelik skozi prostrane, molčeče prostore očetovega gradu. Po dolgem hodniku, iz tihih kotov odmeva votlo stopinja. Angelik se ustavlja pri oknih, govori sam s seboj, hiti naprej . . . Mirno je zunaj, jokavi, mračni dan se ne gane — v mladeniču pa šumi vihar. Iz skalnatega osrčja ponosnih gor prihaja Soča, hiti v daljne kraje, za svojim ciljem. Pod gradom prevaža stari brodnik Valentin ljudi črez Sočo. Gube se po ozki stezi med skalami — hite za ciljem. Gibljejo se vozovi po solkanski cesti, gibljejo se črne pike po Skalnici — vse se giblje, hoče, hrepeni nekam, vse teži za ciljem. Drevje ob Soči brsti, tajno prede življenje svoje niti med skalovjem ob bregu. Ptice letajo, ribice plavajo v neko smer. V vsaki stvarci je hrepenenje po smotru, vsaka stvarca se hoče iznebiti nekega teženja. Burno šumi življenje in njegove želje po Angeliku. Smoter si je postavil, si začrtal poti do njega. Sam je hotel stati visok, neomajan in pomagati drugim na trdno skalo. V bajni krasoti, v pravljичnem vencu ga mami tujina. Skromna, a vendar tako mogočna stoji biser-žena nesebičnosti, stoji najboljša mati na potu pred njo. „Ti ne pojdeš, Angelik,“ je rekla, in on, klaverni junak opusti svoje nakane, stoji osramočen pred svojimi svobodomiselnimi sodrugi.

Ali je to, kar ga ustavlja — mati? Ne — ni mati, druga tajna moč mu pravi: „Črv, drugim črvom enak! Ti snuješ — jaz obračam . . . Ti misliš — jaz sklepam . . . Človek si — in dokler si človek, si dolžan pokoriti se . . . Zvijaj se brez moči v svojih verigah — živi, trpi in spoznavaj!“

Zaman dviguje Angelik uporno glavo, moč dejstev je prevelika. Tu ne more biti pomisleka. On se odreče, vsaj začasno, svojim daljnim željam, zasnubi Elviro, ostane doma. Bleda, krotka, globokega pogleda, stoji Elvira pred njim. Gladko počesano gla-

vico polno visokih, njeni materi nejasnih teženj, srce polno sanjave ljubezni do bližnjega. Vedno tiha, skromna, se razžari, kadar jo razžali kdo v njenem prepričanju. Da ne stojita na popolnoma nasprotnem stališču — kako bi delala vzajemno!

Težko bo vsiliti Elviri drugo prepričanje. Toda kadar jo omaja, se razgori njena blaga duša, in on bo imel sotrudnico, svobodna misel vneto razširjevalko. In če ne . . . Grad je prostoren, svet velik. Moderni zakon ni več nekdanji jarem, pod katerim so hodile brumne duše z vdanim srcem. Res da bodo čuvale matere nad starimi tradicijami. Pa Angelik se bo znal otresti tistega neznosnega skupnega življenja, ki zamori možki ponos in žensko samostojnost.

V takih mislih hodi Angelik po sobah, se ustavlja pri vratih velike dvorane, se vrača in stopi zopet vánjo. Resni, mrki zro širokonosi predniki nanj. Vsi so divjega pogleda, a vsi imajo nekaj mehkega okrog ust, česar ne zakrijejo velike brke, ne preraste gosta brada. Saj so bili vsi vroče, nemirne krvi, hrepeneli so v tujino . . . Trudni so se vračali pod krilo Svete gore, se ženili, pestovali vnuke in razburjali otrokom kri s povestmi o romantičnih doživljajih v čudežnih deželah. Dva sta bila s križarji v sveti deželi, drugi so hodili po vojskah in turnirjih — umirali so vsi radi doma, vsi so se uživali radi v nove misli, prerokovali vnukom o boljših časih. Praded je prisegel še na svojo plemiško besedo, bil tlačanom dober, a strog gospodar, ded je raztrgal plemsko listino, kot nekaj, kar ni več v duhu časa, in nastopil za svobodo tlačana.

Od slike do slike hodi Angelik in se ustavi pri zadnji. Zal, dolgolas mladenič v surki gleda proseče vanj. To je slika očetovega strica, nemirnega duha, ki je odšel — in se ni vrnil. Tožno modro oko je potegnilo dva nečaka za seboj — tožno modro oko kliče tudi Angelika. O stric, ki si poletel kakor mlad sokol v svet, se boril, trpel za svobodo misli — rad, o rad bi šel za teboj. Morda me pričakuješ, slabotni starček — zaklad resnice in zaklad zlata mi hočeš izročiti . . . A mene so uklenile verige . . .

Stoji Angelik zajetih rok in sanja. Pred njim vstajajo čarovite slike tropičnih pokrajin, čudovita mesta, svete reke. Neizmerno bogastvo se steka v njegove roke, on pa rešuje človeštvo suženskih spon . . . Tožno gleda stričeva slika na mladeniča, ki mu je tako podoben po licu in srcu . . .

Rahlo se odpro vrata. Angelik ne sliši šuma materine obleke, čuti pa topli pogled, se obrne, hiti k materi, jo vede k stolu. Pot na Sveto goro je osvežila materino lice, up in blagost ji sijeta iz pogleda. Angelik ji stiska roko in poprašuje, kako da

je bilo na Gori, ali je molila mama dosti zanj, ali se je dopadlo Salletu. Mati odgovarja — ali njene in sinove misli so drugod, njeno in njegovo oko se ustavlja na sliki zalega mladeniča, njega in njo muči ista misel — Polagoma jo izgovori sin:

„Mati . . . Povej mi, ali se ne more urediti ta kočljiva zadeva tako, da se jaz obvežem, če na še tako visoke obresti, in podaljšam menjico. Potem grem za stricem, po zaklad. Zakaj ne, mati?“

Gospa Kamenska strese odločno glavo, tem odločneje, ker moti tudi njo ista misel.

„Moder človek ne lovi ptiča na strehi — in gospa Vidoni je modra žena. Ona ne potrebuje tvojih obresti, pač pa ženina za svojo hčer. Ker se ponaša že par let s teboj, se je že tako osmešila pred javnostjo s čakanjem — a če te pusti sedaj, se osmeši popolnoma. Tebi pa ni treba hoditi za negotovim bogastvom, ko te čaka doma, ni ti treba iskati biserov v tujini, predrag biser, čisto dekliško srce, bije tu za tebe.“

„Prav lepo, mama!“ je vzdihnil Angelik, „povej mi samo še eno: Ali ve ta dragi biser, ta tvoja Elvira, ali ve za to nelepo špekulacijo — ki je sicer moderna — vendar . . .“

„Ne, tega ne ve. Blaga duša ne sme slutiti tako nizkih stvari. Ona je pač pripravljena, da jo snubiš.“

„In je zadovoljna?“

„Elvira je pravzaprav nepreračunljiva. Zdaj mehka kot vosek v materinih rokah, postane trda kot železo, če se gre za njeno prepričanje. Ne odreče ti svoje roke, toda ko bi vedela — se zruši vse.“

Angelik je stopil po dvorani, pogledal po steni, se zahotel.

„Ko bi vedeli ti častitljivi predniki, kako se ženi njihov neslavni potomec . . . Mati! Toliko sem slišal in čital o ljubezni. Mislil sem, da vzamem žensko, do katere me bo vlekló srce. Mati, povej — kakšen je zakon brez ljubezni?“

Gospa Kamenska je sklonila glavo in se nasmehnila kot v sanjah.

„Prazno je tisto, kar se opeva v pesmih, opisuje v povestih. Po pameti so se ženili tvoji dedi in bili so srečni. Kakor tebi, je izbrala mati tvojemu očetu nevesto — kakor on, boš ti srečen ž njo. Ljubezen že pride.“

„To se pravi — vsi ste trpeli, ker je bila — božja volja. Mi moderni ljudje pa ne priznavamo teh zakonov, mi si ustvarjamo srečo sami. Jutri tedaj, mati, pohitim v naročje ljubeče tašče; sedaj pa pojdiva k sestrici in gostu.“

Drugi dan je drdrala kočija skozi drevored proti Gorici. Vlažen pogled matere in sestre je spremljal mladega snubca, ki je sedel v kočiji bled in resen, kot da se pelje k pogrebu. Angelik ne vidi

BITKA PRI NOVARI 24. MARCA 1849

pozdravov srečujočih, ne vile Martine, ne lepe deklice, ki stopa ravno v samodrž in se ozira za njim. Svečano se držita kočijaž in Nino. Posli vedo, vedo že davno, da pride blede, ljuba gospica iz Gorice za gospodinjjo v soški grad, posli vedo, da je danes snubitev, se veselé zaroke, daril — pa se bojé tudi, da pride z nevesto ostrogleda gospa Vidoni, da se izpremeni življenje v gradu.

Kočija se ustavi pred palačo Vidonijevo. Par namokanih dam, elegantnih gospodov, se ustavi, poslanjači pred kavarno si popravljajo steklena očesa — po glavnem trgu zašumi novica . . .

Po pogrnenih stopnicah, mimo cvetnih rastlin, belih kipov, stopa Angelik. Debela hišna s kvišku štrlečim, drznim nosom ga vodi v salon. Svilen obleka zašušti. Zlato verižico okrog vratu, postavna, mogočna, stoji posestnica četvero hiš, lastnica nesrečne menjice, pred bledim snubcem. Veselje, ki ji žari raz lica, jo je pomladilo za dvajset let. Toplo stiska roki željno pričakovanemu. Tople besede ogrejejo tudi Angelika. Lahko mu postane, kar se mu je zdelo tako težko.

Radostna se smehlja mati:

„Vse v redu, vse v redu, gospod Kamenski . . . Zanašala sem se na vas. Mladostne burje se poležejo, vi postanete dober gospodar in srečen mož. Od srca rada vam dam svojo hčer — le to vas prosim, ne črhnite ji nikoli o teh gmotnih stvareh . . . Elvira je nerazsoden otrok.“

Angelik je obljubil, da bo molčal in vprašal, če sme govoriti tudi z gospico, ker se ne može v sedajnem času deklice brez svoje volje.

„O,“ se je nasmehnila srečna mati, „Elvira je dober otrok, sprejela vas bo z največjim veseljem.“

Zvonec je zapel, drzni hišnin nos se pokazal — izgini — se vrnil. Hišna je naznanila z zvitim nasmehom, da prosi gospica . . . Angelik je stopil nekoliko radoveden v Elvirine prostore. Bil je uverjen, da se konča cela komedija zelo lepo, da ga sprejme tudi hči z razprostrtimi rokami. Pa zastal je pri vratih . . .

Hladna, ponosna, stoji Elvira sredi sobe, niti kaplje krvi ni v njenem licu. Sredi rdečih tapet je še bolj blede, v bogatem okviru njenega pohištva je še bolj čudna njena gladka, kakor redovniška obleka.

„Vi želite, gospod Kamenski?“ nagovori dekle z mrzlim, ošabnozvenečim glasom zastalega snubca in pokaže z roko na stol.

Angelik ne sede. Mraz gre od Elvire in ga prošinja. Tako sprejme ona tistega, ki se je tako težko odločil, da jo zasnubi . . . Hotel bi ji povedati, da ne mara zanjo, da ga silijo edino razmere. Toda dal je besedo. Zato se ohrabri in odgovori mrzlo:

„Vzrok mojemu pohodu vam bo pač znan, gospica. Imel sem čast govoriti z gospo Vidonijevo — sedaj mi je naloga, da vprašam tudi gospico Vidoni, če jo je volja postati moja soproga.“

Nobena mišica se ne gane v Elvirinem bledem licu, ki je v tem hipu vse prej nego lepo. Veliko rjavo oko pogleda presunljivo snubca.

„Dovolite, gospod Kamenski — ali snubite iz proste volje?“

„Iz proste volje?“ se je nasmehnil snubec pikro, „kdaj pa je naša volja prosta, gospica? Kot pokoren sin“ . . .

„Razumem,“ je rekla Elvira in sklonila za hip glavo; „moja mati je sprejela — to se pravi — vi ste sprejeli ponudbo moje matere . . . Lepo pa je, če so otroci ubogljivi, kaj ne, gospod Kamenski? Saj veste morda še, da zida materin blagoslov otrokom hiše . . .“

Tenak usmev, ki je krožil pri teh besedah Elviri na ustnih, je bil Angeliku silno zoprni. Deklica, ki mu jo usiljujejo vsled razmer — mu je postala v tem hipu skrajno antipatična. Toda ona je nadaljevala z istim usmevom:

„Skušala bodem, gospod Kamenski, da vam postanem dobra soproga. Vem, da ne boste zahtevali prevelikih žrtev od mene. S poroko se ne mudi — in če . . . gospod Kamenski — vsak čas vam vrnem rada vašo besedo.“

Lahek poklon je odslovil poparjenega snubca.

Zunaj ga je sprejela ljubeča tašča, ga spremila v salon, in mu čitala z zvitim pogledom v licu . . . Oh, Elvira! Slišala boš . . .

Najboljšega vina in prigrizek je pripravila gospa Vidoni. Menila je, da pripelje ženina žareča nevesta, da trčijo enkrat na zdravje in srečo. Oh, ti-le mladi, gosposki ljudje . . .

„Kam se vam mudi vendar, gospod Kamenski? Pustite no, da vam povem le še to, preden delamo pismo. Kar sem dala — to je Elvirina dota. Imam res še nekaj — a to vam izročim s časom, človek ne ve, kaj ga še čaka . . .“

„Hodi k vragu!“ si je mislil Angelik ko se je iztrgal iz rok svoje prihodnje tašče. Še to! Za sužnja bom tej ženski! Grozno razdražen je sedel v kočijo. Kako ponižanje je ta snubitev zanj! Oh, ta materin biser, to mrzlo, ošabno deklo . . . Ob njeni strani zmrzne. Nikdar ne bo ljubezni med njima — nikdar ne bo okusil, kaj se pravi biti ljubljene, imeti dušo, ki bi res živela zanj . . . In Angelika prime vroče hrepenenje po taki duši, ki bi živela, čutila ž njim, ko ne bo več edine, zveste, njegove matere — ko bo stal sam na veliki cesti življenja . . .

Počasi vozi kočijaž. Po glavnem trgu, po promenadi se zbira cvet deklet v pisanih toaletah. Vse

se ozira z zanimanjem na mladega moža in tudi Angelik ni gledal še nikdar tako radovedno na ženski svet. Dvoje žarnih oči išče, ljubkega obraza, polnega, ognjevitnega čuvstva . . .

Skozi njemu tako znane, tako dolgočasne ulice gre kočija. Martine ni . . . Pa ko se bliža voz njeni vili, se zasveti na zidu rdeči trak, pisana obleka. Angelik zastrmi v Martino. Zdi se mu, da veje toplota iz njenih žarnih lic, da mu seva vsa sreča iz njenega nasmeha, pogleda. Da bi snubil Martino . . . Oklenila bi se ga vroče, ga ne razžalila z mrzlo besedo, z zaničevalnim posmehom.

Voz je bil pod zidom. Martina se je nagnila in vzkliknila s prijetnim glasom: „Pridite vendar kaj k nam, gospod Kamenski!“

„Pridem!“ je obljubil radostno, kot da se mu odpro rajska vrata. Kočija je drdrala . . . Za Angelikom je hitela Martinina pesem. Pela je znane besede: „Pazi, svetničica — suženj jaz nisem . . .“

Suženj! . . . Beseda pade težko v Angelikovo uho. Kaj ni on suženj — suženj razmer, ohole ženske?

Marčev dan je pust, jokav. Oblaki zakrivajo Sv. goro, se gostijo nad Sv. Valentinom. Droben dež prši. Kapljice se izgubljajo brez sledu v cestnem prahu, v valovih Soče. Brez sledu — kakor človeški načrti in nakane.

Pusto kakor še nikoli postane Angeliku okrog srca.

(Dalje.)

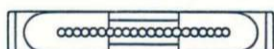
Ekstaza.

Zložil Tonej Jelenič.

Zapoj, forminga, v Edenu visokem
nocoj, ko spē ljubezen skozi mrak,
ko k nebu lilija popenja kelih,
skesani cvet poveša v rázor mak —
zapoj, zapoj!

Pod mrkim nebom v solzah skrušen molim,
in ves je rajski moj večer nocoj!
Svetniki sveti svatbo lilij belih
pirujejo visoko nad menojo —
forminga, poj!

In On je blizu — Bog, kako je blizu!
kako ljubezen k srcu govori!
Forminga, poj! Nocoj v ljubezni vriskaj,
da zemlja in nebo od solz vzdrhti . . .
forminga — poj!

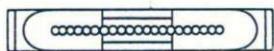
Naš beli car.

Zložil Tonej Jelenič.

Kdor nam ôrje črno rušo,
ta je naš vladar,
kdor pšenico v prst nam seje,
ta naš beli car! . . .

Z voli vitorogi ôrje
v mladem letu kmet,
zlato zrnje seje, hodi
v vročem letu žet.

Kmet je car! In njemu dajmo
težko žezlo v dlan!
Pa če treba, pa če treba —
ajdmo v vojsko zanj!

Biline.

Spisal L. Lenard.

(Dalje.)

Junaki bilin.

Glavne osebe, ki igrajo važnejše vloge, imenuje bilina „junake“ (bogatiri). Toda ne vseh. Tako na primer ne imenuje nikdar „junaka“ samega kijevskega kneza Vladimirja, dasi ga imenuje „krasnoje solniško“ in je on središče, okrog katerega se zbirajo večinoma vsi drugi junaki in okrog katerega se vrši vse dejanje. Istotako niso junaki nestvori kakor Idolišče poganoje ali pa Židovin.

Vsi junaki ruske biline se odlikujejo po izrednih telesnih silah in sposobnostih. Predvsem mora junak biti v cvetu svojih telesnih sil. Izjeme dela na videz glavni in najljubši junak staroruske biline Ilja Muromec, katerega imenuje pesem redno „stari kozak“. Toda „star“ ne pomeni tu v „visokih letih“, ampak v cvetu svoje moške sile, izurjen v vojni. Priimek „star“ se ga je prijel menda radi tega, ker pripoveduje bilina, da je do 30. leta bil hrom in je vedno sedel pred hišo. Šele tedaj je na čudežen način ozdravel.

Toda, ne dovolj, da ima izredne telesne sile, staroruski junak se mora tudi, da dobi priimek „bogator“, odlikovati z izrednimi čini za vero in za domovino, mora imeti idealne domoljubne in verske poteze v svojem značaju. Ruska junaška pesem ljubi v svojih junakih „široko naturo“, ki skoraj ne pozna nobenih prirodnih mej. Čudežni in nadnaravni dogodki igrajo veliko vlogo, vendar se opazuje, da bilina v primeri s pravljico v prozi zmanjšuje na svojih junakih nadnaravne poteze, ter jih dela bolj človeške. Vkljub svojim, skoraj neomejenim prirodnim silam, nima ruski junak — bogator nobene črte grozovitosti in divjosti na sebi. On je mehak, dobrodušen, usmiljen in nesamoljuben do skrajnosti.

Mimogrede se doteknimo še vprašanja, odkod ruska beseda „bogator“ — junak. Drugi slovanski jeziki je ne poznajo in v indoevropskih jezikih nima nobene primere. Pozna jo edino le še poljski jezik, kjer se izgovarja „bohater“. Toda izpremembra ruskega „g“ v „h“ in pa, ker stoji na koncu trdi „r“ dokazuje, da je ta beseda v poljskem jeziku tujka, vzeta iz ruščine.

Nekateri ruski patriotični slovničarji izpeljujejo besedo „bogator“ iz „Bog“ in trdijo, da je čisto ruska.

Toda v tem slučaju bi se morala po pravilih ruske slovnice glasiti „bogodar“, a ne „bogator“. Izpeljava bogator iz Bog s posredovanjem pridevnika „bogat“ in končnice „ator“ se mi zdi prisiljeno.

Drugi mislijo, da je beseda izposojena iz turanskih jezikov, kjer se najde v raznih oblikah: baghatur, bagadur, batur, batir, bater. A drugi jim ugovarjajo, češ, da tudi pri turanskih narodih ta beseda ni domača, ampak izposojena iz sanskrtskega jezika, kjer pomeni „baghadhara“ „srečen“, „uspevajoč“ in trdijo, da bi bila ruska beseda ravnotako lahko v zvezi s sanskrtsko, kot turanska. Vse tri prihajajo od enega prvotnega jezika.

Tretji razlagajo to besedo zgodovinsko. Halanski na primer misli, da se je beseda prvotno glasila „bagator“ in je pomenila toliko kot „tatarski vojvoda“. Potem je iz nje postal naslov vojaških oseb, ki se je vedno predpostavljalo imenu, kakor naš „gospod“. Sedaj se strinja večina učenjakov v tem, da je beseda tatarskega izvora, dasiravno se zlasti v ruskih šolskih knjigah še velikokrat razlaga za pristno rusko domačinko. Prvič najdemo besedo „bogator“ v knjigi Serničkega, ki je izšla neznano v katerem mestu l. 1585. pod naslovom: „Descriptio novae et veteris Poloniae, cum divisione ejusdem nova et vetera“, kjer stoji, da „Rossii . . . de heroibus suis, quos Bohatros, id est semideos vocant, aliis persuadere conantur“. Pred tatarskim napadom so se rabile primerne slovanske besede, kakor: „horobr“ (pod vplivom cerkveno-slovanskega jezika tudi „hrabr“), dalje „horobor“, „horober“, „rezvec“, „udalec“.

Nekateri delo junake ruske biline zgodovinsko na junake predtatarske, tatarske in potatarske dobe. Bolj splošno je sprejeta delitev na starejše in na mlajše junake. Ako ne vpoštevamo junakov poznejše zgodovinske pesmi, ampak vzamemo samo junake dotatarske biline, je najboljša poslednja delitev na starejše in na mlajše junake. Toda v stvari je pa še težko določiti, kateri junak pripada k starejšim, in kateri k mlajšim. Splošno se šteje med najstarejše junake „Svjatogor“ (Svetogor), toda že kar zadeva Mikulo Seljaninoviča, Volgo Svjatoslaviča, Dona, Dunaja Ivanoviča i. dr. so mnenja učenjakov različna. Nekateri jih prištevajo k starejšim, drugi pa že k mlajšim.

Središče mlajših junakov je Kijev in „svetlo solnečko“ knez Vladimir. Izven kijevskega središča stoji samo dvoje novgorodskih junakov in še dva ali trije drugi, namreč Savelj Levanidovič in Surovec-Suzdaljec. Mlajši junaki se delé na domače in popotne. Domači so stalno v Kijevu pri knezu Vladimirju, popotni pa pridejo v raznih zadevah iz tujih krajev.

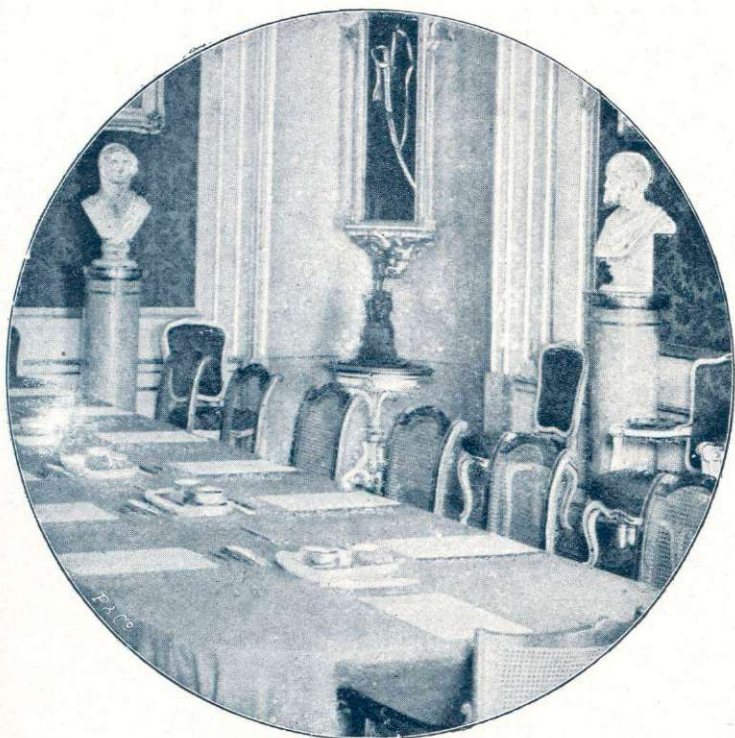
Zdaj hočem še predstaviti nekatere glavne junake ruske biline kolikor mogoče v kronološkem redu.

Po splošnem mnenju spada med najstarejše junake Svetogor. O njem nam pove bilina primeroma jako malo in vse kakor v odlomkih.

Svetogora predstavlja bilina kot silnega junaka, „ki se dviguje nad gozdom“, mati siva zemlja ga komaj nosi, on ne jaše na sveto Rus, ampak živi na Svetih gorah, kadar se spusti na pot, se mati siva zemlja stresa pod njegovimi koraki. Iz njegovega življenja opisuje bilina samo dva dogodka: njegovo ženitev in njegovo smrt v dveh inačicah. Svetogor ne stoji v nobeni zvezi niti z novgorodskim, niti s kijevskim ciklom. Junaki poslednjega jahajo k njemu, kakor Ilja Muromec in Mikula Seljaninovič, toda on sam ne jezdi nikdar na sveto Rus, in kadar se sreča s kijevskimi junaki, je to njegova smrt.

Oglejmo si nekoliko biline o Svetogoru!

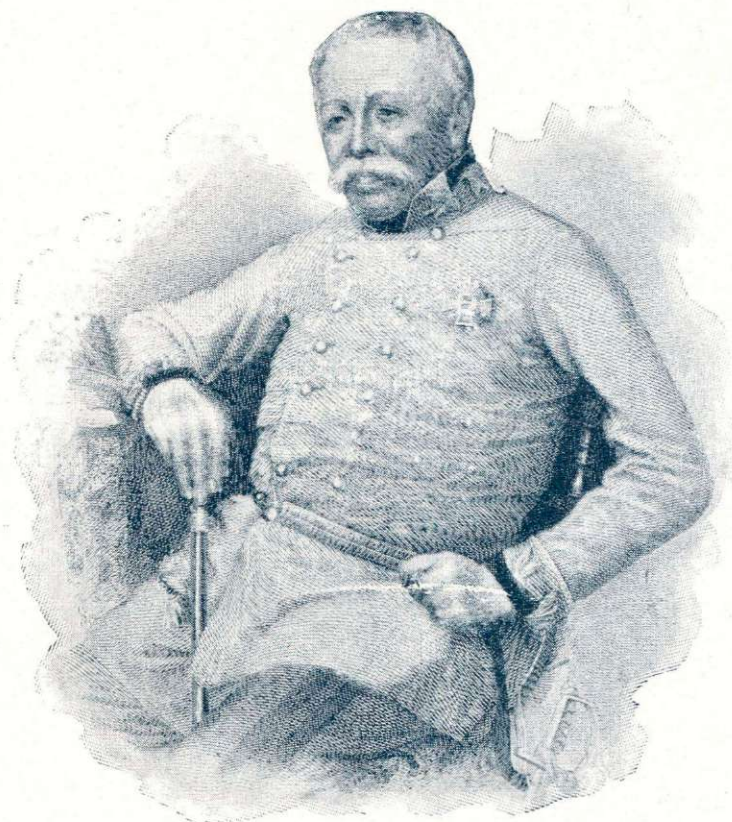
Bilina opeva, kako se je srečal Svetogor s starihim ruskim junakom Iljo Muromcem. To bilino je

SABLJA RADECKEGA V POSVETOVALNICI NAŠEGA CESARJA

zapisal Markov, kakor mu jo je pela Marta Semenovna Krukova, ki se je je naučila od svojega deda Vasilija Leontjeviča. Zbiratelj je našel še več inačic

te pesmi. Pred njim so jo zapisali Kirjejevski, Ribnikov in Hilferding, kakor so jo našli v olonecki guberniji, z nevelikimi spremembami. Po verziji Markova se je zgodilo srečanje takole:

RADECKI L. 1856.

Ilja Muromec je jahal na čisto polje. Ko je prišel na čisto polje, je zagledal sled konjskih kopit, ter pričel premišljevat:

A kakó je to res čudna reč?
Glej, junak tu silen sprehaja se!

Muromec ne ve, ali bi šel naprej ali bi se vrnil nazaj; če bi vedel, da ta junak ni mnogo močnejši od njega, bi se spustil ž njim v boj, in ako bi ga premagal, bi imel veliko slavo; naj bi bil tudi neznani junak raven njemu, Ilji Muromcu, ter bi ga premagal, ne bi bila velika sramota. Če bi pa bil mlajši od njega, a bi ga užugal,

„meni starčku k časti ne bode in k pohvali junaški ne.“

V tem dvomu se spomni Ilja Muromec, da so k njemu, ko še ni mogel hoditi, prišli angeli, ter mu rekli:

Najsilnejši ti ruski junak boš postal,
bij z vsakim junakom se in vojuj;
tebi starcu v čistem polju smrt ni pisana.

Tako jaha po čistem polju, dokler ne zagleda platnenega šotora, gre vanj in zagleda železno postelj, 40 sežnjev dolgo in 40 široko.

Toda kdo na tej postelji počiva, leži?
Toda glej, kakšno čudo prečudno to!
Ni neveren li kakšen Tatarin to?
Ali ruski mogočen je on naš junak?

Muromec je moral biti gotovo lačen in žejen, kajti on ne premišlja dolgo, kaj bi ta šotor in ta postelja pomenila, ampak sede hitro k pogrjnjeni mizi in prične jesti in piti, kolikor mu duša poželi. K sreči pa ima konja, ki v kritičnih trenutkih misli tudi za gospodarja, in le-ta izpregovori: „Kaj si sedel k pogrjnjeni mizi, kajti za to mizo je junak s krasno, mlado ženo. Nehaj hitro jesti in pojdi vun, ker kmalu pride junak z ženo domov in pričneta tu jesti in se zabavati z različnimi igrami in s kartami. Pojdi hitro iz šotora in zlezi na hrast, konja pa pusti po volji letati po čistem polju.“ Komaj stori Muromec, kar mu je svetoval njegov konj:

Naenkrat zasliši čudo prečudno res:
zabučala nevihta nemala je,
zagrmelo je kakor bi grom grmel,
kot od vseh štirih neba strani,
pomračilo nebo se sinje je,
in stresla se mamica siva zemlja.
Zagleda — glej jaha junaški konj,
na konju pa jezdec silen sedi,
mogočen junak je on ruske zemlje;
po imenu Svetogor, velik junak;
na plečih je vreča zavezana.

Ko Svetogor prijaše domov, vrže s pleč vrečo, potegne iz žepa zlat ključ in odklene vrečo ter potegne iz nje svojo ženo. Nato sedeta k mizi ter pričneta jesti in piti razne pijače „po pjanomu“, slednjič pričneta še kvartati. Ko ima Svetogor vsega dovolj, se vleže na posteljo, ki mu jo je žena lepo postlala in pogrnila; potem se pa gre žena sama iz šotora sprehajati po čistem polju.

Celo uro se je sprehajala,
z zlatim prstanom poigravala,
z roke na roko ga devala:
„Nekoč bila sem v svojih rodnih krajih,
in bila sem krasna deklica,
sprehajala se v vrtu zelenem sem;
na desnici sem prstan nosila takrat.
In rastlinje sem ostro trgala
in pela dekliške pesmice;
poslušale so deklice, moje vrstnice;
prihajale so namreč iz raznih vasi
razveseljevati me krasno deklico.
Prihajali so pa, pri nas se zbirali
tudi mogočni vsi ruski vitezi;
sprehajali se v vrtu zelenem z menoj.
Nekoč sem se tako sprehajala;
kar zagledam — tu jaha junak iz polja,
ki je močen in strašen, da groza vsem.
Zagleda me, krasno deklico,
sem dopala se, krasna deklica.
Prihaja k mojim roditeljem
in hoče z menoj ženiti se.
Zbojé se pošteni roditelji,
ne vprašajo mene, ne brigajo se,
če hočem, če nočem možiti se jaz;
tako vzeli so in oženili me
z junakom onim mogočnim takoj.

Tako živim zdaj in dolgočasim se:
zdaj ne morem nikjer se sprehajati;
nobene utehe ne daje mi mož,
če tudi soprog je mil z menoj.
Sedela sva skupaj, jela eno sol
in pila pijače različne sva.
On vzel je kozarec, ter si ga nalil,
a izpil ni do dna in meni dal:
„Izpij vse, moja mlada ženica!“
Ko izpiti jaz nisem hotela do dna,
sem zbala se ga, poslušala.
Ko izpila sem vso pijačo do dna,
sem začutila v sebi veliko moč,
razumela sem, storil me je junakinjo.
On nikdar ne jaha na sveto Rus,
ker ne drži ga mamica siva zemlja;
le po Svetih gorah, tu jaha on!“
Ko pogleda nazaj, na sivi hrast,
zagleda tu Ilja Muromca.
Za kodre pograbi rumene ga,
na rokah zanese ga v šotor bel,
soprogu spusti ga svojemu v žep,
vzbudi ga in zakliče nato
iz krepkega spanja junaškega:
„Spet čas je, da greva na Svete gore!“
Iz krepkega spanja se on vzbudi,
s studenčno vodo umije se;
s platnenim prtom obriše se
in v beli se šotor ogrnil je,
v zavezano vrečo pa vtaknil ženo,
zaklenil jo z zlatim ključem spet,
odjahal nazaj, na Svete gore.
Njegov dobri konj pada na čvrste noge.
— „Težko mi je nesti čez sile vse;
popred nosil le tebe sem, viteza
in tvojo s teboj junaško ženo;
a zdaj pa je z nami še tretji junak,
on pri tebi, v tvojem žepu sedi.“ —
On iztegnil je svojo desno roko,
potegnil ven Ilja Muromca!
— „Povej mi, povej le, ti moj junak,
kako prišel si k meni v globoki moj žep?“ —
— „Nisem dobrovoljno jaz prišel sem,
me vtaknila je tvoja mlada žena.“ —
On odprl je vrečo zavezano
in mlado ženico potegnil ven;
prijel je za ostro sabljico,
odrezal bujno glavico.
Potem ga je dalje izpraševal:
— „Povej mi še dobri mladenič moj,
kakšen ti ruski si junak?“
Ko mu Muromec pove,
mu predlaga Svetogor, da bi se pobratila.
Prekrižajva se — jaz in Ilja Muromec,
s križema tema enozlatima;
imenoval te bom brata križnega.
in jaz Svetogor, bom tvoj starši brat,
in ti Ilja boš mi moj mlajši brat.
Naučim te pojezdov junaških vseh,
in vseh bitev, podvigov junaških vseh.“
Ko odjahala sta na Svete gore,
naučil Svetogor Ilja Muromca
vseh bitev, podvigov junaških je vseh.
Ko nekoč se po polju sprehajata,
zagledata tam železen grob;

in pospešita hitro obadva tje.
 Kaj pa čudo to tamkaj tako je,
 čegav je ta grob, čegavo telo v njem leži?
 Govori Svetogor Ilji Muromcu:
 — „Ti vlezi se brat in primeri ga;
 če ne bodeš ti morda kdaj ležal v njem?“
 In v grob vleže se Ilja Muromec;
 on leži v njem, kot malo detece.
 — „Ven izlezi, križni bratec moj;
 ni to tvoja usoda, Gospod Bog ni zate
 ga nameril, v njem spalo ne bo tvoje telo.“
 Ven izlezel je Ilja Muromec.
 Vanj zlezal je Svetogor vitez sam.
 Glej ta grob je kot nalašč pomerjen po njem,
 za njega ni on ne prevelik ne premal.
 Nato Ilja Muromec mu govori:
 — „Ti se lahko, bratec, pošališ z menoj!
 Zdaj pa pridi, stopi urno vun.“
 Svetogor hoče hitro iz groba vun;
 a ne more on zdaj iz groba več:
 Prišli so obroči železni trije.
 On kriči z mogočnim glasom strašno:
 — „Ti vzemi, brat, ostro sabljico,
 razsekaj obroče železne te;
 mene duši tu notri v grobu hudo.“
 Ko vzel, glej, je sabljo, Ilja Muromec,
 on razsekaj obroče železne je.
 Naenkrat glej pokrov se zagrnil je.
 Ko ni mogel odbiti ga Muromec,
 mu je rekel mogočni junak Svetogor:
 — „Ne sekaj, brat, le pusti ga!
 Gotovo tu smrt mi je pisana,
 gotovo ta grob iz oblakov je pal.

Le pojdi, moj brat, bližje sem,
 spusti k zemlji se, k grobu ponižaj se;
 ti vdahnil duha bom junaškega.
 Sprejmi mojo junaško silico.“
 Govori mu Ilja Muromec:
 — „Izvršiti zapoved tvojo čem.“
 Pripognil se k zemlji je nizko on,
 mu vdahnil duha je junaškega
 in rekel mu spet je Svetogor:
 — „Spet spusti se k zemlji doli ti,
 k mojemu grobu približaj se;
 ti bom dal še večje silice.“
 — „Ne, ni treba, križni bratec moj,
 nič več tvoje sile junaške mi;
 mi dosti je sile, kar imam je doslej,
 če vzel še tvojo moč silno bi,
 mati siva me zemlja več ne drži.“
 Govori Svetogor mu še take reči:
 — „Jako moder si ti, moj križni brat,
 da nisi se sklonil bližje sem,
 takrat dahnil jaz z duhom mrtvim bi,
 ti padel bi k meni mrtev na grob.
 Zdrav bodi ti, moj križni brat,
 poslavljam se zdaj na veke s teboj.
 Priveži še mojega konja na grob,
 ker nikdo njega obvladal ne bo;
 ti sam pa jahaj na sveto Rus,
 bojuj se zdaj z junaki vsemi;
 predvsem, znaj, da zdaj boš obstal,
 ubil te ne bode noben junak,
 tebi v čistem polju smrt ni pisana,
 v svoji rodni boš hiši umrl ti Ilja.“

(Dalje.)

SMRTNA MASKA RADECKEGA

Pri mrličih.

Slika — Spisal Franc Bregar.

Tisto leto je Bog tako jezno in tako močno mahnil s svojo hudo šibo nad našim trgom, da so se najstarejši starci spomnili grehov svoje prve mladosti. Suša nam je požgala travnike, toča oklestila vinograde do golega, en otrok je utonil, paglavec, komaj štirinajst let star, se je pa ustrelil iz same trmoglavosti in sprijenosti. Slednjič je prišla še smrt, da je že mladim ljudem postajalo tesno pri srcu. In ko je potem privasovala pomlad in Velika noč s predragim dobrotnikom, našim solncem, ter se je vsesala njegova omamljiva toplota kakor staro, močno vino v nebo in zemljo in v vse duše, da smo kakor polpijani pozabili na greh in na šibo božjo — tedaj sta ležala v največji in najlepši naši hiši obenem dva mrliča.

To je bil prav čuden slučaj in jako dobro se ga spominjam. Bil sem takrat še tako preprost otrok, da se mi je vsako noč sanjalo o vojski, v kateri sem bil general Lavdon; vendar so mi ostali dogodki tistih dni tako živo v spominu, kot bi zarezal z ostrim mečem v trdo skalo.

* * *

Veliki in bogati trgovec Franc Jalen je šel sam k vstajenju Gospodovemu na veliko soboto. Mati mu je bila stara, gluha in zelo slaba, da celo v cerkev ni več mogla; žena mu je bila že dolgo časa na smrt bolna in otrok nista imela, da jim padejo v naročje bogati plodovi z drevesa njunega življenja. Takrat sem ga videl v cerkvi, kako je sedel v klopi, oprt na komolec, in kašljal s tako čudnim, cvilečim kašljem, da so se vsi ozirali po njem. Toda takrat sem to komaj zapazil. Večer je bil pred Veliko nočjo, nebo, vse blesteče v veselju in svetlobi, je objelo zemljo v najtesnejšem in najopojnejšem objemu, vse ulice so dišale po kadilu, ljudje toliko da se niso poljubovali — samo dobri angeli vedó, kje so tačas otroške misli.

Toda ko sem prišel drugi dan k njim — mati me je poslala voščit praznike; bil mi je krstni boter, Bog mu daj dobro! — je tudi on že ležal v postelji in sloveč zdravnik iz mesta je bil pri njem. Prišel sem, ko se je le-ta že poslavljajal.

— Recept sem napisal in bodite brez skrbi. Zdaj je spomlad, še ta teden pojedete na morje in čez en mesec boste pozabili na bolezen. Upam, da gospa tačas tudi ozdravi in potem bo vse dobro.

Pogledal je preko zlatih naočnikov na mater, ki je stala ob postelji, in zdi se mi, da sem že tačas razumel ta pogled: otroke je treba zibati, kadar so bolni in jokajo; zaradi tega niso seveda nič manj bolni, samo ne jokajo več; tudi gospa najbrže ne bo ozdravela, umrje se pa le lažje s tolažbo. Mati je zdravnika razumela, a ni trenila z očesom; govorili so, da ni marala sinahe.

— Ampak ta kašelj, gospod doktor! Saj slišite, kako mi cvili v grlu.

Goste obrvi so se mu tesno strnile nad zaripljenim obrazom in nabrekle roke so mu nestrpno trepetale na odeji, da me je obhajala groza, ko sem stal pri vratih s pirhom in klobukom v roki.

— Pošljite takoj v lekarno recept, in vse mine, mine. Moj Bog, kako hitro mine, samo potrpeti moramo.

— Ampak jaz nečem Vašega recepta, jaz bi zraka v pljuča — to mi dajte. Vrag vzemi recepte in lepe besede . . .

Postajal je tako nestrpen, da je bil v obraz temno rdeč in prsti so mu nervozno trgali čipke na odeji; doktor pa se je smehljal s ponosom mučenika.

— Kakor otrok ste, a jaz Vam ne zamerim. Imel sem že bolnika, ki mi je vrgel kozarec v obraz, a to je naš poklic. Pojutrnjem ste morda že na morju in takrat se boste smejali samemu sebi.

— Kaj hočem z morjem in vodo, če me pa duši . . . in ne morem . . . Glejte, vrag Vas . . .

Naenkrat se je napol vzdignil in napol skočil s postelje, oprl se na levi komolec ob blazino, zagrabil z desnico za srajco pod vratom in jo raztrgal. Nato je omahnil na zglavje, zopet skočil, prijel blazino in jo vrgel z vso močjo po sobi proti zdravniku. Ves ta čas je bil njegov obraz strašno posinel, oči so mu stopile iz jamic in so gledale s topim strahom dušečega se človeka, vse telo kakor v zadnjem, groznem krču. Še danes se spominjam tistega silnega strahu, ki me je obšel takrat. Izpustil sem pirh iz rok in se ozrl po sobi, kot bi iskal pomoči. Mati je stala ob postelji, brez besede in solze, le stare, usehle ustnice so se naglo in enakomerno premikale in široka, splahnela lica so nervozno trepetala. Ozrl sem se na drugo posteljo in ugledal dvoje črnih, lepih oči, polnih groze; ljubila ga je zelo. Zdravnik je stal pri postelji in podpiral bolnika, na obrazu pa se mu je jasno bralo: mi vemo, kaj to pomeni. Nato se je obrnil k materi.

— Pošljite recept takoj v lekarno. — Toda mati ga očitno ni razumela; strmela je na posteljo in le ustnice so se ves čas premikale. Medtem se je bolnik odkašljajal v strašnih mukah, kot da se mu je odtrgala polovica pljuč. Nato je omahnil zopet na blazino in odrinil zdravnikovo roko; ta pa je stal mirno in resno ter se ni dal zmotiti.

— Glejte, to je bilo potrebno. Zdaj boste nekaj časa mirno dihali, in ko vzamete kapljice . . .

Bolnik se je nanagloma zopet dvignil s postelje, oči pa so mu žarele od vročice in divje jeze.

— Nečem kapljic . . . nesite jih v morje na jug . . . Vaše kapljice . . . Vun, vun pojdite . . . saj sem že rekel! Mati, pokličite hlapca, da vrže njega in njegove kapljice . . .

Kazal je s trepetajočo, nabreklo roko proti vratom; zdravnik ga je pogledal začudeno, potem je razžaljeno skomignil z ramami in odšel ter šepetal:

— S sirovostjo ni mogoče, ne, ni mogoče . . .

Mati je odšla in ostal sem sam z bolnikoma. Botra je ležala s smrtnobledim obrazom in zaprtimi očmi, da nisem vedel, ali je živa ali morda že mrtva. Tudi boter je utrujen zaprl oči, v grlu mu je pa tako močno cvililo. Meni je bilo tako strašno, da sem hotel potihoma odpreti vrata in zbežati brez voščila in brez velikonočnega pozdrava. Toda on je ravno takrat odprl oči in me pogledal.

— A, Francek, pridi sem . . . Da, Velika noč je danes . . . po pirhe si prišel.

Takrat bi jaz moral lepo voščiti svete praznike, pa so se mi udrle solze neumnemu otroku po licih, bogate mlade solze, ki jim srce ne ve vzroka.

— No, že prav, Francek . . . Vidiš, jaz sem bolan, Francek . . . Neki vrag mi poje v grlu, on mi pa nudi kapljice . . . Zato pojdi k materi in reci . . . naj ti dajo goldinar . . . O, že zopet . . .

Obraz se mu je zalil s krvjo, krčevito je segel za vrat in jaz sem zbežal iz sobe. Zunaj sta bila mati in zdravnik in on je ravno spravil denar v žep.

Ko je zdravnik odšel, sem hotel tudi jaz takoj za njim. Toda v tistem hipu je zakričal v bolniški sobi glas, poln strahu in groze, da sem preplašen obstal in se ozrl na ono stran. Mati je odhitela, in ko sem pogledal skozi odprta vrata, me je zbodlo v srce z ozkim, ostrim nožem. Boter se je bil vrgel v strašnih mukah s postelje in je ležal na obrazu. Botra je bila vstala, v beli nočni obleki je omahnila kraj njega in njeni črni lasje so pokrivali njegov nabrekli vrat in glavo . . .

Samo za trenutek sem pogledal; tedaj je prihitela dekla in me odrinila ter zaprla vrata:

— Kaj hočeš tukaj, otrok?

Zunaj je bila Velika noč s solncem in pirhi, jaz sem pa bežal, bežal, nikjer se nisem ustavil in

nikamor ozrl; na tisti lepi dan vstajenja me je prvič obšel resničen in globok strah pred smrtjo — — — — —

Z materjo sva prišla že pozno zvečer bedet. Morala sva skozi prvo sobo, v kateri so sedeli možje in pili. Bili so že dobre volje, nekoliko rdeči in precej glasni. Kadar je kdo stopil v sobo, so nekoliko utihnili, in če je prišel kdo domačih, so bili skoro vsi v zadregi. Ko sva šla z materjo mimo njih, me je nekdo prijel za roko in potegni k sebi:

— Žalosten je za botrom! Na, pokusi, revček. Pil sem, oni so pa dalje govorili.

— Jaz ne verujem veliko zdravniku, ampak ubogam ga vendar. On je bil pa vedno tako zelo

JAPONKA

svoje glaven. Bil je moj dober prijatelj in veliko njegovih komedij vem. Enkrat se peljemo z neke svatovščine domov z vlakom, vsi dobre volje . . . no, pijani skoro. Izstopiti je treba, nekateri so že zunaj, on pa sedi v kotu in se ne gane.

— Doma smo, Francek. Gremo!

— Ne grem. — Sedi v kotu in si prižiga cigaro.

— Ne delaj sitnosti! Vun moramo.

— Ne grem. — Niti ne gane se, ampak kadi in se nam smeje, vlak pa že zapiska.

— Ali si ob pamet, človek božji? Moraš. — Trije ga primemo in hočemo potegniti za seboj. Tedaj

skoči, oči mu zažaré, kot so samo njemu žarele, močan je bil in naenkrat smo bili vsi trije zunaj, on pa stoji pri vratih in vpije:

— Ne grem. Nalašč ne grem, pijanci. Peljem se, dokler jaz hočem, sodrga pijana! . . . In še cigaro vrže za nami, ko se vlak odpelje. In kaj mislite, kaj je potem storil? Ko je bil komaj par sto metrov do prihodnje postaje in se je vlak že ustavljal, se je premislil in je skočil doli. Drugi dan so ga pripeljali vsega pobitega domov, pa je še vedno pripovedoval, da je on svoj gospod.

Zasmejali so se glasno, nekateri že pijano.

— Veselo življenje je preživel. Vedno na poti, vedno denar. V vseh velikih mestih se razkriči in potem je doma nekaj časa mir. Enkrat sem bil z njim skupaj na Dunaju . . . eh, to je življenje! Pa kaj bi človek govoril! Čigav je ta otrok?

Pogledal me je in jaz sem zaslutil za njegovimi besedami nekaj zelo grdega in umazanega, česar ni hotel povedati pred menoj, ki sem bil otrok. To se mi ni zdelo lepo od mož, ki pijejo mrliško vino.

V drugi sobi sta ležala mrliča. Bilo mi je to prvič v življenju, da nisem več gledal mrtvega človeka s popolnoma otroškimi očmi. Ležala sta tam drug poleg drugega, nikjer solze, nikjer smehljaja, kot so vedno pripovedovali o mrličih. On je imel skoro počrnel obraz in poznala se mu je vsaka guba na licu. Vsak dan in vsaka noč je zapisala svoj spomin vanj, vsako veselje in vsaka žalost. Poznalo se mu je tudi še, kje ga je življenje zadnjikrat močno udarilo — velika lisa okrog levega senca. — Njen obraz je bil voščenobled in gosti, črni lasje so se svetili ob nemirnem plamenu sveč. Okrog oči in ust so se ji nabrale gube. Tudi njej, obema. Tudi to je samo še spomin in tista lisa na sencu nič več ne boli. Kaj je tedaj s smrtjo? Ko stojim tukaj nevedni otrok in ju gledam — zdaj bi mi morala odgovoriti, a na obrazu niti solze, niti smehljaja . . .

Njegova mati je sedela prav blizu odra. Brez solza, obraz kakor okamenel. V rokah je imela črno obrobjen robec in jih je neprestano in enakomerno sklepala in razširjala ter polglasno ponavljala: — Francelj, Francelj! . . . Kaj se je godilo tačas v njenem srcu, nisem takrat vedel in še danes ne vem. Biti drevo, ki na jesen zapazi, da se mu trhle veje lomijo brez sadja in brez zelenih listov — to je velika bridkost. Te bridkosti ne poznamo, in da bi jo poznali, bi ne našli besede, da bi jo povedali. Sluti jo človek samo, ko vidi okamenel obraz in brezsolzne oči.

— Francelj, Francelj!

V sobi so sedele žene in jaz sem stopil k svoji materi tja blizu vrat, ki so vodila v tretjo sobo. Dasi je bilo že precej pozno, so še vse bedele in

pripovedovale čudne, mrliške reči. Ko sem prišel noter, je ravno pravila mlada vdova:

— To je bilo šele drugi dan po njegovi smrti, in človeku je vendar težko, tudi če mu umrje lastni oče. Zato sem poklicala za tisto noč k sebi svojo mlajšo sestro in tako smo ležali vsi v eni sobi, jaz in ona na postelji, moj Lojzek pa na zofi. Anica je takoj zaspala, preden sem jaz utegnila napraviti križ, meni pa neče spanec na oči. Ležim in se prevračam semintja ter si mislim vse mogoče stvari: Kako hitro je minilo življenje! Včeraj sva se poročila in danes je že v zemlji, tako je prešlo! Ko se človek tega spomni, mu pridejo solze in težke misli. Zdaj je na pokopališču že mrz in on je tam. Kako mu je neki na onem svetu, ali je tudi tako sam in zapuščen, kot sem ostala jaz osirotela s svojimi sirotami? Medtem se mi že trepalnice strinjajo v polspanju. Toda naenkrat se stresem in vsa otrpnem strahu: Kaj če bi prišel zdaj naenkrat k meni, kot prihajajo drugi? Velikokrat se mi zgodi, da vsa vztrepetam po celem telesu, ravno preden trdno zaspim. Nekateri ne verujejo, da je to huda slutnja, toda jaz vem, da je pri meni bila. Kajti kakor hitro sem odprla oči, sem videla, da se je slutnja tudi uresničila. Izza mize se je namreč dvigala bela prikazen, počasi je rastla iz tal in se vedno večala . . .

Napeto smo poslušali in jaz vem, da sem vsesal svoje otroške oči v njene polne, rdeče ustnice ter napeto poslušal. Medtem je vzdihnilo tam pri odru s šepetajočim glasom:

— Francelj, Francelj!

Ozrli smo se vsi na mater, vdova je pa nadejevala:

— Danes že ne vem več, kako sem se mogla takrat tako preplašiti, toda tedaj sem ležala vsa trda strahu. In vendar ni čudno! Če se spomnim, da je pred enim mesecem še sedel z menoj pri kosilu, da si je rezal kruha s svojo lepo, okroglo roko in da pride sedaj k meni iz vlažnega groba s tistim mrtvaškim duhom — moj Bog, saj mora človek skoprneti strahu! In zdelo se mi je, da res prihaja, kajti tista prikazen je še vedno rastla izza mize.

— Sanjalo se Vam je.

— Bog mi je priča, da se mi ni. Toliko sem se še zavedala, da sem posegla po žveplenke na omarici in hotela prižgati svečo. Toda niti žveplenk, niti sveče ni. Kje so, ko jih vendar vsak večer pripravim? Tedaj se spomnim, da je sestra pospravljala v sobi in zdaj je vse narobe.

— Anica!

Nič odgovora.

— Anica!

— Hm?

— Kam si dela svečo?

— Da . . . svečo . . .

— Ampak Anica, otrok božji, kam si dela svečo?

— Katero svečo?

— Mojo svečo iz omarice! Ti si zvečer pospravljala!

— Saj sem pospravila . . .

Čudovito spanje ima ta otrok!

Komaj sem jo vzdramila. Ko pa je slednjič vstala, našla žveplenke in prižgala svečo, sem spoznala prikazen: Lojzek je bil ponoči padel z zofe in je počasi vstajal izza mize, odeja in rjuha mu je bila še na tleh . . .

Žene po sobi so se zasmejale, jaz sem se pa vznejevoljil. Kaka povest je to? Polovica takih stvari, ki jih treba ni in potem tisti konec! Za otroke. Lojzek je padel pod mizo, in to je prikazen! Najprej pravi, da prihaja mrlič, potem pa vse ni nič res. Ampak mrlič bi bil vendar lahko prišel. Kaj bi bil povedal? Kako je pravzaprav s smrtjo? Ona pravi, da se je ustrašila, ko se ji je samo zdelo, da prihaja iz vlažnega groba, in gotovo ga je imela rada. Tudi jaz sem imel svojega botra rad, in vendar bi se ne hotel niti njegove roke dotekniti. Kako strašen je njegov počrneli obraz in kako težak zrak je v sobi . . .

Naslonil sem se na mater in se nisem upal pogledati na mrliča.

Tedaj je stopila k domači gospe, ki je še vedno sedela ob odru ter neprenehoma sklepala in širila roke, njena mlajša hči. Omožila se je bila v mesto in je imela veliko otrok, toda bila je jetična.

— Pridite, mati, za trenotek v sobo.

Mati je pogledala k njej s tistim dolgim pogledom, ki ga imajo otroci in ki veliko govori in ničesar ne pove.

— Francelj, Francelj!

— Samo za trenotek, mati!

Sklonila se je k njej, položila ji glavo na ramo, objela jo krog vratu in zajokala. V bridkosti človek veliko bolj ljubi, in vrhu tega je tudi ona že čutila, da je trhla veja. Toda mati je gotovo ni razumela.

— Oprite se name, mati . . . vstanite! Tako . . . pojdevi skupaj.

Odšli sta mimo nas v sosednjo sobo. Žene so se še dalje pogovarjale, jaz sem pa naskrivaj pogledal izza zavese pri steklenih vratih; mati je bila sedla na stol, zraven nje sta stali njena hči in rajne moje botre sestra, velika, močna ženska, ki je imela trd obraz in lepe, čudno mrzle oči. Kaj so govorili, ve le pravični Bog, jaz jih nisem slišal; to pa tudi jaz vem, da ni bilo nič lepega, kajti pozneje je nastala radi dedščine dolga in grda pravda, polna pohlepa in lakomnosti. Videl sem samo dva od strasti razžarjena obraza in mater z brezizraznim pogledom

topega človeka. Njena jetična hči je le enkrat nekoliko glasneje zaklicala s pobitim, do smrti izmučenim glasom, obupano in proseče:

— Jaz imam otroke!

Velika, močna žena je stala pred njo s hladnim leskom v očeh, ki ga otroci ne razumejo in ki je morda lokavost ali moč ali posmeh — Bog vedi kaj. Nato je vzela materi, ki je nepremično sedela in se ni prav nič branila, ključke izza pasa in je odprla omarico. Potegnila je iz nje kup papirjev, jih obračala in kazala s prstom nanje, pomolila jih jetični trhleni ženi prav pred obraz in jih nesla potem tudi materi, vedno s tistim mrzlim, grdim leskom v očeh. Toda mati je takrat skočila s stola, prijela se za sivo glavo, iztegnila roke kakor v velikem začudenju in nato prihitela skozi našo sobo naravnost k odru. Vrgla se je na sina, prislonila svojo staro glavo ob njegov trdi, mrtvi obraz in zahtela:

— Francelj, Francelj!

Žene so se zmedle in začudile, priskočile k njej ter jo odpeljale vun. Jaz pa vem, da sem takrat pomislil: In vendar je včasih tudi živeti težko, sicer bi živi ne objemali mrličev . . .

Mater so spravili v posteljo in tisti večer ni več prišla v sobo. Žene so se predramile dodobrega, skrivnostno so šepetale med seboj, toda čez nekaj časa so se zopet vrstile povesti in obnavljali spomini. Še sedaj mi je pred očmi obraz mlade žene, ki je pripovedovala z otroškim nasmehom o strašni smrti svojega strica:

— Bila sem šele prvo leto poročena, ko mi je stric na smrt zbolel. Zvečer so poklicali mene in Andreja tja in prišla sva ravno, ko so mu že prižgali svečo in je bil v zadnjih, težkih krčih. Do takrat še nisem nikdar videla človeka umirati, in ko sem ga tedaj zagledala, vsega strašno spremenjenega, bi bila skoro omedlela. Andrej me je peljal v kuhinjo ter se vrnil zopet v sobo. Čez nekaj trenutkov so prišli vsi vun in so dejali: Končal je. Dasi sem imela strica zelo rada, sem bila takrat skoro vesela; smrt je vendarle boljša kot umiranje. Tedaj pride tudi moj Andrej in pravi:

— Zdaj ga greš lahko pogledat, Lina. Mrtev je. Bog mu daj dobro!

Ko sva stopila v sobo, je mrlič ležal še na postelji, pokrit čez glavo. Andrej mu odkrije obraz, da ga vidim, jaz hočem ravno pomoliti za njegovo dušo, in tedaj — pomislite! — tedaj še enkrat vztrepete, oči se mu odpro in iz ust mu bruhne črna kri in se razlije Andreju po obleki in po rokah . . . Prestrašila sem se takrat tako zelo, da se nič več ne spominjam, kaj se je potem zgodilo z menoj. Ko sem se ponoči zavedla, sem ležala v svoji postelji,

Andrej je sedel zraven mene in v silni vročici me je morila žeja.

— Andrej, daj mi kozarec vode!

On se je razveselil in je odhitel.

— Takoj, dekle moje, takoj!

Toda ko mi je prinesel vode in sem prijela za kozarec, sem se toliko ustrašila, da sem ga vrgla ob tla.

— Beži! Proč od mene! Ali ne vidiš, da so ti prsti krvavi?

In zopet sem se onesvestila. Tako je trajalo nekaj dni. Niti vode, niti kruha, niti zdravil nisem mogla, vse mi je bilo krvavo. Oslabela sem tako, da sem komaj stala na nogah, in zdravnik mi je rekel, da moram kam na spremembo zraka. Zdaj se mi zdi vse tako smešno, ampak takrat sem šla lepo na spremembo zraka k drugemu stricu, ki je bil učitelj in organist. Sprejeli so me kot lastnega otroka, in ko sem povedala zakaj sem prišla, niso nikdar govorili niti o smrti, niti o mrličih. Spala sem v isti sobi s svojo sestrično in celo noč je gorela sveča, ker mi je bila tema vedno krvavordeča. In, pomislite, kako čuden slučaj se mi je zopet pripetil! Nekoga večera prižge sestrična nenavadno veliko in debelo svečo v sobi. Jaz jo gledam izpod odeje in se smejem:

— Zakaj pa danes taka parada, ljuba sestričina Olga?

— Pri nas je večkrat taka parada.

— Oho, ali smo tako ošabni in bogati?

— Saj je nismo kupili!

— Kje pa si jo dobila?

— Oče je bil danes pri pogrebu in je . . .

Zakričala sem strahu, da so vsi prihiteli k nama v sobo. Ugasnili so svečo in prižgali luč ter prebedeli celo noč pri meni. Toda moja bolezen se je začela iznova in zopet sem morala lepo na spremembo zraka. —

Mlada žena se je veselo nasmejala in druge z njo, meni pa je šla njena povest čudno globoko do srca. Pogledal sem mrliča in zazdelo se mi je, da sta obe ustnici črnordeči; bil sem slaboten otrok in v sobi je bil težak duh po mrliču in svečah. Obšel me je velik strah in bilo mi je neznosno mučno. Šel sem iz sobe, da nisem mrliča niti pogledal, in zdi se mi, da je tudi meni bila tema črnordeča.

Zunaj je svitalo že v drugič lepo velikonočno jutro, svetloba se je razlivala počasi po nebu kot mleko. Tudi zrak je bil gost in sladak kot mleko, toda jaz sem še vedno trepetal od slabosti in v sencih mi je močno bilo . . . Mlada vdova se je ustrašila že same prikazni, in mati je vendar ravnokar objemala mrliča; oni pa zato bruhajo na ljudi svojo črno, strupeno kri, da zbole in dolgo ne okrevaajo. Kako je tedaj s to stvarjo?

Domov sem šel, ves bolan od nemira in slabosti. Na ulicah je bilo še vse prazno, toda solnce je že svatovalo pri jutru in zarja je gorela z zadnjim potuhnjenim, hinavskim ognjem. In takrat v tistem velikonočnem jutru, po prečuti noči, polni strahu in nemira, se je rodilo v otroški duši težko vprašanje — danes se ga zavedam — vprašanje neizraženo z besedami, a globoko občuteno v srcu: Življenje — ali nam je brat ali oči? In smrt — ali nam je mačeha ali sestra? — — — —

Nocoj pa, ko slonim samotni ob oknu in gledam v mirno jesensko noč, morda zadnjo lepo jesensko noč, ko odpada listje s trudnih dreves, ko šumi pred menoj narasla kalna reka in nebo cvete s pomladno močjo, cvete v milijonih cvetov, da čutim skoro vonj šmarnic in nageljnov, nocoj mi je tako lahko in mirno pri srcu.

Jutri pade morda že s hribov gosta megla, hladna in strupena, da bomo vsi trudni in smrti blizu kot jesenska drevesa, ampak nad meglo vendar cvete nebo z neizrazno opojnim vonjem.

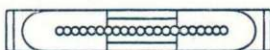

Tvoj pogled.

Zložil Adolf Robida.

Snoči je pravil oblaček,
ki mimo tebe je šel,
da si se na nagelj ozrla,
ki v oknu je tvojem zvenel.

In nagelj je vzcvetel nanovo
in rastel veselo bo spet,
veselo bo kelih odpiral —
od tvojih pogledov vnet.

Kaj je z občnim jezikom?

Študija o najnovejšem gibanju. — Napisal A. Kres.

Grammatici certant et adhuc sub iudice lis est.
(Slovničarji so v prepiru in stvar še sedaj ni
dognana.) Hor. A. p. 78.

Vprašanje občnega ali mednarodnega pomožnega jezika ni več predmet individualnih, posameznih in nasprotujočih si poskusov, odkar enotno, organizirano in vsled tega z velikim uspehom deluje „Delegacija za uvedbo mednarodnega pomožnega jezika“. Več učenjaških društev (Association française pour l'avancement des Sciences, Congrès de l'Histoire des Sciences, Congrès international de Sociologie, Société Philomatique de Paris) je ob priliki zadnje pariške svetovne razstave (1900) živo čutilo potrebo mednarodnega jezika in je tudi za svetovno proučevanje tega problema imenovalo nekaj delegatov. Ti so v glavnih potezah sprejeli program, ki ga je sestavil doktor Leau, delegat Société philomatique de Paris,¹⁾ in 17. januarja 1901 soglasno podpisali naslednjo izjavo:

„Podpisani, katerim so razna društva in kongresi poverila nalogo, študirati vprašanje mednarodnega pomožnega jezika, soglašajo v sledečih točkah:

1. Uvede naj se mednarodni pomožni jezik, ne da bi nadomeščal narodne idiome v individualnem življenju vsakega ljudstva, ampak da bi služil pismenemu in ustnemu občevanju ljudi različnih materinskih jezikov.

2. Da bo mednarodni jezik kos svoji nalogi, mora izpolniti te-le pogoje:

a) biti v stanu, služiti vsakdanjim potrebam socialnega življenja, trgovskim in prometnim namenom ter znanstvenim nalogam;

b) biti lahko učljiv za vsako osebo s povprečno splošno izobrazbo, zlasti za osebe evropske civilizacije;

c) ne sme biti noben izmed narodnih jezikov.

3. Organizira naj se delegacija, v kateri bodo zastopani vsi tisti, ki priznavajo nujnost in možnost pomožnega jezika in se zanimajo za njegovo uvedbo. Delegacija imenuje naposled pododbor, čigar člani se zamorejo sniti za nekaj časa,

Naloge tega pododborja določajo naslednje točke:

4. Pomožni jezik naj določi v prvi vrsti „Mednarodna zveza akademij“,¹⁾ v neugodnem slučaju pa v 3. točki omenjeni pododbor.

5. Pododbor naj ustanovi društvo, ki bi delovalo za splošno uredbo določenega pomožnega jezika.

6. Podpisani delegati raznih društev in kongresov se obračajo do vseh učenjaških, trgovskih in turistovskih zvez s prošnjo, da pristopijo k temu načrtu.

7. Vsako pravilno sestavljeno društvo, ki soglašja s pričujočo izjavo, ima pravico poslati zastopnike v delegacijo.“

Ta izjava zahteva le akademično priznanje principa ter je edini oficialni program delegacije. K nji je pristopilo že več kot 288 znanstvenih društev in obrtnih zvez vseh deželâ in šteje poleg tega še nad 1133 vseučiliških rektorjev, dekanov in profesorjev ter članov mnogobrojnih akademij²⁾ — pač jazen dokaz, da je vprašanje pomožnega jezika v resnici postalo aktualno.

Je-li to kaj čudnega? Saj danes ni samo znanost, umetnost in tehnika mednarodna, ampak tudi trgovina in promet. V dokaz temu so številne mednarodne institucije, zveze, asociacije, federacije, shodi, mnogovrstne strokovne organizacije itd., v katerih zastopniki posameznih kulturnih narodov skupno obravnavajo znanstvene, politične, gospodarske, npravne,

¹⁾ „Mednarodna zveza akademij“ je impozanten izraz po zedinjenju stremeče moderne znanosti. V tem mogočnem in uglednem znanstvenem trustu so s svojimi akademijami in znanstvenimi društvi zastopana mesta Amsterdam, Berlin, Bruselj, Budimpešta, Dunaj, Kristianija, Kodanj, Göttingen, Lipsko, London (Royal Society), Monakovo, Pariz (Académie des sciences, Acad. des sciences morales et politiques, A. des inscriptions et belles-lettres), St. Petersburg, Rim (Accademia dei Lincei), Stockholm in Washington. Zboruje na vsaka tri leta: prvič (1901) v Parizu, drugič (1904) v Londonu in m. l. (1907) na Dunaju; za prihodnje zborovanje je določen Rim. — Cesarska akademija znanosti na Dunaju je vsem drugim akademijam mednarodne zveze predlagala, naj se vprašanje mednarodnega jezika postavi na dnevni red zborovanja (dne 29. maja na Dunaju). Kraljevska akademija v Kodanju je sklenila glasovati za predloge dunajske akademije, takisto tudi belgijska znanstvena akademija, ki je vrhutega še izrazila željo, naj zveza akademij sama izbere pomožni jezik. Na zborovanju se je pa večina akademij izjavila, da niso kompetentne v tem vprašanju. S tem je dobila „Delegacija za uvedbo mednarodnega pomožnega jezika“ proste roke.

²⁾ Glej „Etat de la Délégation au 20 Mai 1907“ in „Liste sommaire des signatures recueillies . . . jusqu'au 15 Avril 1907“. — Ta izvestja izdaja delegacija periodično.

¹⁾ Prim. njegov spis „La langue universelle est-elle possible? Exposé des moyens pour faire le choix et assurer le succès d'une langue scientifique et commerciale universelle. Appel aux hommes des sciences et aux commerçants.“ Paris, Gauthiers-Villars. 1900.

zdravstvene, industrijske, trgovske in druge zadeve.¹⁾ Anglija in Francija, Nemčija in Amerika pa v naj-novejšem času izmenjavajo vseučiliške profesorje, da si vsaka s kulturnimi učitelji inozemskih držav dopolnjuje in izpopolnjuje vsestransko domačo izobrazbo. In kaj govori o ovirah pri tem izmenjavanju rektor berolinske — po pravici moramo reči — svetovne univerze in stalni tajnik kraljevske znanstvene akademije, doktor Herman Diels? V krasnem govoru je ta bistroumni klasični filolog izjavil, da je pri izmenjavanju vseučiliških profesorjev „različnost jezika glavna težkoča in resna nevarnost, katera, kakor se zdi, onemogočuje vzajemno razumovanje v večjem obsegu.“ Zato upa učeni nemški domoljub, „da se bo naraščajoča mladina na drugačen in boljši način nego mi sami pripravila za občevanje in promet z inozemstvom“ ter pozivlja nemško ljudstvo, naj se „iz narodnih interesov mednarodno izobrazuje.“²⁾

Da, iz narodnih ozirov se mednarodno izobrazujemo! A pri tem igra jezik poglavitno in najvažnejšo vlogo: že biblično poročilo o zidanju babilonskega stolpa nam jasno in živo predočuje, da je skupno delo docela nemogoče in se pri vseh drugih danih pogojih niti nadaljevati ne poskuša, če ni skupnega, vsem razumljivega jezika.

Toda, kateri jezik naj nam pomaga pri tej vzvišeni nalogi? Kateri jezik naj odpravi babilonsko zmešnjavo?

„Zamenjani“ nemški profesor na Harvardskem vseučilišču v Ameriki (Cambridge, Mass.), doktor Hugo Münsterberg, pravi, da se Amerikanci zavedajo, da „živi bacil ekspanzije v njihovi krvi. Mi smo na tem, tako pravijo, da si osvojimo svet, ne z mečem, ampak z najbolj miroljubnim orožjem: z jezikom. Noben drug jezik ne more upati, da stopi v svetovno tekmo z angleščino.“³⁾ In da bi prej in lažje dosegli jezikovni imperializem, popravljajo z obilnimi sredstvi iz bogatega žepa „jeklenega kralja“ (Carnegie) angleški pravopis, a ne z zaželjenim in pričakovanim uspehom, ker se večina zaveda, da je angleški zagonetni in misteriozni pravopis veliko bolj zgodo-

¹⁾ Prim. „Revue für Internationalismus“ (herausgegeben vom Bureau der Stiftung für Internationalismus in Haag. April 1907), kjer je naštetih okrog dvesto najvažnejših mednarodnih podjetij; dejanski jih je pa še mnogo več.

²⁾ Internationale Aufgaben der Universität. Rede zur Gedächtnisfeier des Stifters der Berliner Universität König Friedrich Wilhelm III. in der Aula am 3. August 1906, gehalten von Hermann Diels. Govor je izšel v „Preußische Jahrbücher“, herausgegeben von H. Delbrück. Berlin, September 1906. Navedeni odlomki se nahajajo na str. 394. in 412. omenjene revije.

³⁾ Internationale Wochenschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik. Berlin, 6. April 1907.

vinsko-dosleden nego njihova izgovarjava in poprava. Sicer pa da bi Uncle Sam iz Washingtona učil, kako naj se piše ‚good english‘, gotovo ni pogodu ponosnemu John Bullu, ki je glede jezikovnega gospodstva albionščine za enkrat še popolnoma zadovoljen, če mu doni na uho povsod na ladjah sladka pesem „Britannia rule the waves“.

Na drugi strani se pa celo H. Diels boji (n. n. m. str. 410.), da bo „imperialistiška misel dvignila glavo in izpodbodla častihlepne narode k svetovnemu go-

ŽUBRINCI PRI VINICI OB KOLPI

spodstvu. Potem je jezikovno vprašanje seveda rešeno na najbolj preprost način: z enotnim gospodstvom je dan tudi enoten jezik. Vae victis! Bolj jasno in naravnost govori K. Brugmann, profesor indogermanskega jezikoslovja v Lipskem: „Najbolje je odstranila prometne ovire . . . v novi dobi naša nemščina, ki je slovanska narečja med Labo in Odro popolnoma uničila . . .“¹⁾

Res, zgodovina nam kaže, da so svetovni vladarji vedno vsiljevali svoj jezik podložnikom. Ravno

¹⁾ Zur Kritik der Weltsprachen. Von Karl Brugmann und Leskien. Straßburg, Aug. 1907. Str. 6.

od tam, kjer so se po bibličnem sporočilu zmešali jeziki, namreč iz Babilona, se je širil — tolik paradokson svetovne zgodovine — enoten jezik in pisava ne le preko Kanaana in Cipra, ampak celo do Egipta, kakor kažejo ilnate plošče — državne listine, ki so jih l. 1887. našli na razvalinah nekdanjega mesta Chut-Aten (sedaj Tell-el-Amarna). Na svoje „božanstvo“ ponosni egiptovski kralji (zlasti Amenophis III. in IV. okrog l. 1450. pr. Kr.) so se posluževali babilonščine kot diplomatnega jezika — seveda z veliko težavo in z mnogimi napakami.¹⁾

Na to sta si Aleksandrov meč in Demostenov jezik priborila svetovno gospodstvo, katero je deloma — na zapadu — kmalu prevzel imperium romanum, čigar sledovi so še danes neizbrisljivi v pravnem, političnem, upravnem in domačem življenju. Angleški advokati še sedaj pledirajo „versus“ (proti) komu in angleški listi se vesele, če imajo mnogo „per annum“ (celoletnih) naročnikov. Nemci ne morejo piti vina, ne da bi si želeli „prosit“ in tudi Slovenci še znajo zaklicati cesarju „vivat“. ²⁾

Tisočletno gospodstvo latinščine je podedovala francoščina, katero v trgovini in prometu nadkriljuje angleščina, dočim sedaj obedve po strani gledata novo vsiljivo — nemščino.

Zgodovina nam torej kaže, da so že različni narodni jeziki imeli značaj svetovnega jezika, a so ga izgubili vsled nestalnih in spremenljivih političkih ter drugih razmer. Obenem nas pa uči, da prihodnji svetovni jezik ne sme biti odvisen od političkih in narodnih zadev: po svojem bistvu mora biti nevtralen ali mednaroden. In zato ima Delegacija popolnoma prav, da kar a priori odklanja žive, narodne jezike kot sredstvo proti vedno se ponavljajočemu zlu jezikovnih različnosti. Vrhutega je vsak izmed njih pretežko učljiv in bi zasigural kot svetovni jezik dotičnemu narodu veliko gospodstvo, politično in kulturno premoč, tako da bi na primer niti mi Slovenci gotovo ne bili jako zadovoljni in veseli, ako bi obveljal predlog nekega angleškega profesorja, da bodi lingua italiana — lingua universale.

Tudi latinščina, čeprav je nevtralna, nima mnogo upanja v tem oziru. Profesor H. Diels se je nekdanj jako vnemal za to idejo. „Rimski imperium“ je pisal v članku „Das Problem der Weltsprache“,³⁾ „je že davno mrtev in nobena politična misel se več ne snuje na njegov ponosni jezik, ki je vsled tega

nevtravno sporazumljivo sredstvo, kakor ga ni izlepa.“ „Vsi sloji prebivalstva in vsi kulturni narodi bi morali imeti hrepenenje in željo, napraviti staro vzgojiljo evropske civilizacije za splošno sporazumljivo sredstvo, za mednarodni kulturni jezik . . . in jaz sam ne bom ničesar opustil, kar more služiti v priporočilo in razširjenje tega najpreprostejšega (?) in najlažjega (?) med vsemi svetovnimi jeziki.“ V slovitem govoru o „mednarodnih nalogah vseučilišča“ (n. n. m. str. 398.) pa učenjak žalostno izjavlja, da „ne mara sedaj prav nihče več kaj slišati o stari pedantovski latinščini,“ proti kateri so celo zastopniki klasične filologije glasovali, ko jih je francoski učenjak Jean René Aubert vprašal, kaj mislijo o mednarodni uporabi latinščine.

No, tudi za „novo“, reformirano in modernizirano latinščino ni mnogo zanimanja. Neumorni in požrtvovalni Anglež G. J. Henderson je sicer sam napravil par takih poskusov (Lingua, Latinesce) in poleg njega cela vrsta bistroumnih mož, kakor Lauda (Kosmos), Roses (Nov Latin), Bermann (Novlatiin), Puchner (Nuove Roman), Fröhlich (Reform-Latein) in še mnogi drugi.¹⁾ A nobenemu teh poskusov se ni posrečilo pridobiti kaj več pristašev, vsled česar je misel, da bi se dala latinščina primerno prikrojiti modernim razmeram, postala — utopična.

Kaj torej storiti, če moramo pri našem vprašanju izključiti žive in mrtve jezike? Ali naj mutatis mutandis rečemo z Voltêrjem: „Si la langue internationale auxiliaire n'existe pas, il faut l'inventer?“ Dà, ravno v tej smeri se bližamo rešitvi tega težkega vprašanja; vsaj današnji takozvani esperantizem, t. j. gibanje za uvedbo umetnega jezika esperanto, kaže, da so mnogoštevilni privrženci najrazličnejših evropskih in izvunevropskih narodnosti zadovoljni s to rešitvijo. Tudi „Delegacija za uvedbo mednarodnega pomožnega jezika“ zagovarja in brani možnost umetnega, narejenega jezika in se bo odločila v kratkem — njen generalni tajnik dr. Leau pravi, da še letos — najbrže za esperanto.

Ta ideja umetnega jezika se marsikomu zdi neizvedljiva, mnogim pa naravnost absurdna. Jezik, pravijo, je vendar živ, organičen in naraven produkt dolgoletnega razvoja ljudske duše, ki je ustvarila pod najrazličnejšimi vplivi to, kar se ne zgodi in se ne bo zgodilo nikdar na „fiat“ posameznika.

Tako izjavlja dr. Diels v svojem večkrat že omenjenem govoru, da ga ni prav nič volja, na tak način — namreč umetnim potom — zidati babilonski stolp, ker mu je jezik „nekaj tako svetega, da nehote zbeži kakor pred zločinom, če kdo samo poskusi delati nasilje na tihem delujoči naravi jezika

¹⁾ Več o tem gl. K. Niebuhr, Die Amarna-Zeit. 2. Leipzig 1903. in Dr. Alfr. Jeremias, Das alte Testament im Lichte des alten Orientes. 2. Leipzig 1906, str. 307—311.

²⁾ Cf. Couturat-Leau, Histoire de la langue universelle. 2. Paris, Hachette 1907, pg. 523—524.

³⁾ Deutsche Revue. Stuttgart, Januar 1901, str. 45—58.

¹⁾ Glej Hist. d. l. langue univ. 2. Str. 570.

s takimi umetnijami¹⁾.“ Na take čuvstvene argumente pikro in z velikim sarkazmom odgovarja odlični naravoslovec in znameniti filozof prof. dr. Wilhelm Ostwald takole: „Natihem delujoča narava‘ dovede bolnika k mučnemu koncu, in samo tisti zdravniki, ki so se svojedobno zločinsko predrznili, delati tej naravi nasilje z nožem in žago, so prinesli človeštvu blaginjo, ne pa tisti, katerim je bilo telo nekaj preveč svetega, da bi na njem poskušali taka sirova sredstva. Tako se moramo oprostiti tudi podobnih čuvstev, če hočemo človeštvo ozdraviti njegove dolge bolezni: duševne razdrapanosti. Razlogom estetiške in čuvstvene narave moram popolnoma odrekati vsako važnost in pomen v tem vprašanju, kjer gre za večje zaklade nego za slučajne navade in z njimi zvezana nekontrolirana čuvstva.²⁾

Res so subjektivna čuvstva brez objektivne vrednosti, in kar se enemu zdi lepo in estetično, je pri drugih ravno narobe. Vendar se jih je posebno pri jezikovnih vprašanjih težko oprostiti. Tudi si je na prvi pogled težko misliti, da bi kak posameznik mogel ustvariti celoten jezik; zgodovina nam niti takih slučajev ne navaja, v katerih bi kdo v veliko manjšem obsegu vplival na rast in razvoj jezika. Tako se poroča, da je cesar Tiberij v svojem razglasu z nenavadno in nerazumljivo besedo žalil fini rimski čut za jezik. Zato je vprašal jezikoslovce, če se dofitčni izraz res ne sme rabiti. „Četudi beseda dosedaj ni bila v rabi,“ je menil neki dvorni filolog, „jo bomo pa odslej rabili po tvojem zgledu.“ A Marcel se je odločno uprl: „Ljudem, o cesar, zamoreš dati državljanske pravice, besedam pa ne!“ Podobno se je baje godilo cesarju Sigismundu na kostniškem koncilu, kjer ga je neki nadškof grajal radi slovnične napake. Mogočni cesar je sicer s ponosom zaklical: „Ego sum rex Romanus et supra grammaticam“³⁾ naposled se je pa moral le prepričati, da je resničen star latinski rek: „Caesar non supra grammaticos“⁴⁾. Isto resnico je za kralja Ludovika XIV. zapisal Molière: „La grammaire, qui sait régenter jusqu' aux rois.“⁵⁾

¹⁾ Kakor so namreč umetni jeziki esperanto, idiom nevtral, universal i. dr.

²⁾ Die internationale Hilfssprache und das Esperanto. Vortrag gehalten am 7. November 1906 in der Aula der Handelshochschule zu Berlin von W. Ostwald. Berlin, str. 18. — Govor je izšel v letošnji marcijevi številki Westermannovih „Monatshefte“ in v posebni brošuri, ki jo mi citiramo. Ostwald je iz znanstvenih in svetovnliterarnih razlogov jako vnet in navdušen esperantist; s svojimi stvarnimi in prepričevalnimi dokazi, s katerimi je z velikim uspehom nastopil proti Dielsovemu govoru, je po celi Nemčiji vzbudil izredno pozornost.

³⁾ Rimski kralj sem in nad slovnicu!

⁴⁾ Cesar ni nad slovničarji.

⁵⁾ Slovnicu, ki vlada prav do kraljev.

Vrhutega pa „gre pri tem gibanju,“ pravi H. Diels (n. n. m. 401), „ne le za praktiška, ampak tudi za važna teoretiška vprašanja, ki vodijo prav do bistva vsega jezikoslovja, dà, naravnost do najglobljih globin človeškega spoznanja.“ Vprašanja, je - li jezik produkt narave ali delo slučaja, konvencije, z eno besedo, človeške poljubnosti, če sploh imamo svobodno voljo — ta „temeljna vprašanja, kakor vse svetovne uganke, ki nas mučijo, se tekom dveh tisoč let — to moramo pošteno priznati — niti za en korak niso približala rešitvi.“ Pred temi temeljnimi vprašanji se ustavi rektor Diels, ki se nič ne čudi, da ravno najodličnejši prirodoslovci, kakor Ramsay, Ostwald, Mach „upajo, da pride kdaj iz retorte, četudi ne homunculus, pa vsaj lingua humana; pravzaprav pa že pozdravljajo esperanto kot posrečeno sintezo.“ Ker imajo ti možje „upanje, da nekoč pričarajo iz retorte ne le umetni indigo, umetno vaniljo, umetno kavo, ampak če mogoče tudi umetni kruh in meso, se jim zdi naprava umetnega jezika popolnoma možna in upapolna.“ To nasprotje med jezikoslovci in prirodoslovci je popolnoma naravno; dočim prvi le to preiskujejo, kar je že dano, in nikdar ne preišlujejo, kaj in kako bi utegnilo na novo postati, je za prirodoslovca prvo znanstveno pravilo, da se o tem, kar je v duhu zamislil, eksperimentalno prepriča, če je resnično in rabljivo. „In če filolog,“ pravi Ostwald (n. n. m. 12), „še tolikokrat zatrjuje, da ne gre, tedaj bi prirodoslovec najprej rad videl eksperimentalen dokaz za to. Prirodoslovec se ne drzne le razumno poskušati, on smatra pravzaprav za svojo dolžnost, da prej ne sodi, preden ni razumno poskusil. In glej, poskus je napravljen in ponovljen in ‚retortni jezik‘ je tukaj kakor umetni sladkor in umetni indigo. In kakor se umetni indigo od naravnega le v tem razlikuje, da je mnogo čistejši in boljši nego naravni, tako je tudi umetni jezik enostavnejši in pripravnejši nego vsak izmed živih.“

Kaj naj rečemo k Dielsovimi pomislekom? Brez dvoma je jezik produkt narave. Vobče je čisto naravno in tudi nujno, da svoje misli izražamo z besedami. Nikakor pa ni beseda vselej in povsod naraven izraz našega mišljenja, skoro nikdar pa nujen v tem smislu, da se da kaka misel izraziti le z določeno besedo in z nobeno drugo. Odkritosrčni Francoz celo priznava: „La parole a été donnée à l'homme pour déguiser sa pensée.“¹⁾ Mnogo lepše pa izraža našo misel Shakespeare:

„What 's in a name? that which we call a rose,
by any other name would smell as sweet.“²⁾

¹⁾ Človek je prejel govor, da z njim zakrije svoje mišljenje.

²⁾ Rom. in Jul. 2. 2. Kaj je v imenu? Čemur roža pravimo, bi pod vsakim drugim imenom imelo isti sladki vonj.

V dejstvu torej, da posamezne besede nikakor niso nujni izraz stvari, tiči razlog za različnost jezikov; prav tukaj pa tudi imamo razlog za možnost enotnega jezika.

Kaj pa je pravzaprav bistvo jezika? Ostwald, ki sicer pravi, da ni domač v „najglobljih globinah“ človeškega spoznanja, odgovarja, da moremo s prirodoslovno-znanstvenega stališča definirati jezik vobče kot priredje (Zuordnung) določenih pojmov in znakov. In sicer gre za dvoje priredij med trojno

primerno kratkem času storil isto, kar je izvršilo v daljši dobi nekaj tisoč ljudi. Če n. pr. svet sprejme esperanto, imamo prav s tem popolnoma rabljiv jezik.¹⁾

Zanimivo odgovarja na Dielsove pomisleke proti umetnemu jeziku znani francoski filozof in blagajnik Delegacije profesor dr. Louis Couturat. Ne more se spuščati v težka vprašanja, katera je spravilo na dan gibanje za umetni jezik, ampak se zadovolji s ponižnejšo vlogo Diogena proti eleatu Zenonu in pravi: „Mednarodni jezik mora biti možen, ker eksistira. Vse teorije sveta ne morejo izprevreči dejstva in še manj celo vrsto soglasujočih dejstev. Dejstvo pa je, da zamorejo s pomočjo esperanta pristaši vseh narodov, vseh poklicev in stopinj izobrazbe med seboj pisмено in ustno občevati, in sicer ne morebiti s težavo, ampak z lahkoto, ki je ne da noben drug jezik. Dva kongresa (Boulogne 1905, Genf 1906) sta to sijajno dokazala; na nobenem mednarodnem kongresu, na katerih so se govorili trije ali štirje jeziki, se niso ljudje tako dobro razumeli kakor tu. To morem jaz osebno izpričati, in vsak izpričuje na enak način, kdor se je udeležil enega teh kongresov kot radoveden gledavec ali kot nepristranska priča. Zlasti dokazujejo to žurnalisti, ki so prišli zvečine skrajno skeptični, odšli pa v velikem začudenju, nekateri naravnost navdušeni. Ravno na teh kongresih so se dogodile najbolj očitvidne in najmanj pričakovane izpreobrnitve. Ponavljam: da eksistira mednarodni pomožni jezik, ki je rabljiv in tudi v

rabi, je dejstvo, napram kateremu imajo filologi dolžnost, da ga razložijo, ne pa da ga zanikavajo. Naj poskusijo, da ga spravijo v soglasje s svojimi teorijami, a pri tem naj vedo, da ne odločujejo njihove teorije o dejstvih, ampak dejstva o njihovih teorijah.“²⁾

1) Prim. Dr. W. Borgius, Das Weltsprache-Problem. Kultur und Fortschritt No. 102. Leipzig 1907, str. 9—10.

2) Eine Weltsprache oder drei? Antwort an H. Prof. Diels von Prof. L. Couturat (Paris). Sonderabdruck

LOVCI BRANIJO POKOPALIŠČE SV. LUCIJE 6. MAJA 1848

mnogovrstnostjo: pojmom so na eni strani prirejani glasovi, na drugi strani pa vidni znaki, tako da imamo jezik v govoru in pisavi.¹⁾

Jezik je potemtakem določena oblika medosebnega razumevanja, kakor druge temu smotru služne oblike, n. pr. geste. Prireditev primernih oblik in izrazov je pa individualnega značaja, ki postane socialna, če jih prevzame manjši ali večji krog. Zato v principu ni nemogoče, da ne bi posameznik v

¹⁾ N. n. m. 13.

Med onimi, ki javno zanikavajo možnost pomožnega jezika, sta se v najnovejšem času pojavila dva znana učenjaka: Karol Brugmann, profesor indogermanskega jezikoslovja, in August Leskien, profesor slovanskih jezikov, oba na lipskem vseučilišču. Na poziv saksonskega kraljevskega znanstvenega društva se je prvi izjavil o gibanju za svetovni jezik vobče, drugi pa podrobno o esperantu ter sta svoji sodbi objavila v skupnem delu pod naslovom: „Zur Kritik der Weltsprachen“ (Straßburg 1907).

Ker ne razpravljamo o esperantu kot takem, si oglejmo samo Brugmannovo sodbo. Ta mož se ne ravna po zgledu profesorja Ostwalda, da bi namreč načelno razpravljal o možnosti mednarodnega jezika, tudi se ne ozira na željo zgoraj imenovanega francoskega učenjaka, ampak gre kar in medias res ter se loti „Delegacije za uvedbo mednarodnega pomožnega jezika“ — o stvari, o kateri „se mora vendar enkrat odkrito govoriti.“

Kakor smo že omenili, šteje Delegacija mnogo udov, med katerimi je precej takih, ki „sicer smejo govoriti, koliko je sile (sicer za pomožni jezik), ne pa, če in kako se da opomoči.“ Prav mnogo je v Delegaciji učenjakov. „Pa tudi med učenjaškim svetom se mora ločiti, koliko govori možnost in porabnost kakega svetovnega jezika za njegov sprejem med žive jezike, med strokovnjaki in nestrokovnjaki — diletanti.“

No, v Delegaciji so tudi pravi strokovnjaki in sloveči jezikoslovci, kakor O. Jespersen iz Kodanja, Baudouin de Courtenay iz Peterburga in genialni romanist in lingvist Hugo Schuchardt iz Gradca. Kaj pa s temi? K. Brugmann se čudi in huduje,

aus der „Deutschen Revue“. Stuttgart, str. 4. — Ta izredno bistroumno in krasno pisani članek duhovitega in elegantnega Francoza je izšel prvotno v lanski februarjevi številki ugledne nemške revije. Ponatiske je avtor razdal kot „hommage respectueux“. Tudi mi čutimo prijetno dolžnost, da se mu na tem mestu iskreno zahvalimo za en izvod ter za delegacijska izvestja.

„zakaj ti jezikoslovci takorekoč izza plota gledajo na vse početje . . . ne da bi sami praktično pomagali.“ Končno pravi naš strokovnjak (n. n. m. 25), da je pri teh vprašanjih toliko ovir in nepremagljivih težav, da ni „boljšega izhoda“ nego ta, da „se ustanovi pomožnemu jeziku lastna domovina — ne ravno velika, najbolje kak otok v oceanu — kjer se bo smel govoriti edino ta jezik.“ Potemtakem se torej ni čuditi, če se kljub tem strokovnjaškim pomislekom esperantizem krepko razvija ravno na Nemškem, kjer bodo esperantisti drugo leto obhajali četrti mednarodni svetovni kongres . . .

Omeniti moramo še, kako je prof. Diels rešil vprašanje občnega jezika, in sicer je to že tretja in najbrže ne zadnja njegova rešitev. „Z nemškega stališča je le ena povoljna rešitev,“ pravi v svojem rektorskem govoru (l. c. 411), „enakopravno priznanje treh glavnih kulturnih jezikov: nemščine, angleščine in francoščine . . .“ „Nemčija mora vseskozi zahtevati, da ta lingvistična trozveza, kakor se je sama razvila in uveljavila (?), obstoji in se razširi še na druge kulturne sfere.“ Da iz te ‚lingvistične trozveze‘, ki ni brez političnega okusa, ne bo nič, je umevno samoposebi. Ostwald in Couturat sta se sama izrekla proti nji; Slovani in drugi Romani je ne morejo in ne smejo sprejeti, ker se ravno s tako rešitvijo napravlja še večja babilonska zmešnjava, kar se je pokazalo na mednarodnem kongresu v Madridu in Rimu. V Madridu n. pr. so Španci zahtevali poleg ‚trozveznih‘ jezikov tudi španščino kot poslovni jezik; ko se je ugodilo pravični španski zahtevi, so zahtevali Rusi isto pravico za svoj jezik . . . Rezultat tega Babela en miniature je bil ta, da je več znanstvenih društev pristopilo k — Delegaciji za uvedbo mednarodnega pomožnega jezika.

Iz vsega smo videli, kako živahno je gibanje za občni jezik, in lahko upamo, da se bo človeškemu duhu prej ali slej posrečila povoljna rešitev tega problema.

KRALJEVI GRAD V LIZBONI

Pred Bogom.

Zložil Ant. Medved.

Ti, ki ne stvarjaš nič zaman,
ki si življenje vame dahnil,
na zemljo me v pregnanstvo pahnil,
pustiš li, da bi v nič izplahnil
iz nič nazaj v nič pokopan?

Kadar ustaviš duhu stroj,
kosti sesuješ v grobu črnem,
o kakšen k Tebi se povrnem,
kam plahi svoj pogled obrnem,
in Ti — kaj začneš z menoj?

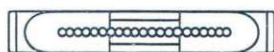
Razgrneš svoj ljubezni plašč
na moje zmote in pregrehe.
Moj sin, porečeš poln utehe,
le stopi v krilo varne strehe,
vem, žalil nisi me navlaš.

Resnice vir bi našel rad,
rad vedel bi, kje sreča biva.
Poslušal usta si lažniva
in stopal si na pota kriva;
in skoro bi zgrmel v prepad.

A jaz sem hodil za Teboj,
narahlo očitaje vesti,
da hodiš po nepravi cesti,
in ti si zbadan od bolesi
nazaj korak obrnil svoj.

Kako si premotriti znal
veličja mojega strmine,
ljubezni morje in miline,
skrivnosti mojih globočine,
kako? In slepec bi ne pal!

Navlaš me nisi žalil. Ne!
Bolan, išoč nevedi česa
iskal si mene in nebesa.
Pretrgana je zdaj zavesa —
iz srca ti odpuščam vse.

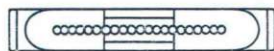

Vriska fantič čez ravan . . .

Zložil Adolf Robida.

Vriska fantič čez ravan,
srečo v srcu, v duši smeh, —
saj gre ž njim demantni dan
in pa blaženost v očeh . . .

Srečo, smeh, demantni dan:
je dobil od drage dar,
zdaj pa vriska čez ravan
kot mogočni car . . .

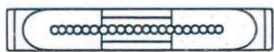

Ti in jaz.

Zložil Adolf Robida.

Ko se spomnim zdaj še nate,
mislim na utrzan cvet,
mislim na ljubezen mlado,
ki umoril jo je svet.

Ko se spomniš ti še name,
misliš na ognjeni žar,
ki nebo za hip uname
in ne pride več nikdar . . .

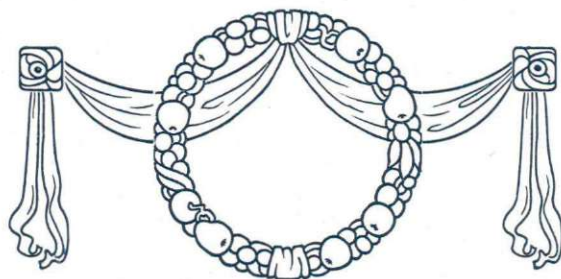

Ljubljana — Laibach.

Spisal dvorni svetnik Josip Šuman.

Ljubljana: Laibach; ti obe imeni sta najbrže iz istega vira; nemška krajna imena na *-ach* v slovenskih ali nekdam od Slovon naseljenih krajih imajo često končnico *-ach*, t.j. končnico slovenskega množ. lokala, n. pr. Görjach: v Gorjah, Leutschach: v Lučah, Friesach: v Brezah; tako je lahko tudi Laib-ach tak lokal; če odvzamemo v imenu Laibach končnico *-ach*, dobimo deblu Laib-; v besedi Ljub-l-jana je končnica *-jana*, *l* je vrinek; ta končnica je navadna v zaznambo prebivateljev, n. pr. mestjan ali meščan: mesto, tržan: trg, prim. stsl. graždaniнъ, pl. graždane: gradъ, prim. č. Drážďany Dresden, M. E. (Miklosich, Etymol. Wörterb.) drenzga. Verjetno je tedaj, da je ime Ljubljana potvorjeno iz množinskega imena: nom. *Ljubljanе, gen. *Ljubljan, lok. v *Ljubah, kakor pravimo še dandanes: Lučane so trg na Štajerskem poleg Arveža, in pa: v Lučah je bil senjem; naši ljudje hodijo na božjo pot v Rušane (M. Rast pri Mariboru) in so na angelsko nedeljo v Rušah pri prvi maši; primeri ime Pöltschach: Poličane. Slično tedaj smemo posneti, da se je nekdam govorilo: grem v *Ljubljanе, in pa: bil sem v Ljubah; v tem smislu bi si tedaj odgovarjali imeni Ljubljana in Laibach. Omeniti pa je treba, da si v deblih Ljub- in Laibu in ai ne odgovarjata, ampak slovenskemu *u* bi odgovarjal nemški *eu*, kakor imamo v Lučah: Leutschach ali *au*, kakor imamo Ljubno: Laufen; pričakovali bi zato nemško obliko *Leubach, *Laubach; nahajajo pa se menda le oblike: Leibacensis, dux Leibacum, Leibacenses DE(narii); tako namreč je opisan denar, ki ga je koroški vojvoda Bernard (1202—1256) dal kovati v Ljubljani: „Bernhardus dux“ in pa: „Civitas Leibacens.“, ali pa: „Bernardus Dux“ in na zadnji strani „civitas Lei-

bacum“ in „Leibacenses DE(narii)“; ta denar se imenuje „moneta Leibacensis“ ali „denarii carniolici“ v listinah iz l. 1248., 1251., 1261., 1267. in 1274.; glej „Izvestja Muz. društva za Kranjsko“, Ljubljana 1890, str. 114; l. 1579. so pisali: Leybach, glej o. c. str. 25; *ei* mesto *eu* pa se piše tudi v besedah Steiss: ston. stinz in spreizen: stvn. sprinzan, kjer pričakujemo pisavo *Steuss, *sprenzen; slično bi utegnulo postati nemško ime Leibach oziroma iz tega Laibach; zato smemo menda v razmerje postaviti nemško Laibach: Leybach, Leibach: *Leubach: slov. v *Ljubach: *Ljubljanе: Ljubljana. Deblu ljub- imamo tudi v krajnih imenih Ljubno (Laufen, Leoben), Ljubelj (Loibel), Ljubnik (gora pri Škofji Loki). — Tej bistveno Miklošičevi razlagi v knjigi „Vodnik-Album, Laibach 1859“ dodajmo to dejstvo, 1. da si odgovarjata imeni Vrhnika in Ober-Laibach, 2. da je ob znožju Ljubljanskega grada en del mesta z imenom Poljane (pl.); imena se medsobno nekako dopolnjujejo: Ljubljana — Poljane, Vrhnika — (Ober-)Laibach, kakor če bi bil vrh v Vrhnika mlajši izraz za ljub- v imenu Ljubljana. M. kaže slutoma na r. lbišče „große Stirn“ und „Vorgebirge“ ter primerja s. glávica „Kopf und Hügel“; tudi nsl. lobánja pomeni 1. die Hirnschale, 2. die Anhöhe, die Bergkamm- gegend (Pleteršnikov slovar), primeri M. E. lübü; morda smemo k temu deblu primerjati gr. λόφος 1. Nacken, 2. „Erderhöhung, Anhöhe, Hügel“ (vrh), 3. Helmbusch (primeri le' bka der Helm), Kuppe, Haube (von Vögeln), Kamm (des Haushahnes), λοφία 1. Mähne, Kamm, 2. „Anhöhe, Hügel“, λοφίτης 1. „hügelig“, 2. mit einem Helmbusch versehen, λοφίτης „Hügelbewohner“ (v. Pan.). Tako so *Ljubljanе-Poljane izvorno morda Vrhovniki-Poljanci (die Am Hügel, bezw. in der Ebene Angesiedelten).

Književnost.

J. Flis, kanonik, **Umetnost v bogočastni službi.** V Ljubljani 1908. Tisk J. Krajec nasled. v Rudolfovem. Vel. 8°. Str. 281 in XIX. — G. kanonik J. Flis, ki nam je s svojo knjigo o stavbinskih slogih podal prvo temeljito teoretično delo o umetnosti, nas uvaja s to svojo najnovejšo knjigo v notranjost cerkve. Bogočastje je bilo vedno združeno z umetnostjo, in ravno katoliška cerkev, ki hoče podati verski misli povsod tudi najpopolnejši zunanji izraz, je dajala umetnosti vsikdar tudi najkrasnejših misli in najhvaležnejših predmetov.

Prvi del knjige, ki govori o raznih liturgičnih predmetih, bo zanimal bolj duhovnike in dotične umetniške obrtnike, ki izdelujejo bogoslužne predmete: oltarje, kelihe, monstrance, knjige, oblačila itd. Pri vsaki najmanjši stvari podaje gospod pisatelj natančni opis njenega namena in zgodovinski razvoj njenih oblik. Tako je vsa tvarina živahna in zanimiva; pred očmi so nam neprenehoma vsa stoletja, ki so se trudila po svojih najboljših močeh, da za bogoslužje izberejo to, kar je najkrasnejše in najdragocenejše.

Posebno pa bi opozarjali še na drugi del te lepe knjige, ki se bavi s cerkveno umetnostjo v širšem smislu, s slikarstvom in kiparstvom; opozorili bi nanj radi zlasti mlade naše umetnike, ki se hočejo posvetiti cerkveni umetnosti. Ni mogoče, da bi bil dober cerkven umetnik, komur je srce napolnjeno z onim strupenim in vse nadnaravno zaničujočim duhom protiverskega sarkazma, ki sedaj mnogo mladih umetnikov tira po brezplodnih pustinjah prazne negacije. Duh sedanje moderne je karikatura, in ta duh je diametralno nasproten cerkveni umetnosti, ki je umetnost afirmacije, dopolnjenja in ideala. Prvo je, da umetnik veruje v ideale, potem more šele stremiti za njimi; v prsih mora nositi hrepeneče slutnje brezkončnih lepote, da more boječi čopič pokazati duhu vsaj senco tega, kar naj misli in čuti, zavedati se mora sam, da je vsaka ustvarjena lepota samo simbol neskončno višje krasote, in poglede človeštva mora voditi nad najvišje sfere vidljivih krasot v solnčno kraljestvo netelesnih duhov.

Ni mogoče tega v besedah dopovedati, kajti umetnik ustvarja z vso svojo dušo in vsak njegov proizvod je slika njegove notranjosti. Zato pa ne more biti pravi cerkveni umetnik, kdor ni pozitivno tudi cerkvenega duha. Izsiliti in izhliniti se ne da nič: prosto se mora notranje prepričanje izliti v barve in v oblike. Kdor pa goji cerkveno umetnost zato, ker ljubi njeno vsebino, bo našel v Flisovi knjigi dobre migljaje za to in ono.

Ko je označil pisatelj vrednost renesanse (str. 228.), podaje navodila za razne slike in kipe. Posebno pa nas je razveselila razprava o umetnosti in umetnem obrtu (str. 247. sl.), v kateri podaje pisatelj osnovne misli o krščanski umetnosti. Kaj se zahteva od krščanskega umetnika? vprašuje pisatelj in podaje sliko značaja, ki edini je zmožen in vreden z delom svojega genija povečevati vero in dajati izraze pravi religioznosti.

V našem narodu, kakor sploh med kulturnim svetom, opazujemo večje zanimanje za versko življenje. Kakor se na eni strani ločujejo od vere moderni odpadniki z vedno večjim sovraštvom, tako so na drugi strani najboljši duhovi že našli pot do združenja s cerkvijo. Vsled tega narašča potreba cerkvene umetnosti, in žalostno je, da naši mladi umetniki v svoji produkciji ne slede temu toku. Zagnalo jih je na drugo stran, in zdaj težko tavajo nazaj. Zato pa žanje namestu njih neumetniški tovarniški obrt, ki izdeluje tržno blago v masah, ali pa krasi naše cerkve tujec, med tem ko domačin strada.

Te razmere se morajo predrugačiti. Cerkev je naš najhvaležnejši in najsolidnejši umetniški odjemavec, da govorimo v prozaičnem tonu vsakdanjega trgovstva. Zato je s čisto navadnega praktičnega stališča

MANUEL II., NOVI PORTUGIŠKI KRALJ

potrebno, da se združita domači proizvajavec in odjemavec; in to je le tedaj mogoče, ako se srečata na skupnih tleh, združena po enakem svetovnem naziranju, oba napolnjena istih verskih idej. Preden se to povsod doseže, je bolje, da počakamo z umetniško opremo cerkvâ. Vsekako bolj ugaja tehniško manj popolni umetnik religioznega duha, kakor pa največji mojster barve in konture, ki naslika nekaj necerkvenega ali pa mora delati silo samemu sebi, da povečuje to, kar se je navadil karikirati in zaničevati.

Flisova knjiga nam je zato jako dobro došla. Toplo jo priporočamo vsem, ki so po svojem poklicu dolžni služiti cerkveni umetnosti in skrbeti za krasoto hiše božje, pa tudi vsem drugim, ki hočejo umevati duha in obliko tega, kar naj polni naše cerkve in dviga naše verske misli, kakor tudi estetski čut vsega krščanskega ljudstva!

Dr. E. L.

Ivan Cankar: **Zgodbe iz doline šentflorjanske.** Uboga dolina šentflorjanska! Kaj si vendar storila, da si prišla kar naenkrat v pregovor in si postala v zasmeh ljudem, ki se imajo za ženialne in nad-

človeške ter s pomilovanjem gledajo na tvojo ničvrednost! Cankar je odkril tvojo hinavščino in tvoji grehi so postali očitni vsemu svetu. V vsej ubožnosti stojiš tu in si zakrivaš svoje lice, zakaj obsojena si in dokazano je, da si lagala in se hlinila, zdaj pa ti ne pomaga več ne hlinjenje ne licemerstvo. Res huda usoda je zadela ubogo dolino šentflorijansko, hujša od toče in povodnji!

In vse to je prišlo zato, ker rodoljubi iz doline šentflorijanske ne morejo in nočejo umeti, da bi bilo vse lepo in prav, kar jim ukazujejo verovati gosposki in nadčloveški veleumi, ki sanjajo in fantazirajo ter mislijo, da mora po njihovih fantazijah sanjati tudi cela dolina šentflorijanska.

Iz daljnje daljave gleda Cankar na svoj rojstni kraj in v polnezavednih sanjah se mu pleto spomini in nejasne predstave, kakor v polmraku, ko gledaš predse z zatisnjenimi trepalnicami in se vijejo meglene podobe v domišljiji kakor zračne prozorne sence. Čas in prostor izgineta, realna istina se izgubi kot megla v zraku, in nejasne osebe plavajo v neki četrti dimenziji, vidne samo nestalnemu melanholičnemu čuvstvu. Netopirji letajo po zraku in si pripovedujejo zgodbe o ljudeh, ki so slekli svoja telesa in begajo žalostni kot izgubljene duše nad močvirji in zapuščenimi goličavami. Samo hinavščina, kesanje in sramota so jim še ostala od vsega človeškega bitja, vse drugo je izhlapelo v prazni vzduh. V hlevu na tleh umirajo, z glavo navzdol, v hrastove rakve jih zabijajo z debelimi žebli, debele skale jim vale na grob, pa vendar hodijo prosto po svetu, se obiskujejo in izprehajajo in se mučijo med sabo z očitanjem in zasmehovanjem. Skrivnostni sinovi, ki iščejo neznanih očetov, nedolžne duše, ki so polne skrivnih grehov, mrtva srca, ki se iščejo in ne najdejo — vse to se žalostno in polno boleznega premišljevanja giblje po dolini šentflorijanski, in Cankar kliče svojim rojakom: Pozdravljeni vsi vi potepuhi ničvredni, s težkimi grehi obloženi, vi zakrknjeni župani, vi krivični dacarji in iblajtarji, vsi vi zaslužni rodoljubi, zvesti čuvarji brezštevilnih svetinj in čednosti . . . pozdravljeni!

To je še najlepše, da jih vsaj po bratovsko pozdravlja Cankar, vse te ničvredne potepuhe, te krivične dacarje in pregrešne iblajtarje, ki polnijo dolino šentflorijansko s svojo hinavščino. Ta kolegialnost je še najbolj ginljiva in edina vesela stvar v tužnih zgodbah iz doline šentflorijanske. L.

Predpisi o razdelbi in uredbi ter o zložbi zemljišč. Uredil dr. E. d. Volčič. (Poljudna pravna knjižnica VI. do X.) V Ljubljani 1908. Izdalo in založilo društvo „Pravnik“. Strani 148. — Razdelba in uredba skupnih zemljišč, kakor zložba (komasacija) zemljišč sploh je za kmečki stan jako važna zadeva. Ker sta se Kranjska in Koroška poslužili pravic, ki jih v tem oziru dajejo državni zakoni in sta sklenili svoje lastne deželne zakone, je bilo potrebno, da izidejo vsi ti zakoni z izvršilnimi naredbami zbrani in pregledno sestavljeni. Stvarno kazalo dela to zbirko še posebno priporočno in porabno.

Kralj Koloman i Hrvati godine 1102. Napisao dr. Ferdo Šišić, kr. vseučiliški profesor. Zagreb 1907. — Hrvaško državno pravo je temeljno vprašanje, okoli katerega se suče vsa hrvaška politika in ki je največje važnosti za državnopravno razmerje cele monarhije. Kadarkoli se razpravlja o razmerju

med Avstrijo in Ogrsko, splava na površje tudi hrvaško državno pravo, ki obstoji in zagotavlja Hrvatski njeno pravno samostojnost, dasi ga naši nasprotniki taje. Prav dobro došla je torej temeljita študija dr. Šišićeva, ki razpravlja o početkih hrvaškega državnega prava z znanstveno objektivnostjo. Pisatelj najprej citira izreke hrvaškega sabora, ki pričajo, da je sabor naglašal samostojnost Hrvatske kolikor daleč segajo ohranjeni zapiski; istega mnenja so stari pisatelji. V faksimilu podaje pisatelj dogovor med Hrvati in med ogrskim kraljem Kolomanom od l. 1102. Ta listina pripoveduje, da je ogrski kralj Koloman l. 1102. hotel podjarmiti celo Hrvatsko do dalmatinskega morja in je s tem namenom prekoračil Dravo. Hrvatje so mu šli nasproti z vojsko in se pripravili na boj. „Ko pa je kralj slišal, da so se skupili, pošlje k njim glasnike, hoteč ž njimi na lep način postopati in skleniti ž njimi dogovor, kakor bodo sami hoteli. Hrvatje pa so se, zaslišavši odposlanca gospoda kralja, zbrali k skupnemu posvetu in so soglasno pristali na to ter odposlali h kralju dvanajst razboritih plemičev od dvanajstih hrvaških plemen . . . Ko so došli h kralju, mu izkažejo dolžno počaščenje. Gospod kralj pa jih sprejme na poljub mirú in častno ž njimi občuje ter se dogovori ž njimi sledeče: „Da bodo vsi imenovani svojo posest in imetje vživali z vsemi svojci mirno in pokojno; da nobeno od imenovanih plemen ni dolžno plačevati kraljevemu veličanstvu davka, ampak da so dolžni samo kraljevemu veličanstvu služiti, kadar bi kdo napadel njegove meje . . .“ Šišić brani proti Horváthu pristnost te listine ter izvaja iz nje, da si Koloman ni Hrvatov podvrgel, ampak je po svobodnem dogovoru postal njihov kralj.

Drugo vprašanje je, ali se je dal Koloman kronati za hrvaškega kralja? Šišić priobčuje faksimile listine, ki to potrjuje. V njej pravi Koloman: „Jaz, po božji milosti kralj Ogrske, Hrvatske in Dalmacije, po obdržanem saboru ko sem bil kronan v kraljevem mestu Belgradu ob morju . . .“ Tudi tej listini so odrekli mažarski zgodovinarji pristnost, ki jo pa Šišić dobro brani in dokazuje.

Ta knjižica je torej velike važnosti za hrvaško zgodovino in podaje pravi temelj za zgradbo hrvaškega državnega prava. E.

Popis župa u Dolnoj Slavoniji od god. 1660. Priopćio Janko Barle. U Zagrebu. Tisak kr. zemeljske tiskare. 1907. — V „Vjesniku kr. hrv., slov., dalmat. zemeljskog arkiva“ (ki v svojem naslovu nosi ime „trojedine kraljevine“) je izdal naš rojak g. Janko Barle, popis dolenjeslavonskih župnij, ki ga je sestavil o. Peter Nikolić l. 1660. po nalogu zagrebskega škofa Petra Petretića.

Prvi zvezek mešanih in moških zborov. Uglasbil Jakob Aljaž, župnik na Dovjem. Cena 60 vin. V Ljubljani 1908. Založila Katoliška Bukvarna. Aljaževi zbori se odlikujejo po svojem svežem, planinskem duhu. Zato si izbere tako rad Gregorčiča, ker najde v njem sorodne blagglasne strune. Ta zvezek obsega samo skladbe, zložene na Gregorčičeve besede, tri mešane in tri moške zборе: „Domovini“, „Nevesti“, „Ne zveni mi!“ in „Naša zvezda“, „Ujetega ptiča tožba“, „Soči“. Ker je glasba kakor nalašč zložena za naše društvene pevske zборе, ni dvoma, da se bo ta zbirka hitro udomačila. Mi jo prav toplo priporočamo.

G. Ignacij Hladnik je izdal zopet nekaj skladb za cerkvene zборе. Svojemu učitelju p. Angeliku Hri-barju v spomin je posvetil enoglasen „Requiem“ (op. 52. Cena 1 K). Skladba je jako lahka, deloma recitativna, prav primerna. Čisti dohodek je namenjen za spomenik pokojnemu skladatelju p. Angeliku Hri-barju. — Za postni čas dobro došle so „Postne pesmi“ (op. 54. Cena part. 1 K 20 v). Deset jih je, vse so dostojne, polne pravega liturgičnega duha.

„Božična slavospēva“ (op. 53. Cena 1 K) za solo in zbor pa sta prav božično vesela in slovesna. Vse skladbe jako priporočamo. Pridnost in nadarjenost skladateljeva se vidita v njih.

Idrijske narodne pesmi. Nabral za moški in mešani zbor ter harmonizoval Zorko Prelovec. Vse ravno niso narodne (n. pr. „Po gozdu...“), druge niso samo idrijske (n. pr. „Šuštar nočem biti“), zbirka ni dovolj izbrana, da bi mogli te pesmi priporočati.

To in ono.

Naše slike.

Stoletnico rojstva maršala Radeckega je slovesno praznovala vsa Avstrija lansko leto, zlasti pa zaslužni veterani, ki so še preostali iz krvavih bitk v Italiji. Slovenci imajo Radeckega še v živem spominu in narodna pesem še priča, kako se je priljubil slovenskim vojakom „oče“ Radecki. Nabrali smo nekaj slik iz teh borb, da jih podamo slavnemu vojskovodji v spomin.

Eden najdrznejših udarcev, s katerimi je Radecki krotil uporne Italijane, se vidi na naši sliki: Radecki v gledišču della Scala v Milanu (str. 108 in 109) „Italia farà da se!“ — Italija se bo sama osvobodila! To geslo je izrekel Mazzini in je ž njim razvnel italijansko bojevitost. Vsa Evropa je bila v sredi preteklega stoletja polna prevratnih idej, ki so jih gojila skrivna društva, pripravljajoča revolucijo. Posebno Italija je bila polna srda na Avstrijo; z bodali, s strupom in z bombami so delali Mazzinijevi agenti. Pa prišel je v Italijo maršal Radecki, ki je znal neustrašeno krotiti razbrzdane duhove.

V Milanu je bilo središče avstrijske moči, pa tudi središče revolucionarne agitacije. Vse prebivalstvo od župana do zadnjega branjevca, učenjaki, umetniki, mladina, in tudi ženstvo — vse se je zarotilo proti avstrijski vladi. Z enim udarcem so se hoteli iznebiti najprej avstrijskih častnikov. Načrt je bil sledeči: Med glediško predstavo v največjem milanskem gledišču zažari raketa s strehe. To je znamenje k splošnemu upor. V ložah in v parteru planejo Italijani nad Avstrijce in jih pomore, in odtod se nadaljuje krvavo delo po vsem mestu.

A Radecki je o pravem času izvedel za ta naklep. Gledišče je bilo polno praznično oblečenega občinstva. Prišli so plemiči in odličnjaki, in mnogo dam v dragocenih oblačilih, obsutih z biseri. Pod obleko pa so imeli skrita bodala in pištole.

Prvo dejanje je minilo. Malo je bilo še Avstrijcev v gledišču. Več so jih pričakovali k drugemu dejanju. Orkester zaigra in zastor se dvigne. Pritajeni vzkliki strahu in groze se oglase po gledišču in vsi gledajo okameneli na pozornico. Kaj vidijo? Na pozorišču so postavljeni topovi in topničarji stoje ob njih s prižganimi luntami. Čez celo pozorišče kleči vrsta vojakov z namerjenimi puškami, in za njo stoji druga vrsta, tudi pripravljena, da strelja na občinstvo.

Radecki je ugnal Mazzinija!

Kraljeva loža pri pozorišču je bila temna. Naenkrat se razsvetli in v njej se prikaže Radecki v generalski uniformi s klobukom na glavi in zakliče z gromovitim glasom, kakor

je komandiral v bitkah: „Če se zgodi le najmanjše nasilstvo, dam streljati! V desetih minutah mora biti gledišče prazno! Od danes ne bo več nobene predstave. Pri izhodu bo občinstvo preiskano. Pri komur se najde orožje, pride pred vojno sodišče. Nad celim mestom proglašam preki sod!“

Zunaj se čujejo glasovi avstrijske vojaške godbe.

Vse hiti prestrašeno proti vratom, kjer so avstrijski vojaki vsakega preiskali. Pred Radeckega so prinesli na stotine bodal, ki so jih našli v ložah in pod sedeži. Zdaj so Italijani vedeli, da se z Radeckim ni šaliti. Upor po celem mestu je sicer završal, a Radecki ga je ukrotil s svojo neustrašenostjo.

Druge slike nam kažejo prizore z vojnih pohodov Radeckega. Pri sv. Luciji je bil prvič v ognju naš cesar Franc Jožef I., ki je tedaj služil kot mlad polkovnik pod očetom Radeckim. Poln spoštovanja do pokojnega maršala hrani njegovo sabljo v svoji posvetovalnici.

Kraljevi umor na Portugalskem. Zopet je velik zločin pretresel svet z grozo in strahom pred brezvestnimi ljudmi, ki hočejo v divji strasti sedanje državne oblike izpremeniti, a ne pomislijo, da se iz krivice ne more roditi nič dobrega. Portugalski kralj don Karlos si je s svojo zapravljivostjo nakopal nevoljo ljudstva. Bil je dober človek, rad vesel, ljubil je umetnost, zlasti godbo, na denar pa ni znal paziti, zato si je nakopal dolgove, ki jih ljudstvo ni hotelo več za njim plačevati. Republikanci so mislili, da je prišel zdaj pravi čas zanje. Minister Ioao Franko je z ostrimi naredbami hotel zatreti republikansko gibanje, pa je s tem pospešil katastrofo. Dne 1. februarja, ko se je pripeljala kraljeva rodbina v mesto, jo je čakala tolpa morivcev, ki je začela streljati in je ustrelila kralja don Karlosa in najstarejšega sina Ludovika Filipa. Tudi kraljica Amalija je bila na vozu, ki je izgubila ob isti uri soproga in sina. Republikancem se pa ni posrečil njihov naklep, kajti takoj je prestol zasedel mlajši nedoletni sin Karlosov Manuel II., ki je imenoval nove ministre. Strašni zločin je v celi deželi naredil globok vtisk. Zdi se, da se je ljudstvo zgrozilo nad republikanci in da bo ostalo zvesto monarhiji, vendar tli pod pepelom, in nihče ne ve, kaj zakriva bodočnost.

Žubinci se dvigajo nad Kolpo nasproti Vinici. Vinica je na Kranjskem, rojstni kraj Tomšičev. Kolpa meji med Kranjsko in Hrvaško.

Tretja ruska duma je mirnejša od prvih dveh, čemur se ni čuditi, če pomislimo, kak volivni red je vlada določila zanjo. Naši sliki nam kažeta voditelja konservativcev protoireja Evlogija in voditelja konstitucionalne demokratske stranke, takozvanih „kadetov“, dr. F. N. Miljukov.

Novi hrvaški ban Pavel R a u c h (str. 139.) je zasedel svojo stolico. A Zagrebčani so ga pozdravili z burnimi protidemonstracijami. Z novimi volitvami si je hotel ban utrditi stališče, pa se mu ni posrečilo. Od svojega očeta, ki je bil tudi hrvaški ban, pravijo, da je podedoval „železno roko“.

N o b e l, slavni iznajditelj dinamita (glej str. 89. v drugi številki „Dom in Sveta“), je svoje velikansko premoženje zapustil v kulturne in znanstvene namene. Spomenik, ki so mu ga postavili v Hamburgu, nam kaže idejo njegovega življenja: Prosveta se dviga iz razdirajoče sile, ki si jo je podjarmila.

PORTUGALSKA KRALJEVA RODBINA: KRALJ KARLOS I. IN PRESTOLONASLEDNIK LUDOVIK FILIP, OBA UMORJENA, IN KRALJICA AMALIJA.

Dva Gregorčičeva večera je priredila „Glasbena Matica“, pri katerih so se pele izključno le skladbe, zložene na Gregorčičeve besede. Bil je krasen glasben vžitek, poln miline in onega ljubeznivega duha, ki veje iz Gregorčičevih poezij. Posebno so uspele nove skladbe g. Fœrsterja, o. Hugolina Sattnerja in Jakoba Aljaža, ki so pomnožile naš umetniški repertoar z novimi efektnimi točkami. Dr. Ilešič je v poetičnem govoru slavil Gregorčiča.

G. Marko Rašica, mlad talentiran slikar, je razstavil zbirko svojih slik v „Katoliški Bukvarni“. Realizem v por-

treh in fino opazovanje v pokrajinah dičita slike mladega Dubrovčana; najbolj so nam ugajale morske slike od dalmatinske obale.

Koncerti moravskih učiteljev. Moravski učitelji so si osnovali svojo izborna pevsko zvezo, ki je dosegla izredno višino popolnosti. Božične počitnice je porabilo to društvo za izlet na jug in je koncertiralo v Ljubljani in v Trstu. Krasota glasov, originalnost v prednašanju, zlasti pa velika preciznost in disciplina zbora pod vodstvom prof. Vacha so uprav očarale naše občinstvo, katero je videlo in slišalo tu posnemanja vreden zgled.

Konstantin Veličkov, bolgarski pisatelj in bivši naučni minister, je 17. novembra nagloma umrl v Grenoblu na Francoskem. Odpeljal se je iz domovine v tujino, da bi živel tam do svoje smrti, ali dolgo ni čakal. Pred nedavnim so bolgarski listi poročali, da je Veličkov v sofijskem gledališču pri predstavi neke ruske igre Ostrovskega začel kričati in tarnati nad svojo domovino, ki je njene urade primerjal k opisanim razmeram v igri Ostrovskega. Videlo se je, da sloveči književnik in politik bolgarski ni več zdrav, ker njegovi živci so bili bolni. Porodil se je l. 1856. in se je izobrazil v turških zavodih zlasti v carigrabskem liceju. Dovršivši študije je postal doma učitelj. Udeležil se je bolgarske vstaje, a bil je vjet in zatvorjen v odrinsko ječo. Evropska komisija ga je oprostila. L. 1879. je postal poslanec in začel izdajati političen list „Naroden glas“. Leta 1896. je postal minister v liberalno-narodnem kabinetu dr. K. Stojlova. Pred nekoliko leti je ustanovil literarni list, ki pa ni dolgo izhajal. Izpod njegovega peresa je izšlo nekoliko dram („Svetoslav i Nevenka“, „Otečestvo“) in romanov („Angelina“, „Ninčenzo“, „Listi iz Rima“). Veličkov je tudi mojstrsko prevel Dantejev „Pekel“ in Shakespearsevega „Hamleta“. Kot pisatelj je bil Veličkov eden izmed najbolj nadarjenih predstavitev bolgarske sodobne ideje: Obenem z Vazovom je bil ustanovitelj tiste nove smeri v bolgarski književnosti, ki je povzdignila bolgarsko slovstvo k stopinji, na kateri se danes nahaja. Telesne ostanke umrlega slavnega književnika so prepeljali v Sofijo in pokopali z veliko častjo. Mir na praha mu!

Fr. Št.

OSRGO

Svatopluk Čech.

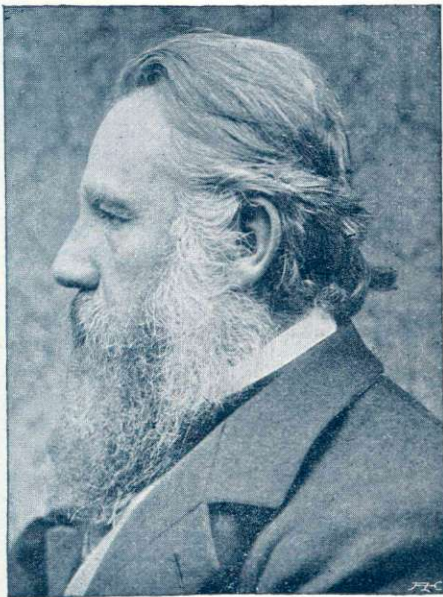
V Pragi je umrl dne 23. februarja t. l. veliki češki pesnik Svatoopluk Čech. Za dva dni je prekoračil svoje 62. leto. Ko je praznoval svojo šestdesetletnico, je dobil mnogo čestitk, med njimi tudi eno od tedanjega učnega ministra Biennertha. „To je dobra sprememba,“ je dejal Čech, „da zdaj tudi ministri čestitajo češkemu pesnikom.“ Vedno ni bilo tako, in Čech je bil izmed prvobornih, ki so se bojevali za pravice češkega naroda po geslu:

Jen krokem zmužilým dál, k velké, jasné metě,
ven z šiku našeho, kdo skubrá zbaběle —
necht v bouři nepřátel jsme sami v širém světě:
vjš čela bez bázně a k předu vesele!

Dvajset knjig polnijo njegova zbrana dela razne vsebine. Spomnimo se njegovega „Lešetinskega kováča“ iz l. 1883., ki je napolnil vso češko javnost z navdušenjem in občudovanjem. Takrat se je nemški kapital trudil, da bi na Češkem pokupil češka posestva in tako razširil nemško posest. Bila je podobna doba, v kakršni žive sedaj Poljaki na Nemškem. Tedaj je Svatopluk Čech naslikal značajno podobo češkega rodoljuba in demokrata, ki žilavo brani češko posest proti tujcem. Še globlji vtisk so naredile njegove „Písňe otroka“, v katerih budi Čeha iz suženjske ponižnosti k hrabremu narodnemu odporu. Neizčrpen je Čech, kadar pozivlja svoje rojake:

Věřme jen Sobě, své práci a pili,
věřme jen svatému nadšení v nás,
věřme jen vítězství slovanské síly,
které si podepře krajní tu hráz,
věřme, že národ náš, veliká Sláva
s korouhví lidskosti za štítem práva
dobude korunu velebných krás.

Svojim povestim je zajemal snov iz češke zgodovine („Dagmar“ iz časa kralja Přemysla Otakarja I., „Žižka“, „Adamiti“, „Vaclav z Michalovic“) in iz sedanjosti. Priljubile so se njegove pesmi „Ve stínu lípy“. Napisal je več alegoričnih satir: „Hanuman“, „Petrklíče“, „Šotek“, „Pravda“, „Kratochvilná historie o ptáku Velikánu Velikánoviči“.

SVATOPLUK ČECH

Čechovo telo bo balzamirano in na stroške praške občine pokopano na Vyšehradu. Na grobu mu bodo govorili praški župan dr. Groš, pisatelj Jaroslav Vrchlický in poslanec Anýž.

630630

Josef Pavlík, človek tih, skromen in delaven iskren prijatelj Poljakov in Hrvatov je pred kratkim umrl v Pragi. Izdal je slovnico poljskega jezika „Učebnice jazyka polského“, „Krótką gramatykę języka czeskiego z rozmówkami i słowniczkiem“, „Krátke rozmluvy Čecha s Polákem“, dalje prevode poljskih povesti: E. Orzeszkove „Romanowa“, „Mezi sedláky a pány“, „Bene nati“, H. Sienkiewicza „Ogniem i mieczem“, „Listy z Afryki“ i. dr. Razen tega je spisal več razprav o hrvaških kulturnih in književnih razmerah.

Profesor dr. Maixner, vseučiliški profesor v Pragi, je obhajal svojo šestdesetletnico. Dr. Maixner je eden izmed največjih čeških učenjakov zdravilstva. Maixner je gojenec še skupne praške univerze; njegovo nadarjenost je najprej zapazil dvorni svetnik Eiselt, ki je Maixnerju dal priložnost,

da se je mogel izvežbati v internem zdravilstvu ter tako postati strokovnjak. Po osemletni bolnišnični delavnosti se je habilitiral na univerzi. Že kot asistent v bolnišnici je izdal veliko razprav v čeških strokovnih časopisih: „Časopis lékařů českých“, „Odborová pathologie“ in v nekaterih nemških. Ko je bil imenovan za profesorja zdravniškega oddelka na češki univerzi in je postal ravnatelj poliklinike, se ni nehal navzlic svojemu obilemu delu pečati s strokovno književnostjo. Največje Maixnerjevo delo, s katerim si je postavil trajen spomenik v zgodovini češkega zdravilstva, je: „Speciální pathologie a terapie nemocí vnitřních“. Ta spis je klasična podlaga za notranje zdravilstvo v češkem slovstvu in neizčrpen vir za vsakega strokovnjaka v internem zdravilstvu. Iz novejšje dobe bi bilo imenovati celo vrsto razprav, izmed katerih vsaka pomeni napredek in razširjenje zdravniškega obzorja.

Fr. Št.

Dvorský František Ivan. Nedavno je umrl v Pragi v 68. letu deželni arhivar v pokoju, zgodovinar in publicist Fr. Ivan Dvorský. Umrl je bil sicer znana oseba ali šele nedavno je obrnil naše večjo pozornost s svojim spisom „O původu kompaktát“. Znani so njegovi spisi „Staré písemné památky žen a dcer českých“, „O úpadku národa českého“, „Perchta z Roženberka, zvaná bílá paní“, „Albrecht z Valdštýna“, „Zuzana Černínová“ i. dr. Dvorský je poizkušal tudi na dramatičnem polju („Harantova žena“). Časopisi „Matice lidu“, „Musejník“, „Pedagogická bibliotéka“, „Český archiv“, „Historický sborník“, „Osvěta“, „Světobzor“ in vsi sodobni češki dnevnik so prinašali temeljite spise izpod njegovega peresa. Dvorský je bil urednik češkega teksta publikacije „Sněmy české od r. 1526. až po naši dobu“. Tudi tujina je znala oceniti njegove spise; na Nemškem so ga čislali z bok njegove razprave „Neues über Kepler“ in carska akademija v Peterburgu je pripravljala izdajo njegovega spisa „O jezuitih na Ruskem za dobe Petra I.“ Dvorský je deloval v svoji stroki neumorno in vestno.

09630

Spółka wydawnicza sławiańska w Krakowie.

Pod tem imenom se je ustanovilo v Krakovu društvo, katerega namen je izdajati in podpirati časopise, brošure, knjige, leposlovna in poljudno znanstvena dela, kakor tudi učene spise o slovanskih zadevah ter jih razširjati. Društvo si osnuje poseben literaren odbor.

Aleksander Świętochowski, poljski pisatelj in modroslovec, je obhajal nedavno štiridesetletnico književne delavnosti. 9. novembra l. 1867. je objavil svoj prvi članek pod psevdonimom Henrik Dolęga v „Tyg. ilustrowanem“. Pisal je jako mnogo, sledeč zapadnim pozitivistom, vendar se je njegov pozitivizem veliko oddaljil od pravzora comtovskega in še bolj od pozitivizma angleškega. To dokazuje vsa njegova literarna in umetniška tvorba. Izmed njegovih leposlovnih spisov imenujemo: „Sam o sobie“, „Poddanka“, „Antea“, „Na targu“, „Chawa Rubin“; najboljše drame Świętochovskega so trilogija pod naslovom „Niesmrtelne dusze“ in kvintologija „Duchy“. Od modroslovnih spisov navajamo: „O powstaniu praw moralnych“, „Epikureizem“, „Wolter“.

Fr. Št.

09630

Akademik A. I. Sobolevskij. H koncu meseca oktobra se je dovršilo 25 let profesorske službe slovečega člana ruske znanstvene akademije v Peterburgu, Alekseja Ivanoviča Sobolevskega. Sobolevskij se je porodil v Moskvi l. 1856., kjer je tudi študiral. L. 1884. je postal profesor ruskega jezika in slovstva na kijevskem vseučilišču. Štiri leta pozneje je bil

imenovan za profesorja peterburške univerze. Sobolevskij je spisal mnogo iz stroke ruske in slovanske filologije. Najbolj znani njegovi spisi so: „Obščeslavjanskija izmėnenija zvukov“, „Stati po slavjanskom jazyku“, „Zvuki cerkveno slavjanskago jazyka“, „Velikoruskija narodnyja pėsnj“, „Očerk ruskoj dialektologii“, „Slėdy litovskago vlijanija na slavjanskije jazyki“.

Prof. N. A. Lavreckij. Meseca oktobra je umrl znani ruski kipar, profesor carske umetniške akademije, Nikolaj Akimovič Lavreckij. Z njegovo smrtjo je ruska umetnost izgubila odličnega predstavitelja. Pokojnik se je rodil 1. 1837. v Moskvi in njegova nadarjenost se je pod vodstvom profesorja Pimenova razvijala z izredno hitrostjo. Nekaj časa je s pomočjo podpore carske akademije potoval po Nemčiji, Avstriji in Italiji. Leta 1868. je iz Italije poslal v Rusijo skupino „Malčik i dėvočka kormjaščija ptičku“. Za to delo je bil imenovan za člana akademije. Ko se je vrnil v domovino in razstavil svoja daljša kiparska dela, je bil takoj imenovan za profesorja akademije. Od tega časa ni bilo umetniške razstave, na katero ne bi bil Lavreckij poslal svoja dela. Od njegovih del omenimo: Spomenik M. I. Glinki

vičeva tudi umrla za malorusko slovstvo. Začela je namreč pisati v velikoruskem jeziku razne romane in povesti („Čer-vonnjy valet“, „Lihoj čelovėk“, „Zapiski pričetnika“, „Top-loje gnjezdjško“, „V gluši“). V maloruskih povestih riše Markovičeva žalostni položaj in bedo ukrajinskega seljaka z izredno resničnimi in ostrimi barvami. Oblika njenih povesti je umetniška, zlog jasen, kratek, mehak, melodičen in jezik — sami biseri. Isto se pa ne more reči o njenih ruskih povestih, za katere je črpala gradivo iz življenja ruske inteligence.

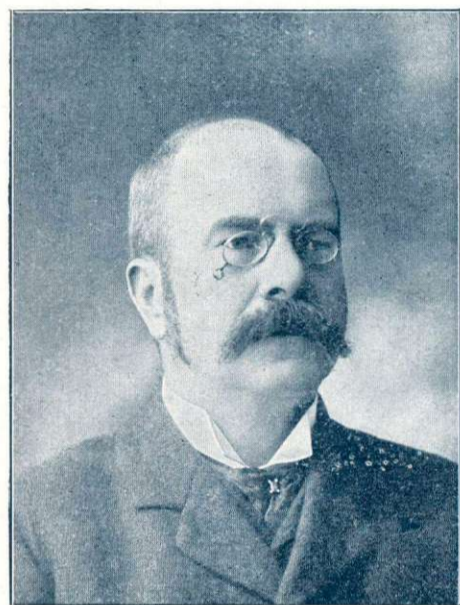
Kako pišejo ruski pisatelji. A. Pleščejev pripoveduje v „Birževih Vėdomostih“, kako so pisali in pišejo nekateri znani ruski pisatelji. A. P. Čehov, zlasti v mlajših letih, ako je bil dobre volje, je pisal mrzlično cele noči, podnevu ni imel miru pred prijatelji. Pozneje je pisal bolj mirno. Iz Jalte na Krimu, kjer je večidel bival, se je rad peljal v okolico, če je hotel pisati, da ga ne bi motili pisatelji. Za svojega bivanja v Moskvi je imel sploh malo časa za literarno delo. N. A. Nėkrasov je začel navadno pisati pozno ponoči, ko se je vrnil iz svojega kluba, ter je pisal do zjutraj. I. N. Potapenko pri delu ne pozna ne dneva ne noči, piše skoraj

ARHIEREJ EVLOGIJ,
voditelj konservativcev v ruski dumi

DR. F. N. MILJUKOV,
voditelj kadetov v ruski dumi

BARON PAVEL RAUCH
hrvaški ban

in carici Katarini II., nekoliko doprsnih kipov velikega kneza Vladimira, carja Aleksandra II. i. dr.

Marija Markovičeva (Marko Vovčok). Pred nedavnim je na Kavkazu umrla ena izmed najstarejših ruskih pisateljic Marija Aleksandrovna Markovič, zelo dobro znana v ruski in maloruski književnosti pod svojim navadnim psevdonomimom Marko Vovčok. Markovičeva se je porodila 1. 1834. in se zgodaj omožila z imenitnim maloruskim etnografom Atanazijem Vas. Markovičem, ki je bil takrat ravnatelj pisarne orlovskega gubernatorja. Vsled vpliva svojega moža, ki je bil vnet Malorus, je začela Markovičeva pisati povesti v maloruskem jeziku iz življenja ukrajinskega ljudstva. Ko se je preselila v Peterburg, se je seznanila s T. Ševčenkom, kateremu so njene povesti tako ugajale, da jo je imenoval svojo literarno hčerko. L. 1858. so izšle povesti Markovičeve v posebni zbirki pod naslovom: „Narodnii opovėdanija Marka Vovčka“. Ko je sloveči ruski pisatelj Turgenjev prevel njene povesti v ruski jezik, je postala Markovičeva popularna v celi Rusiji. L. 1867. je mož Markovičeve v Černigovu naglo umrl in odsihmal je Marko-

neprestano, dokler ne dovrši kakšnega spisa. Potem nekaj časa počiva, a ne dolgo. V. I. Nemirovič-Dančenko se skrije pred svojimi znanci, ako ima veliko dela. Pred nekoliko leti se je rad peljal iz mesta v Petrov dvorec, kjer si je najel v tamošnjem hotelu sobo, v kateri je mirno pisal. Enako je delal tudi I. N. Ščeglov; najel si je za literarno delo posebno stanovanje, ki ga je imenoval „konspirativna čumnata“, toda nobenemu znancu ni povedal naslova, da bi ga ne motil. Zeló redno se je trudil živeti S. N. Atava, ki je znan pod literarnim imenom Tėrpigorev, zakaj rad je pisal prav zgodaj do zajtreka in zató je hodil zgodaj k počitku. Zeló redno je živel tudi D. V. Grigorovič, ki je pisal izključno zgodaj zjutraj in samo redkokdaj podnevu. Velika večina ruskih pisateljjev piše samo ponoči, da bi imeli prost dan za počitek in za svoje znance.

○●●○

Drobne vesti. V Odesi na Ruskem je začel izhajati bolgarski list pod naslovom „Bolgarska Misl“. List izhaja enkrat na teden in je ogledalo življenja Bolgarov

bivajočih na Ruskem ter njihovega duševnega stremjenja. — Veliki knez Konstantin Konstantinovič je letos obhajal petindvajsetletnico pesniškega delovanja. Leta 1882. je objavil v mesečniku „Věstnik Evropy“ svoje prve pesmi, pod katerimi so bile črke K. R. Šele pozneje se je izvedelo, da je te pesmi zložil veliki knez Konstantin Konstantinovič. Leta 1901. je veliki knez izdal svoje pesmi v zbirki. V pesmih je mnogo verskega čuvstva. Nekatero pesmi so prevedene v tuje jezike. — Poljska knjigarna „Gebethner i Wolff“ v Varšavi (podružnica se nahaja tudi v Krakovu) je obhajala te dni svojo petdesetletnico. V teh 50 letih je knjigarna založila 1595 knjig v 6,415.000 iztisih. Stroški za to izdajo so znašali 2,241.356 rubljev. Glasbenih del je knjigarna izdala 4.361. — Poljska književnost je letos obhajala posebno stoletnico. Pred 100 leti je namreč začel izhajati prvi poljski slovar, ki ga je sestavil slovanski učenjak S. B. Linde. Linde je bil od leta 1794. do leta 1803. knjižničar grofa Oso-linjskega in potem v vseučiliški varšavski knjižnici. Umrli je leta 1847. Slovar je izhajal od leta 1807. do leta 1814. in se ozira tudi na druge slovanske jezike na podlagi primerjalnega jezikoslovja. — Dne 28. junija je minilo 380 let, kar se je v Prostejevu na Moravskem natisnila prva češka knjiga, ki je imela naslov „Listové pana Josefa Dobčanského“. Letošnje leto bode minilo 440 let, kar je izšla prva češka knjiga sploh in sicer „Kronika Trojanská“; knjiga je bila natisnjena leta 1468. pri M. Bakaláču v Plznu, kjer je bila ustanovljena prva tiskarna na Češkem in po vrsti peta tiskarna v Evropi.

Fr. Št.

09630

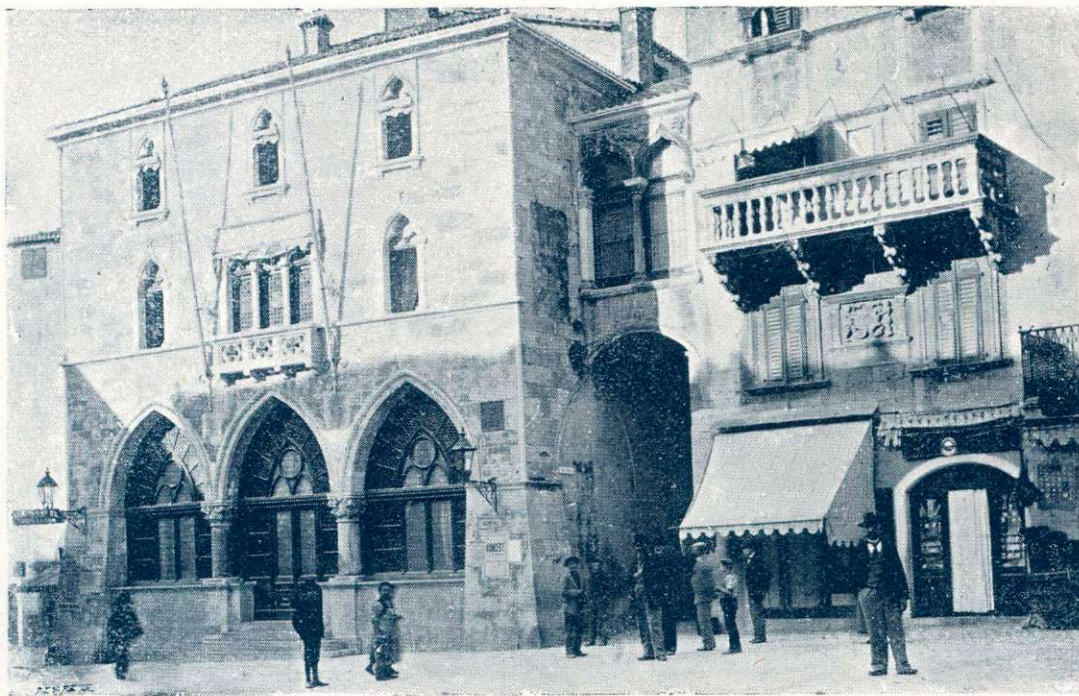
Gabriela d'Annunzio slavi moderna Italija kot svojega največjega pesnika in dramatika. Priznati je treba, da je povzdignil v svojih pesnitvah italijanski jezik do skoro nedosežne višine; kar se pa tiče izbire snovi in npravne resnobe, ga lani umrli Giosuè Carducci daleč presega. V svojih romanih in dramah razpreda d'Annunzio naširoko skoro izključno erotične probleme in od teh tudi večinoma samó njihove senčne strani. (N. pr. „La città morta“ — ljubezen brata do sestre). V svojih romanih oznanja neke vrste Nietzschejanstva, umevanega seveda posvoje. Zadnji čas se je d'Annunzio nekoliko povzdignil. Dramatiziral je iz Dantejeve neminljive pesnitve (D. C.: Inf. Canto VI.) znano tragedijo Franciske iz Rimini („Francesca da Rimini“). Njegova pred-

zadnja drama „Più che l'amore“ ni vspela, pač pa zadnja, ki se je vprizorila januarja t. l. v Rimu v gledišču „Argentina“. Drami je ime „La nave“ (Ladja). Snov je zgodovinska, obdelana simboliško. Oseb, prizorov in dejanja je v tej pestrobujni drami toliko, da jih je vse težko označiti in med njimi odkriti notranjo zvezo; markiramo zgolj vodivni tok dejanja: „La Nave“ se odigrava v zgodovinskih početkih Benetk. Na odru se vidi zidarje postavljati temelje veličastni katedrali. Na malo svobodno ozemlje lagunsko pritiskajo od severa barbari, od juga Bizantinci pod Narsesom. Benečani sami se medseboj prepirajo, vrši se domači boj med rodbinama Faledro in Gratico. Ko se drama začne odigravati, je boj končan; zavlada mladi Marco Gratico, njegov brat Sergio pa je postal škof. Nato pa se iz Bizanca vrne hči premaganega Orsa Faledra, Basiliola, z namenom vjeti v svoje mreže Gratica in ga pomehkužiti. Basiliola je hetera, izurjena v vseh umetnostih umazane pohote. Preslepi Marka ter ga zastruplja s svojo morečo strastjo in krutostjo. V II. dejanju sama iz puščice postreli vjetnike, zaprte v nekem kamnolomu (fossa fuia). Obenem pa ljubimkuje s škofom Sergijem, Markovim bratom, ki njej na čast v preddvoru katedrale priredi ostudno orgijo. Marco pridrvi in videč ta prizor, ubije brata. Basiliola se vrže v grmado. Marco Gratico se za vselej odpove ljubezenski strasti in se s svojimi vojščaki poda na ogromno ladjo, ki ji je ime „Totus mundus“. Na njej hoče prejadrti morja, osvojiti za Benetke lepo Adrijo in domovino povzdigniti v velemoč. Simbolika je jasna: Benetke se oplode z bizantinsko kulturo, izločijo iz nje, kar je v njej slabega, se emancipirajo in se polaste nato morja in njegovih bogastev. Benetke pa pomenijo tudi sedanjo tretjo Italijo, ki ji je Apeninski polotok pretesan. Tendenco dramati je domoljubna v najlepšem pomenu te besede, vrh tega je tudi umetniško izvedena iz naravnega toka dejanja, tako da njega lepote in motivacije ne moti. Seveda so tudi hibe velike: pretirana krutost in propalost Basiliole, neverjetni prizor pred katedralo, dolge in patetične deklamacije itd. Razen značaja Sergijevega slika d'Annunzio to pot krščanstvo simpatično: položil je celó v svoje delo tendenco, da je pravo krščanstvo premagalo silo poganskih nagonov, poosebljenih v navidez krščanski bizantinski Basilioli, in povzdignilo Benečijo do veličastnosti in slave. Drama ima tudi politično ozadje, tendenca je namreč iridentovska, kar literata seveda ne moti. Vrhunca d'Annunzijevega talenta pa tudi ta drama ne znači; zdi se, da njegova moč počasi pojema.

GABRIELE D'ANNUNZIO

F. T.

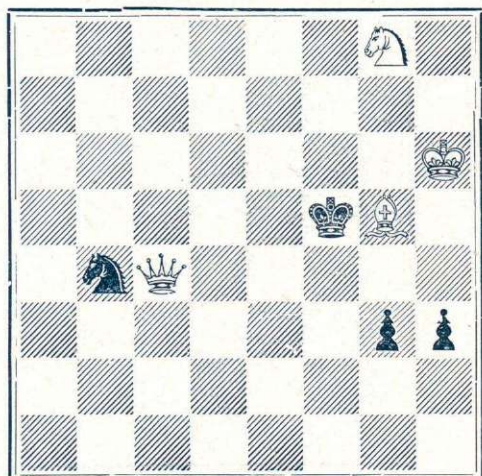
SPLIT: MESTNA HIŠA

Š a h.

Priraja A. Uršič.

Naloga 327.

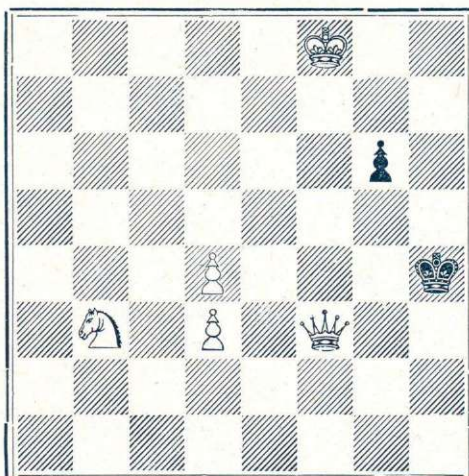
A. Uršič.
D. Wochenschach 1907.

Mat v tretji potezi.

Naloga 328.

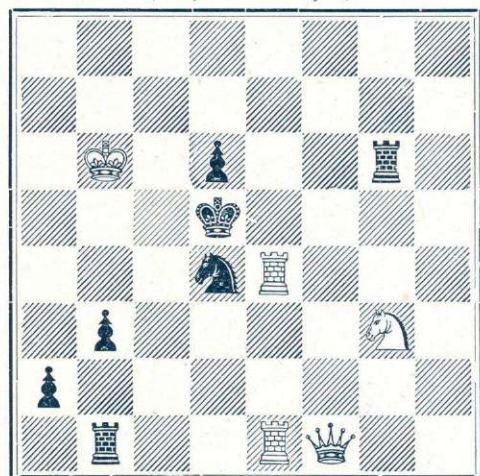
E. Schellenberg.
D. Schachzeit. 1907.

Mat v tretji potezi.

Naloga 329.

† K. Bayer.
(Reprodukcija.)

Mat v drugi potezi.

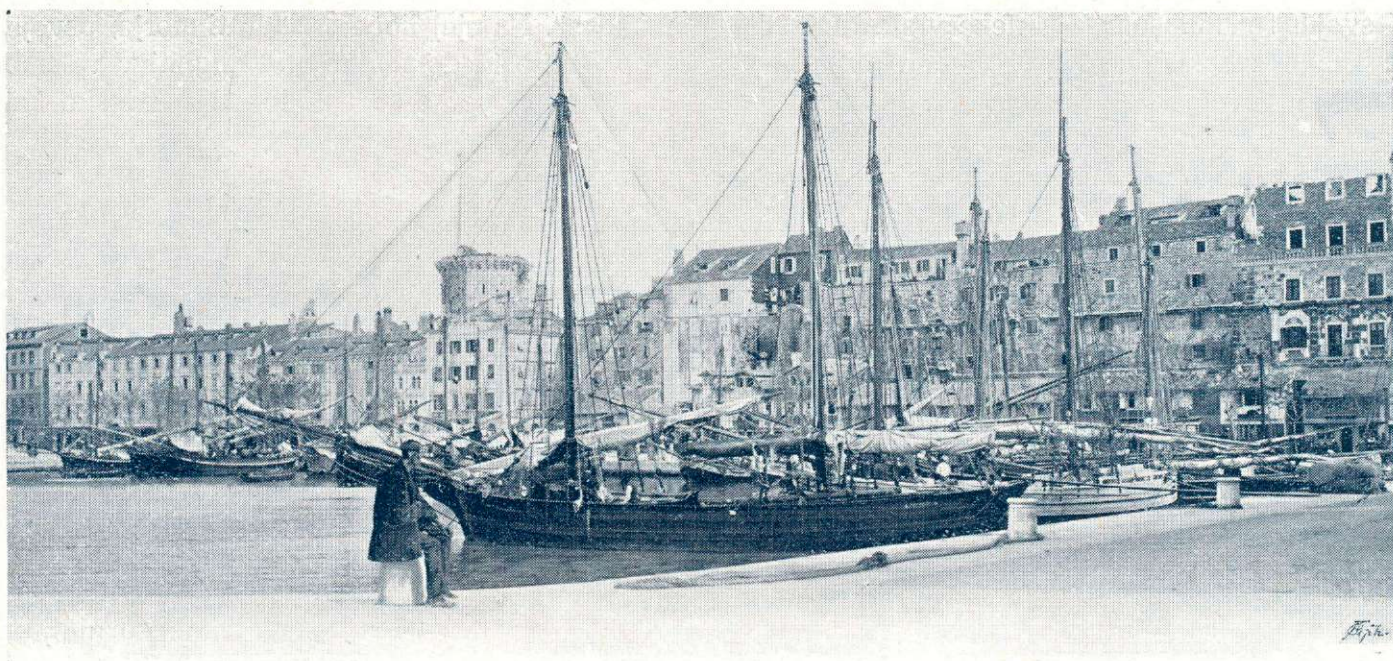
Rešitev nalog v štv. 12. leta 1907.

Nal. 318. ima te rešitve I. Da4; II. Db5+; III. Dc4 in IV, (v 3. potezi!) 1 Kf7; sestavljena je bila n a l a š č tako, da poskušajo naši reševalci svojo akribijo. — Nal. 319. 1. Tf3, Sa4! 2. De5!! itd. Veliko reševalcev je spregledalo črni odgovor Sb2—d3 z žuganjem Sd3—e5+. — Nal. 320. I. Sd3 itd. — Nal. 321. 1. Df4! itd.; — Nal. 322. 1. Sd1, K×e4 2. Dc8! itd. 1—Kg5. 2. Dh8. 1—Kg3 2 D×e5+ in Dg8+ itd.; — Nal. 323. 1. Sg7 itd. 2. D, T, S mat.

Književnost.

V založništvu šahovega kluba „Dobruský“ je priredil znani komponist Josip Pospíšil zbirko nalog r. dr. Jan. Do-

bruskega († 31. maja 1907), ki je zasnoval in ustanovil slog „češki šahovski šoli za naloge“. Izvajanju prireditelja: „Slovo Dobruského ve věčeh šachových bylo u nas vždy rozhodující, jeho náhledu a úsudku podrobili jsme se vždy všichni“, ne bo nihče oporekal, ampak slovesno pritrdil. Zbirka obsega 244 nalog in stane nevezana 3 krone. Slovenski šaholjubi sezite po njej, gotovo Vam ne bo žal. V založništvu Numa Preti v Parizu (Rue Saint Sauveur 72) je izdal znani mecen Olain C. White zbirko: Les mille et un mats inverses (1001 samomatov) v 2 lepo vezanih delih. Staneta oba dela 6 frankov. Cena ni visoka — zbirko samomatov, ki niso „les fleurs de serre“ priporočamo prijateljem des „mats inverses“.

SPLIT: STARI BREG